Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Litt.
Sv.

Andra upplagan.

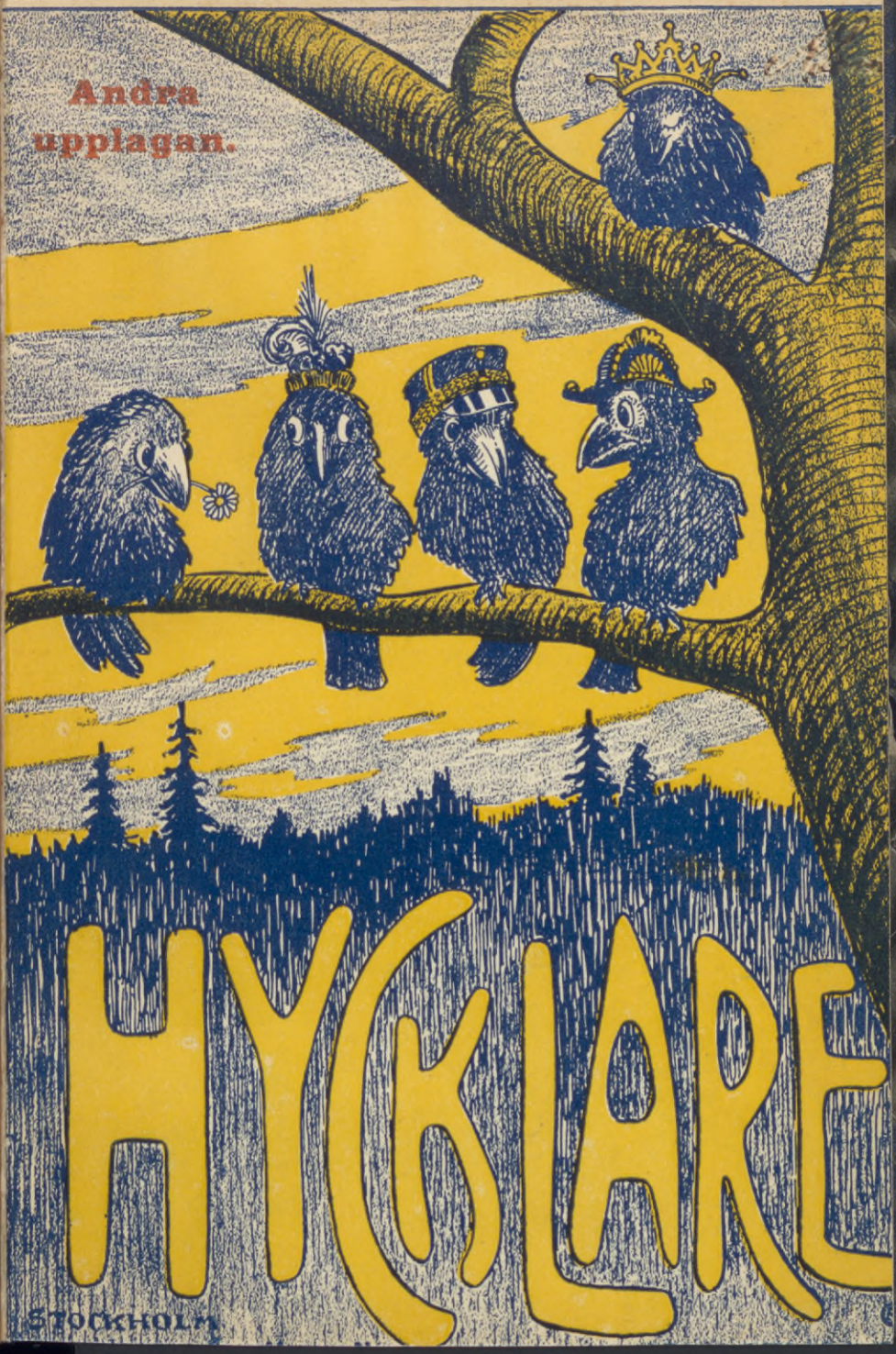

HYGLARE

STOCKHOLM

ANDRA UPPLAGAN

HYCKLARE

EN BOK OM SAMHÄLLETS MARTYRER

AF

FREDRIK PERSSON

STOCKHOLM
GUSTAF LINDSTRÖMS FÖRLAG

STOCKHOLM
GUSTAF LINDSTRÖMS BOKTRYCKERI
1908.

FÖRORD.

När vi vandra vår väg fram genom lifvet, hvars söfvande brus stundom är nära att beröfva oss besinning och förmåga att skilja mellan godt och ondt, rycka vi ibland till och vår blick får ett skrämdt, halft ångestfullt uttryck. Där på lifvets breda allfarsväg möta oss nämligen syner så dystra, så gripande i all sin hvardaglighet att vi känna oss benägna att förneka vår tro på ljusets och kärlekens slutliga seger. Vi se människobarn liksom vi, män och kvinnor, glida förbi oss likt irrande skuggor, jagade mot undergång af någon mäktig, osynlig kraft. Tysta och med hopplös förtvifian målad i sina anleten gå de där, och vi, som ej läppjat på lidandets kalk, vi jubla och le och finna lifvet så oändligt stort och härligt. Vi, som vandra i solen, vi offra ej en tanke på dessa som kämpa förtvifladt och namnlöst dö. Kanske de afunda oss dessa, kanske icke, de lida tyst under trycket af tillvarons olycka och endast om vi lyssna uppmärksamt skola vi förnimma en skärande disharmoni af röster och skälfvande suckar från djupet. Då först känna vi måhända en kväfvande dyster känsla stiga upp inom oss, våra samveten vakna, kanske endast för ett ögonblick och vi kunna ej tillbakavisa dessa frågor: "Äro vi utan skuld till detta lifvets elände? Kunna vi två våra händer?"

Vi söka öfvertala oss själfva att vi uppfyllt alla plikter mot samhälle och medmänniskor, att vi vandrat redliga och icke ha något att förebrå oss, men skräcksynerna äro kvar och det förebrående mumlet från djupet vill ej tystna. Vi gå till doms med oss själfva, granska våra gärningar, och finna till sist, n. b. om vi ännu äga förmåga till självkritik, att vi genom vår egoism och passivitet, utan att ha en aning om det, tryckt ned den af naturen vanlottade så djupt att han måste gå under.

Vi kalla oss kristna, vörda lagarna och tala så vackert om att vi hata allt smått och orätt, men vi ha dock glömt det centrala i vår troslära: ***Kärleken till den fallne.*** *Och därför må ingen af oss som med sådan öfvertygelse häcklar och fördömer den vilseförda, utan att först taga kännedom om huru denne bragts i för därfvet, känna indignation om han offentligen skulle nämnas för "hycklare".*

Den som känner rätten och sanningen, men ej handlar därefter, han är en hycklare, och han må dömas!

Under ofvan anförda benämning ha efterföljande noveller sammanförts, och innehållet torde därmed i korthet vara angifvet. Boken framträder ej med några som helst konstnärliga anspråk, utan vill endast med dessa ur lefvande lifvet gripna skildringar, ropa ut den nöd, som växer och håller på att kväfva dessa våra medmänniskor, som tysta och obeaktade vandra i skymningen.

Stockholm i sept. 1908.

Författaren.

JUSTITIA

Högst uppe på backens krön låg häradets tingshus omgifvet af väldiga hängbjörkar. Stolt i medvetandet af sin betydelse blickade det ned på bygdens röda stugor och glimmande vatten, som nyss skakat af sig vinterns isiga bojor. De höga fönstren tycktes i stolt förakt se ned på bondgårdarnas dammiga rutor, och tornet där tingsklockan glittrade och sken i vårsolsljuset tycktes högt vilja förkunna för folket, som i täta klungor kommo tågande ditupp att här var ett heligt rum, där rikets lag, stor och okränkbar, skipades.

I allt tätare, allt större hopar kommo landtmän och herremän dragande; åkdon skramlade på den dammiga landsvägen; bondkärror med en utmagrad krake framför, trillor med ståndspersoner, prästmän, länsmän och brukspatroner samt till sist inhöljd i ett väldigt dammoln häradets höfding, assessor Montens tvåspända landå.

De sorlande massorna slökos genast af tingshusets svarta dörröppning och inom kort, långt innan sessionen skulle börja, var hvarje åhörareplats upptagen. På de långa omålade träbänkarna, som i tvänne rader sträckte sig fram emot dombordet och de tolf nämdemännens stolar sutto unga och gamla, otåligt väntande. Atmosfären var kväljande, ty svettångorna letade sig förgäfves ut genom de fast tillbommade fönstren, som ej varit öppnade på mången god dag, och till råga på allt började bondgubbarna när väntan blef dem för lång och magarna började knorra bjuda hvarandra traktering ur medförda matsäcksknyten och brännvinsflaskor.

Herremännen, som slagit sig ned i en cirkel närmast nämdemännens stolar, började rynka på näsan och uttalade halfhöga anmärkningar mot oskicket att äta och

dricka i en offentlig samlingslokal, men nu ramlade nämdemännen in, hvilket var tecken till att förhandlingarna snart skulle börja och protesterna dogo af sig själfva.

Så kommer domaren, hög och ståtlig. Håret är hvitt, men ligger i rika vågor öfvar hjässa och tinningar, blicken är skarp och genomträngande bakom den hornbågade pincenezen och innan han sätter sig i den högkarmade domarstolen, fara hans blickar granskande och mönstrande öfver menigheten. Han vet hvarför alla dessa honom mer eller mindre obekanta människor äro här, ej är det medömkan för den medmänniska, som i dag skall få sin dom, ej är det för att de med sina vittnesmål vilja söka mildra hennes straff, ej några som hälst ädla motiv finnas, utan endast nyfikenhet har drifvit dem från arbetet å åker och äng, å ämbetsrum och kontor.

Och den gamles mun kröker sig till ett föraktfullt leende när han med van hand ordnar papper och protokoll.

»För in fången», säger han därpå med fast stämma.

Dörren till ett angränsande rum öppnas och in skrider en blek, ung kvinna klädd i fångdräkt.

Det är så dödstyst i salen att man kunnat höra en knappnål falla. Åskådarna stirra som hypnotiserade på fången, som med ej förnimbara steg skrider fram och ställer sig på vänstra sidan af domarbordet.

Det var en omkring 25-årig kvinna med veka, nästan barnsliga drag, det mörka håret, som var fastsatt i en knut i nacken, afbröt skarpt mot den nytvättade hvita linnedräkten och de skrämda ögonen irrade utan mål omkring i rummet.

Domaren tog fram sin guldsnusdosa, lägger några korn snus i ena näsborren och frågar därpå halft frånvarande som om hela saken strängt taget ej angått honom:

»Är ni Elin Jonsson från Berga, född den 12 sept. 1878.»

Fången rycker till stirrar ett ögonblick på Kristusbilden, som hänger öfver domarens stol, men svarar därpå ett halfhögt »ja».

Domaren tiger ett ögonblick, knäpper bort ett dam-

korn från frackslaget, stirrar i den digra polisrapporten och säger därefter entonigt:

»Enligt länsmannens rapport öfver det polisförhör, som hållits med er i fängelset för c:a 3 månader sedan, framgår att ni för honom erkänt att ni onsdagen den 12 dec. förra året afdagatog eder ett och ett halft år gamle gosse Olof Teodor, och att detta skett efter moget öfvervägande. — Erkänner ni rapportens riktighet.»

Fången tiger och två klara tårar rulla ned för de tärda kinderna.

»Erkänner ni att ni mördat eder son», upprepade domaren med skarp stämma.

Kroppen skakas af konvulsiviska snyftningar och ett knappt hörbart »ja» kan förnimmas.

Nämdemännen luta hufvudena tillsammans och föra ett lågmält samtal och menigheten följer deras exempel. Man hade ju ej väntat sig annat än en bekännelse, men så enkel och rakt på sak, utan alla försök att urskulda sig, det var verkligen öfverraskande, och i sin förvåning började de att prata allt högljuddare, bytte om läppsnus samt tänkte just trefva efter brännvinsflaskorna, när domaren slog klubban i bordet och äskade tystnad.

»Ni har visserligen», började domaren åter, »inför länsmannen angifvet skälen till detta edert handlingssätt, men som saken är af den allra yttersta vikt, anhåller jag nu att ni med egna ord redogör för motivet till edert brott.»

Den unga kvinnan, som hela tiden varit hopsjunken, som om hon blygts djupt öfver sin gärning, rätar med ens upp sig liksom en osynlig kraft genomströmmat henne. Kinderna färgas röda och ögonen vidgas. I en tvär vändning ställer hon sig med ansiktet mot menighet och nämd. Ögonen glimma och rösten är skarp och klar när hon säger:

»Jag har blifvit manad att tala; jag vill göra det, ej för att hoppas få mildring i mitt straff, utan emedan jag måste, m å s t e; nu är jag stark; jag vill innan jag dömes för mord tälja mitt lifs saga, säga eder hur jag blifvit slagen och plågad, förförd, och öfvergifven af alla, alla.»

Det blef så tyst att fångens skälfvande andedrag kunde höras.

Hon som talade var ej längre den hopsjunkna, osäkert trefvande brottslingen, som kände gärningen och skammen tungt hvila öfver sig, nej, hon var martyren, som anklagade samhället för synd, den misskända och slagne, som nu inför straffet, kanske döden, ropade ut sin sorg öfver orättvisan i lifvet, som krossat och alltjämt krossar tusende och åter tusende lif.

Hon var ej den brottsliga nu, utan den, som lidit för kärlekslösheten och hyckleriets skull.

Det gick som en böljande våg genom åhöraremassan när den anklagade åter talade.

»Min barndom förflöt utan gnista af kärlek. Syskonskaran var stor och min far fick släpa som ett lastdjur på herregårdarna, än här och än där. Svält och umbäranden, snusk och jämmer fick jag vänja mig vid under min spädaste barndom och redan 10 år gammal fick jag förtjäna mitt uppehälla genom arbete på åker och äng. O, hvad jag då afundades de rika och mätta- som någon gång kommo i min väg. Jag visste att jag var dömd till fattigdom, till nöd, kanske skam, men känslan af att orättvisan var det förhärskande i tillvaron kunde ej släppa mig. Hvarför skulle jag den magra, bleka och sjukliga 10-åringen ifrån 5 på morgonen till 9 på kvällen släpa i mitt anletes svett under det att godsägarens döttrar största delen af dagen skulle vräka sig i hängmattor under skuggiga träd. Tusentals gånger frågade jag mig hvarför och hvarför — men svar fick jag aldrig. Jo, det var sant, en gång frågade jag inspektoren, men svaret var föga belysande, fast desto mera ägnadt att minnas: ett hvinande slag af ridpiskan och ett: »vet hut tiggarunge!»

»Håll er till saken», ryter domaren, »hvad har detta med brottet att göra. Ni skulle förklara motivet till detta och ej orera om er barndom och dylikt.»

»Herr domare»! Häradets mest betrodde man häradsdomaren och mångårige riksdagsmannen Lars Ersson i Höjetorp reser sig.

Domhafvanden ryckte till och hade ett skarpt ord

på tungan, men yttrar ingenting när han ser hvem den talande är. Lars Ersson är en man, som ingen vågar motsäga, klok och skarpsynt, omutligt rättvis och med ovanliga kunskaper, inger han vördnad och respekt.

Det blef om möjligt ännu tystare i salen och allas blickar hängde vid talarens läppar.

»Herr domare», vidtog han åter, och stämman skälfde af återhålllen sinnesrörelse. »Den anklagade här har af eder blifvit uppmanad att ange motivet för sitt brott. En klen psykolog är den, som af handlingarna närmast före ett dylikt vill sluta sig till dess orsaker. Nej vill man fatta en rättvis dom, skall ej väld råda, så är man tvungen att studera den anklagades lefnadsförhållanden, omgifning, vanor i många år tillbaka. Därför är det icke allenast den unga kvinnans rätt att tala utan ock vår ovillkorliga skyldighet att noga aktge på och minnas hvad hon säger. Hvad hindrar att just brottet har sin rot i hennes försummade uppfostran, med thy åtföljande fysisk och intellektuell undermålighet. Hvem af oss har rätt att döma henne utan att känna huru stor skuld vi själfva ha i hennes brottsliga handling.»

Häradsdomaren satte sig åter, men nämden hälsade hans tal med ihållande bravorop.

Ordföranden blef en nyans blekare, stirrade under ett par minuter tyst i sina papper, men fäste så blicken på den anklagade.

»Efter som jag är öfverröstad af nämden må ni fortsätta, men fatta er kort, ty det återstår mycket arbete rörande denna sak.»

Stämman lät fast, men en viss hetsighet kunde dock skönjas.

Den anklagade höjde blicken, som under några minuter med ett smärtsamt uttryck varit fäst på den uppslagna bibeln på domarbordet.

Hon började åter tala, först hastigt och osammanhängande, men sedan hon blifvit van vid att höra sin egen stämma, mera långsamt och eftersinnande.

I detalj beskref hon huru allt, som hon drömt om blifvit taget ifrån henne, huru hennes skolgång blifvit försummad, huru ensam hon kände sig när hon under

långa, brännande sommardagar var tvingad att träla under befallningsmannens käpp, huru hon den fattiga statkarlens dotter var utsatt för spott och spe, förakt, ja t. o. m. kroppslig misshandel af sina äldre och starkare kamrater. Hon talade om sin fattiga, glädjelösa barndom, med tusende minnen af fruktan och misshandel, men ej ett enda om glädje och kärlek och sol.

Rösten skälfde till ibland när sorgen öfver en tillspillogifven ungdom allt för hårdt trängde in på henne, men dock tycktes det alla att en annan talade genom henne. Ty huru kunde en ung i intellektuellt afseende undermålig flicka, så lägga sina ord inför en andlös lyssnande församling.

Domaren satt som hypnotiserad, han gjorde ej en min af att afbryta, men hans ansikte bleknade ömsom och rodnade.

Och till sist kom hon in på ämnet om brottet, för hvilket hon var anklagad och de händelser, som närmast föregingo detta.

»För 3 ½ år sedan kom jag i tjänst hos landtbrukaren Oskar Bergsten å Torpa», berättade hon. »Samma slit och samma släp, om hvardagarna ute på fältet och om söndagarna biträde i ladugården. Allt gick dock bra, jag skötte min tjänst, visste att rätta mig efter husbondens befallningar i allt som rörde arbetet, men sade däremot tvärt nej till de förslag som han annars efter en tid började framkasta. Trots af att jag redan från början anade att här skulle olyckan drabba mig, kämpade jag emot i det längsta, men alltid var han efter mig. Sent och bittida sökte han upp mig och till sist en mörk och stormig höstnatt bröt han upp låset till min kammare och mina böner och rop till trots måste jag efter en förtviflad kamp ge med mig. Fast hvarje människa i orten väl hade reda på att han var min förförare, var han lika aktad och ärad för det, umgicks som förut med de förnämsta familjerna och gifte sig strax innan mitt barn skulle födas till världen med äldsta dottern till socknens kyrkoherde.

Så länge jag kunde sköta mina sysslor fick jag stanna kvar, men när barnet när som hälst kunde väntas,

blef jag bortkörd. Det påstods att hans unga fru var orsaken till att jag fick ge mig i väg så hastigt, att jag knappast fick tid att ta med mina få tillhörigheter.»

Detta minne tycktes vilja öfverväldiga henne. Gestalten föll tillsammans och tårar rullade ned för kinderna.

Domaren räckte henne ett glas vatten. »Drick», sade han, »och låt oss höra fortsättningen sedan». Med skälfvande hand fattade hon glaset, och sedan hon druckit fortsatte hon med höjd stämma.

»Kvällen var i antågande när jag nödgades lämna gården. Ej visste jag hvart jag skulle ställa mina steg, ty jag visste med bestämdhet att ingen på gården vågade hysa mig. Redan kände jag att min stund var kommen, sinnesrörelsen hade påskyndat katastrofen. Hvart skulle jag söka tak öfver hufvudet; kanske jag skulle föda mitt barn här ute i skogen, som så mörk och hemlighetsfull omgaf mig. Jag grät och vred mina händer. Så gick jag länge, jag vet ej hur länge, kanske i timmar, kanske mindre. När smärtorna tilltogo sjönk jag ned på en tufva vid vägen. Jag kan minnas att jag bad till gud att jag skulle få dö, dö bort från all sorg och allt elände.

Vinden hviskade i furorna och natten var så mörk, så mörk. — — Jag spratt till. Någon kom vägen fram. Det var skolläraren, som bodde strax i närheten. Han såg min nöd; han fick halft bära mig hem till sig och i hans hus födde jag om några timmar mitt barn.

Det var en gosse, honom som jag sedan dödade. Bäst hade varit om den lille genast fått dö, men ännu hoppades jag att möjlighet skulle beredas mig att försörja honom. Hans far var ju rik och aktad, och att förneka oss båda det var ju omöjligt. Så trodde jag då. Ännu hade ej lifvets kval lärt mig att fatta människornas hårdhet och orättvisa.

När jag tillfrisknat fick jag tjänst i staden. Skolläraren skötte om att mitt barn blef utackorderadt mot 12 kronor i månaden. Min lön i staden var lika stor. Med tillhjälp af de få slantar jag sparat samman, anhängiggjorde jag rättegång med mitt barns far, då alla försök att få hjälp af honom strandat.

Han blef ålagd värjemålsed och — svor sig fri.

Och i glädjen eller kanske för att döfva sitt samvete, bjöd han samma kväll traktens herrskaper på en middag, som påstås ha kostat hundratals kronor.

Gossen var nu nära halftannat år gammal.

Samtidigt som jag förlorade min process fick jag bud från den lilles fosterföräldrar att de inte längre ville behålla honom, ty de voro i skuld till ägaren af Torpa och han hade hotat dem med lagsökning om de ej genast ville lämna barnet.»

Den unga kvinnan, som hela tiden stått, blef alldeles likblek och med ett stönande sjönk hon ned på en närbelägen bänk. Fångkonstapeln räckte henne ett glas vatten. Hon drack och reste sig därpå åter, fast benen skälfde under henne.

»Sitt, sitt», säger domaren vänligt under det en tår glänser i hans öga.

»Nej. herr domare, stående vill jag inför er alla förkunna mitt lifs stora ogärning, brottet därute i den tysta skogen när jag dödade det barn, som jag burit under mitt hjärta, barnet, som jag mördade af kärlek och i vansinnig förtviflan.»

Ögonen sköto blixtar, men läpparna skälfde som i gråt.

»Det är flera månader sedan nu, men ännu mins jag allt lika tydligt som om det varit i går. Jag gick att hämta barnet, fast jag ej visste hvart jag skulle ta vägen. På länge hade jag ej sett den lille, men genast när jag tog honom i mina armar, såg jag, kände jag att jag måste döda honom, och detta just därför att jag älskade honom så gränslöst. Han var det barn, som jag under otaliga nätter gråtit för, han var hela min smärta och min fröjd och han skulle ej behöfva smaka lifvets outsägliga grymhet. Nej han skulle dö bort, undan alla de tusende kval, som jag fått lida, ty jag älskade, ä l s k a d e honom.

Solen hade för länge sedan gått ned när jag begaf mig i väg med den lille tryckt mot mitt bröst. Jag vandradé sakta in i skogen, där skuggorna blefvo allt djupare. Det var som ni hörde den 12 december. Himlen var mulen och vinden for dånande fram och om en stund

började snö falla. Sakta gick jag framåt och den lille sof stilla och tryggt vid mitt bröst. Jag försökte tänka mig möjligheten att ej döda honom, men det ville ej gå, jag måste, måste, för hans egen skull, åtminstone trodde jag så. Ovädret aftog efter en stund, himlen blef klar och af månens läge kunde jag döma att det var midnatt. Jag var så trött att benen darrade under mig och halft viljelös sjönk jag ned i en fördjupning i marken. Sedermera såg jag att det var en grustägt.

Det var alltså här det skulle ske, det var här, som två människors lif skulle sköflas, förintas. Jag lade den lille på marken; han sof fortfarande tungt. Så försökte jag bedja, men tankarna voro så virriga; en lång stund stirrade jag framför mig; tankarna stodo stilla — nu — ja och så reste jag mig knäppte upp mitt klädningslif, tog barnet varsamt i min famn och tryckte det lilla ansiktet med kraft mot min blottade barm — — —

»Några ryckningar och allt var slut.»

»Jag satt kvar tills det blef dager, sedan gick jag direkt till länsmannen, talade om allt och bad att bli häktad.»

De sista orden uttalades med låg, knappast hörbar stämma. Hon stod tyst ett ögonblick liksom begrundande, men så säger hon plötsligt.

»Ja, detta var allt; det var endast historien om en utstött människas lidande och brott och nu önskar jag blott att få mitt straff.»

Den förtrollning, som gripit församlingen när kvinnan talade var bruten och det drog ett brus af hviskningar genom salen.

Men den gamle, hvithårige domarens röst skälfde af återhållen gråt när han åter talade.

»Ja», säger han, »detta var historien om lifvets grymhet, om den starkes sträfvan att krossa och förinta. Ni har talat sanning, jag har sett det på edert minspel och hela framträdande; ni har enkelt och frimodigt afgifvit eder bekännelse, ni har rört oss alla ända till tårar, ty endast den djupast fallne kan stå känslolös inför lidandet, men jag är rättvisans handhafvare, lagens bokstaf är klar och jag och dessa bisittare måste döma eder.»

Han tystnade, men vände sig strax därpå till allm. åklagaren.

»Hvad yrkande har allm. åklagaren?»

Länsmannen, en tjock och försupen medelålders man, träder fram till bordet, bugar sig lätt samt fingrar på en bunt papper, som han håller i handen.

»Som mitt yrkande är omständigt, har jag affattat det skriftligen», säger han med sin grofva bas, »och ska' be att få lämna det.»

Domaren nickar, samt slår klubban i bordet. »För ut fången, förhandlingarna äro slut och rätten skrider till öfverläggning», säger han långsamt, samt tillägger genast med höjd och en smula ilsken stämma, »och salen utrymmes genast.»

Bullrande reser sig menigheten och inom några minuter äro rättens medlemmar ensamma.

Domaren torkar svetten ur pannan, putsar sin pincenez med mycken omsorg samt säger slutligen:

»Mina herrar, ni har hört hvad den anklagade sagt och nu återstår oss endast att öfverlägga om domen.»

Med långsam och entonig röst läser han därpå upp åklagarens ansvarsyrkande, som mynnar ut i att anklagade måtte för öfverlagdt mord dömas till döden.

»Som ni hört yrkar åklagaren på dödsstraff», säger han. — Nämdemännen stirrar häpna på hvarandra, men ingen yttrar ett ord.

»Hörden I, dödsstraff», upprepade domaren med höjd röst, »och hvad sägen I till den saken.»

Häradsdomaren i Höjetorp reser sig. Ett ögonblick betraktar han domare och nämd och säger därpå i det han pekar på den uppslagna bibeln på bordet: »Hvarför finnes denna bok på detta rum, mina herrar, hvarför frågar jag, boken, som är till för att lära oss kärlek till den utstötte och misskund med den fallne. Hvarför predikas i tusende kyrkor Jesus af Nazarets kärlekslära när vi människor endast ha rätt att döma och fördöma, men ej frikänna af kärlek till den sargade? — Hvad var denna unga kvinnas lif annat än en enda kedja af lidanden och kval, som nu kanske skall ändas på stupstocken? Hvem bär skulden till hennes brott? Jo, vi, vi, sam-

hället, som lät henne, den svaga arbeta sig till blods för vår skull och som nu endast vilja döma henne, döma henne till döden eller till lifstids straffarbete för ett brott, som hon begick i djupaste förtviflan när ingen, ingen ville kännas vid henne. Och han, som är hennes barns fader, ty jag tror mera på hennes ord än på hans ed, han kan ej straffas, han kan ej dömas, han är och blir väl fortfarande aktad och ärad, men, jag frågar eder mina herrar, hvem är störst i skuld till brottet, han, som jagade henne bort när hon fordrade sin rätt, han som svor sig fri, eller hon, hon, som kämpade och sörjde för sitt barn tills hon dignade af trötthet.

Han tystnade ett ögonblick, for med sin näsduk öfver hjässan, men fortsatte därpå:

»Här kunna vi se de urgamla orättvisorna skarpare än annars träda i dagen. Hon fick slita och träla från spädaste barndomen, hennes uppfostran blef försummad, hon kastades ut i lifvet utan hjälp och skydd och till sist blef hon skamligt öfverfallen af sin egen husbonde, och vi, vi gå lugnt och se på allt detta, all denna orättvisa, all denna nöd, utan att göra det minsta för de förtrycktas rätt. Ty, mina herrar, äro icke de fattiga och svaga, människor liksom vi, eller äro de kanhända lastdjur, trälar, som kunna tålas så länge de samla guld åt oss eller bereda oss kroppsliga njutningar, men sedan de äro utslitna och förstörda utan vidare kunna jagas bort. — — Och se hyckleriet sedan, dubbelmoralen, lumpenheten utan gränser och mått!

Den, som förför en kvinna, den som genom en falsk ed gör sig fri från följderna af sitt brott, den aktas och äras, umgås som förut i familjerna och gifter sig med en ståndspersons dotter, men den, som får bära skammen och olyckan, den som dignar af trötthet ute i vilande skogen, där ingen hör hennes böner och gråt, den, som i förtviflan bär hand på det lif, som hon älskar öfver allt, den måste vi döma ty rättvisan kräfver det. Mina herrar, det är en underlig rättvisa vi ha!»

Häradsdomaren satte sig och ett sorl af bifall susade genom salen.

En stund var det tyst, men så säger domaren: »Riks-

dagsman har rätt, rätt i minsta detalj, men vi måste döma efter lagens bokstaf». — — Hade vi endast jury, ja då, då frikändes utan tvifvel den anklagade från allt ansvar, men nu måste vi döma henne för öfverlagdt mord, och jag vill påpeka för eder, att som den mördade var halftannat år gammalt, så kan det ej betraktas som barnamord i vanlig bemärkelse.»

»Lagen är tydlig», fortsätter han efter en paus. »För öfverlagdt mord stadgas dödsstraff eller lifstids straffarbete.»

Domaren tystnade och nämdemännen stirrade stelt framför sig.

»Ja, men det är ju en himmelskriande orättvisa, när man tar hänsyn till omständigheterna vid brottet», yttrar en ung nämdeman efter några ögonblick.

»Högsta rätt, högsta orätt; den satsen skapade de gamla romarna», yttrade häradsdomaren i Höjetorp, »och fast den är många, många hundra år gammal gäller den än i dag.»

»Där ligger boken som dömer», han pekar på lagboken, som låg på dombordet, diger och sliten i flottigt kalfskinnsband, »och vi få endast utsäga domen», tillfogade han.

»Mina herrar», domaren talade med osedvanlig glöd, »vore vi här närvarande medlemmar af en jury, ja då kunde våra hjärtan tala, då vägde alla omständigheter före brottet mer än den brottsliga handlingen själf, då skulle vi genast fria denna arma, olyckliga kvinna, som är ett offer för lifvets hyckleri och vrånghet, men nu finnes ej jury i brottsmål och därför måste vi döma efter rikets lag. Denna stadgar som jag nyss sade dödsstraff eller lifstids straffarbete och jag yrkar på det mildare straffet.»

Nämdemännen tego. De voro enkla, rättänkande landtmän och kunde omöjligen fatta en sådan dom.

»Ja, men lagen är ju till för att skänka rättvisa», yttrade en af dem dröjande, »och detta är ju att offra en oskyldig människa, som af kärlekslöshet och hårdhet blifvit drifven till sitt brott. — Skall samhället hämnas på henne för att hon var fattig och hemlös och en-

sam i hela världen, eller för att hon var förtviflad i den mörka natten — — —

Han ville tala mer men tårarna kväfde hans röst.

Åter var tingssalen fylld af en böljande människomassa, och de höllo på att trampa ner hvarandra i gångarna. Domare och nämd sutto åter på sina platser och deras ansikten buro spår af den djupaste sinnesrörelse.

Fången fördes in. Ögonen voro sänkta under de mörka ögonbrynen och hon tycktes gå som i dvala. Men när domaren med entonig stämma läste upp domen hängde hennes blickar vid hans läppar, som om hon varit hypnotiserad.

— — — »på grund af hvad som ofvan anförts finner häradsrätten skäligt och rättvist döma bemälda ogifta Elin Jonsson för öfverlagdt mord till lifstids straffarbete.»

Domen var fallen och det blef dödstyst i salen, men den unga kvinnan, som hittills varit så stark, föll afsvimmad i fångkonstapelns armar.

Och skygga och rädda som piskade hundar, letade sig åhörarna sig ut, ut från den kväfvande stanken inne i tingssalen, ut till solen och vårgrönskan och den ljumma sjungande vinden.

Föga talades, alla gingo med böjda ryggar och blickarna hade stelnat i ett obestämdt, smärtfullt uttryck, ty man fruktade för den höga okränkbara rättvisan.

EN FÖRTAPPAD

Hon stod längst borta vid dörren och stirrade med tårlösa ögon på prosten, som däst och vördig sjunkit ned i den skinnklädda länstolen vid sitt skrifbord. I blicken låg något af den skälfvande ångest, som ett dödshetsadt djur måste känna, när hvarje räddning synes otänkbar. Gestalten var en ung kvinnas, men ansiktet var blekt som döden, håret hade klibbat sig fast vid de svettdrypande tinningarna och händerna vredo sig konvulsiviskt under det randiga förklädet.

»Döm mig ej, prosten, ty jag svär vid min själs salighet att jag kämpade emot så länge, länge innan jag till sist gaf med mig. — Prosten kan ej tänka sig — —

»Tig, kvinna med ditt pladder; du har dragit vanära öfver mitt hus, det är nog. Att min son skulle råka ut för dina förförelsekonster, — — — det är så att man kunde bli vansinnig.»

»Förförelsekonster», den hopsjunkna kvinnan borta vid dörren rätade med ens upp sig, ögonen fingo glans och stämman ljöd onaturligt skarp,»förförelsekonster, vet prosten att jag ej fick fred hvarken natt eller dag, alltid var han efter mig, var än pockande och hänsynslös och än mjuk och bedjande — — — och, och, stämman skälfde af gråt, till sist gick det som prosten vet.»

»Säg mig», prosten reste sig till hälften i länstolen och ögonen glimmade som eldkol bakom de guldbågade glasögonen, »säg mig, vet du någon som kan bevisa att min son är far till det barn du väntar.»

»Nej ingen, ingen, och nu när jag är jagad ur tjänsten, vet jag ej hvart jag skall ta vägen. För guds skull — — —»

Spänstig och stark strots sin korpulens sprang prosten ur stolen.

»Gå», han pekade på dörren, »gå, du har velat dra skam öfver mitt hus, och du får ej vistas här en enda minut längre; gå, gå, genast, annars kastar jag ut dig.»

Den unga kvinnan ryckte till som om hon träffats af ett dödande slag; kroppen skälfde som af frossa och ögonen vidgades i ångest och skräck. Utan ett ljud öppnade hon dörren och försvinner i höstkvällens dimmiga dunkel.

Prosten går långsamt fram och tillbaka på golfvet. Länge är han tyst, men så börjar han tala sakta och osammanhängande för sig själf.

»Flickan var skötsam — en duktig flicka — — — och pojken var naturligtvis skulden till eländet — ska få så det svider när han kommer från Uppsala — — — skammen, skammen, tänk prostens son», men, så sjunker han om en stund stönande ned i länstolen och griper med bägge händerna om sina dunkande tinningar under det en djup skälfvande suck skakar honom.

»Men blicken, blicken, som hon gaf mig när hon gick, den glömmer jag aldrig». Han hviskade fram orden.

»Hvar, hvar», fortsatte han efter en paus, »har jag sett den blicken förut — — jo, jag minns, det var när min gamle gårdvar Pan skulle skjutas af Stall-Anders — — tänk att skadskjuta det arma djuret, så att jag själf måste slå ihjäl det med bösskolfven — det var i sanning ohyggligt — — och blicken han gaf mig när han kämpade med döden — sorg, förebråelse och hejdlös förtviflan.»

Prosten sjönk tillsammans djupare och hans bröst arbetade tungt, men så sprang han åter upp och mätte golfvet med hastiga steg.

»Och nu återigen denna förskräckliga blick», mumlade han åter och åter för sig själf.

Om en stund dras en portier åt sidan och prostinnan kommer in trind och välmående.

»Var inte upprörd öfver att du visade henne på dörren, Einar lille», säger hon, »vi som måste vara en före-

syn för hela församlingen, få först af allt tänka på att undvika skandal.»

Prosten går med nedböjt hufvud och svarar ingenting, men prostinnan fortsätter:

»Och förresten hur skulle det ha gått med det planerade partiet mellan fröken Dagny på Bergby och vår son, om det blifvit bekant att han haft en kärleksaffär med vår kammarjungfru. Patron Strömmer är ej att leka med det vet du nog, Einar lille, och jag vill tacka dig för att du körde den slynan på dörren.»

Prosten stannar plötsligt och ser sin hustru i ögonen. »Hvart tror du flickan gick nu i denna storm och detta mörker». Stämman lät lugn, men en lätt dallring såsom af skrämsel kunde skönjas.

»Inte vet jag», svarar hustrun nonchalant, »hon får väl stanna i skogen i värsta fall; några släktingar, som kunna hjälpa sig, har hon inte.»

Bägge makarna tiga en stund, men så bryter prosten åter tystnaden.

»Ja, inte kommer hon tillbaka hit mera för att begära hjälp för sig och barnet, som väntas, så mycket kan jag då säga», säger han, »man måste sätta skräck i sådana där», tillägger han med en glimt af humor i ögat.

»Det är tid att gå till sängs nu, min gubbe», genmäler prostinnan, »klockan är redan 10 på kvällen.»

»Ja, gå före du Anna, jag måste lägga sista hand vid morgondagens predikan, som handlar om kärleken till nästan. — — Kvinnan kom ju och störde mig så att en del återstår ännu.»

Prosten sjönk åter ned i länstolen, men innan han tog fatt med konceptet öppnade han en liten dörr i skrifbordet, tog fram en halffylld brännvinsflaska och ett glas. »Man kan sannerligen behöfva en styrketår efter allt det här», mumlar han och låter ett bräddfylldt glas försvinna nedför den torkande strupen.

Och så är han redo till att klargöra kärlekens väsen.

* *
*

Det var höst och mörker och tjutande storm och Ljusnarens vatten fräste och sjöd. Alldeles nere vid vattnet på en mossbelupen sten satt en ung kvinna hopsjunken. Läpparna rörde sig såsom i bön under det att kroppen gång efter annan skakade såsom af köld eller hejdlös gråt. Länge har hon suttit så, i timmar kanske, ty kläderna voro genomvåta och håret hade slitits upp af den ihållande blåsten. Hon satt försjunken i tankar den unga kvinnan, som af ödet eller rättare af människornas kärlekslöshet var dömd till undergång, dömd att svinna bort tyst och obemärkt som hon kommit.

De sorgsna dragen ljusna plötsligt upp och hon tycktes le genom tårarna. Hon vet att döden snart stundar; hon känner det och hvarken vill eller kan hindra att den snart skall pressa hennes kropp mot sitt kalla bröst, och hon ser hela sitt arma, fattiga, glädjetomma lif passera revy.

Däruppe i de väldiga tigande skogarna, fulla af sagor och sånger tycker hon sig åter gå, trallande och hojtande. Det var hembygdens skogar hon såg, hembygdens gråa hus och hembygdens enkla men varmhjärtade människor — allt som hon älskat och drömt om såg hon; finngubbar med tofviga skägg och häxlika gummor med blida ögon och bygdens ungdom samlad till dans kring den löfsmyckade majstången.

Och där satt han, som hon ensamt älskat, Skogvaktar-Petter, han med det hurtiga i blicken som gjorde henne hufvudyr, och han skötte fiolen i midsommarnatten, så att låtarna gåfvo genljud långt borta mot de skyresta fjällen.

Hon skulle bli hans när bostället och tjänsten blefvo lediga efter gamlefar; då, då skulle lyckan komma dragande emot henne, famnande henne, kväfvande henne i sin tjusning, då först skulle lifvet börja trodde hon, när hon fått det hon drömt om, när hon för lifvet var förenad med den som hon älskade.

Men så kom olyckan, tung och obeveklig. Petter försvann en vinter och på våren hittades hans döda kropp långt inne i skogen. Han hade frusit ihjäl under en jakt. Hennes sorg var gränslös och för att glömma sökte hon

sig bort från skogarna, ned till den öppna, vida bygden, många mil från hemmet och till sist hade den dödliga olyckan drabbat henne i prästgården.

Nu var det slut på de ljusa soliga minnena, nu kom sorgen kväfvande, som en marridt, och hon steg upp från stenen där hon hvilat och sjönk på knä i det regnvåta gräset.

»O, gud, om du är god och barmhertig, gif mig förlåtelse. Se, se min förtviflan, ingen att vända mig till, ensam och öfvergifven bland främmande människor, och han — han, som tusentals gånger förklarat sig vara din — Guds och Jesu Kristi tjänare — han har jagat mig ut ur sitt hus som en pestsmittad.»

Hon vred sina händer i djupaste förtviflan och tårarna strömmade ned för de bleka kinderna.

»Förlåt mig att jag dödar mig och det lif, som växer under mitt hjärta, men du skall kanske förstå mig när de hårda och kärlekslösa döma mig. — — Jag kan ej annat, ensam och öfvergifven — — öfvergifven.»

Det blef tyst men stormen for dånande, klagande fram talande om lifvets stora, fasansväckande grymhet.

* *
*

Prosten låg ännu kvar i sin varma, svällande säng fast klockan var nio på morgonen. Hans sömn hade ej störts af drömmar, gårdagens skakning var nästan glömd, och han låg och blickade i slöa meditationer ut genom sängkammarfönstret bort mot kyrkogårdens aflöfvade popplar, bakom hvilka den rödgråa klockstapeln höjde sig.

Han klifver om en stund sakta ur bädden, tittar på vädret, finner detta vara ruskigt samt går därpå till ett litet skåp och häller en del af innehållet i en brännvinsflaska i ett dricksglas, tömmer detta i ett drag, utstöter ett behagligt »ah» samt börjar att klä sig.

Om en stund höres en förlägen knackning på dörren och ett lurfvigt hufvud synes strax därpå i dörröppningen.

Det är rättaren, som bugar sig klumpigt och tafatt, utan att dock göra min af att tala.

»Nå hvad vill du», mullrar prostens morgonskrofliga stämma.

»Jo, ursäkta, prosten, men jag måste tala om att herrskapets förriga kammarjungfru, hittades död i morse nere vid båtbryggan. Hon har nog förkortat lifvet själf stackarn. — — Å, nu skulle ja fråga om vi ska' bära henne till bårhuset eller frakta henne hit upp till gården.»

Prosten hajade till och en mörk blodvåg sköt upp i det blekfeta ansiktet. Han teg en stund, ty han fruktade att röstens skälfning skulle förråda den del han hade i hennes död, men till sist säger han långsamt och entonigt:

»Ja, jag kunde tro att hon skulle sluta så där! Det är alltid sådana besynnerliga människor, som komma hit oppifrån Långvattensskogarna. Hårda människor, som ej vilja böja sig, ogudaktiga människor, som ej vilja veta af kärleken. — — Ja, när ej människan vill se upp till den korsfäste, då får djäfvulen helt makt med henne. Då går det så, lifvet i synd och efter döden helvetet». Prosten höjde rösten, så att den klang nästan äkta, när han nämde »synd» och »helvete».

Han öppnade åter munnen för att fortsätta med sin straffpredikan, men så ser han endast en ensam skäggig och förskrämd man stå i dörren i stället för en andäktigt lyssnande kyrkomenighet och han erinrar sig plötsligt att han står halfklädd i sin sängkammare i stället för i predikstolen.

»Ta drängarna med dig», säger han därför, »och bär den döda till bårhuset, men säg till i köket att ni få en sup först.»

Mannen i dörren gjorde en tafatt bugning, stammade ett tack och försvann.

Omkring bårhuset nere vid kyrkan trängdes en hop gamlingar och barn för att få se den döda.

»Synd att det till sist skulle gå henne på det viset, hon var alltid så snäll och hjälpsam», säger en darrande fattighusgumma.

»Ja, en duktig och arbetsam jänta var det», infallller en bondgubbe, »men en vet aldrig hvad som kan hända. Det är väl i alla fall djäfvulen, som till sist drar människan i fördärfvet.»

Längst framme vid den dödas sida står en ung man bättre klädd än de öfriga. Med lätt hand ordnar han hennes hår och kläder och breder till sist sin näsduk öfver det bleka ansiktet. Så vänder han sig med ljungande ögon mot den bondgubbe, som sist talat.

»Ni sa' hörde jag nyss, Aplands-Jonte, att det är djäfvulen, som till sist för människan i fördärfvet. Ja, ni talade alldeles rätt, men i det här fallet var det två djäflar — prosten och hans son, den blifvande mågen på Bergby!»

»O, att organisten kan tala så», skränar skaran, »inte är det väl möjligt.»

»Det är inte allenast möjligt, godt folk, utan det är så. Och redan denna dag flyr jag grannskapet af eder hycklande, skenhelige präst, som drifvit denna kvinna i döden.»

Med högburet hufvud gick den unge mannen in i kyrkan.

Kyrkogårdsgrindarna öppnas och prosten följd af fru och döttrar klifver pustande fram genom den vördnadsfullt hälsande folkhopen.

Han går bort till den döda, betraktar henne ett ögonblick likgiltigt och vänder sig sedan mot kyrkan och människohopen, som står tyst och allvarlig.

Därpå harklar han sig och säger med salvelsefull stämma:

»Vänner, här sen I hur djäfvulen far fram i denna onda, af otro uppfyllda tid. En ung, förhoppningsfull kvinna gripes af hans makt och förkortar sitt eget lif. Inte ha vi rätt att döma, mycket mindre att fördöma, men enligt bibelns utsago är en sådan evigt förtappad. —

Låtom oss därför, mina vänner, inne i templets helgedom anropa den allgode att han måtte skydda oss från satans frestelser och snaror.»

Prosten går främst och efter honom ringlar sig menigheten fram med böjda hufvuden och tunga steg, fram mellan popplarnas aflöfvade alléer, öfver tufvor täckta af vattendränkt mossa, förbi vanskötta grafvar med lutande kors, tills skaran slutligen försvinner lik en mörk, buktande jätteorm in genom kyrkans vidöppna dörr.

Men öfver den gråa slätten och den svarta sjön drar vinden fram, sjungande sin eviga sång om rätten för den starke att krossa den svage, som ej kan hoppas på kärlek och sol.

PARASITER

Inne i den magnefika våningen är det bländande ljust. De elektriska kronornas strålar bryta sig i tusende skiftningar mot facetterade speglar och polerade marmorbord och mot de etsade sköldarna på väggarna studsa ljusknippen som dallrande eldkvastar. En ung, smärt kvinna iförd en dyrbar soarédräkt sitter vid flygeln inne i salongen, låtande sina smala genomskinliga fingrar halft omedvetet löpa utefter tangenterna. Plötsligt reser hon sig dock, utstöter en lätt suck som af missnöje eller ledsnad och går bort till en väldig spegel i det närliggande kabinettet. Hvad hon ser i denna är ett blekt, blodlöst ansikte, ett par mörka ögon under tunga lifströtta ögonlock, ett par förnämt höjda ögonbryn och en mun, hvars läppar liksom af inrotad vana kröka sig spotskt och öfvermodigt.

Så går hon ett par slag fram och tillbaka i rummet, gnolar sakta på en operettmelodi, men ringer strax därpå häftigt på en liten bordsklocka af silfver.

En kammarjungfru står genast nigande i rummet.

»Fröken har ringt», yttrar flickan i frågande ton när hennes unga härskarinna ej gör min af att tala.

»Hur ofta skall jag befalla dig att säga »nådig» fröken», utbrister den eleganta damen under det hon ser på tjänsteflickan med vredgade blickar. »Jag är adelsdam och min herr fader var öfverste», tillägger hon under det de blodlösa läpparna darra af vrede.

»Förlåt mig nådig fröken», hviskar tjänsteflickan tyst till svar.

»Du kan gå», hon pekar på dörren och stampar samtidigt häftigt i golfvet.

Tjänsteanden går och den retade adelsdamen är åter ensam.

Hon går häftigt fram och tillbaka; den mjuka brüsselmattan förtar ljudet af hennes steg och endast urets knäppningar uppe å kakelugnsfrisen stör den tryckande tystnaden.

»O, hvad det ändå är odrägligt att lefva», mumlar hon halfhögt efter en stund, »tiden är så lång, intet intresserar mig längre, dessa otaliga middagar, dessa baler, dessa soaréer, allt, allt, som förr varit min högsta fröjd börjar nu att äckla mig, och åker jag ut så ser jag fattigdom och elände omkring mig, tiggare och trasiga ungar — — hvarför, hvarför skall ens skönhetssinne störas af all smutsen och stanken, ja, hvarför kan ej dessa uslingar hålla sig borta från oss, som försynen skapat till rikedom och fröjd». — — »Och i kväll skall jag åter bort», fortsatte hon efter en stund sin monolog, »jojo, man är mycket upptagen när man är fader- och moderlös, och har 25,000 i räntor om året.»

Hon tittar på sitt briljanterade guldur.

»Jaså, endast sex, o, hvad tiden är lång, half åtta var det soaréen började; det är långt dit — — men kavaljeren är nog snart här», tillade hon med ett gäckande leende. — — »Den där läspande apan, med sin hönshjärna och sina skulder — — Och med honom ämnar jag gifta mig, ja, ja de ä' lika allihop, — och så blir jag grefvinna, och blir presenterad vid hofvet och blir — —

Hon tvärstannade i sin monolog, ty jungfrun anmälde »löjtnant von Oxefot».

Ett ansikte blekt och glåmigt, på hvilket ett utsväfvande lefnadssätt tryckt sin omisskänneliga prägel, syntes genast bakom de upplyfta portieren. Hjässan var kal och skinande blank, de trötta ögonen, fulla med röda strimmor, voro omgifna af mörkblå ringar och nedtill afslutades det om djupaste förfall skvallrande ansiktet af en liderlig haka.

Mannen, som vördnadsfullt bugande nalkades den unga kvinnan, var klädd i en silfversmidd uniform.

»God afton, min nådiga, jag tog mig friheten kom-

ma rätt tidigt, ty edert sällskap kan man aldrig få nog af», hälsade han.

»God afton, herr grefve.»

Det blef tyst ett par ögonblick.

»O, en sådan förtjusande toalett ni har, fröken Standarsköld», säger han, »riktigt förtjusande, riktigt bedårande», repeterar han.

»Ni förstår er på kläder, kan jag höra!»

»Ja, min fröken, hästar, hundar och kvinnor har alltid varit min specialitet», svarar grefven smickrad.

»Herr grefven är föga artig, som af de tre uppräknade sätter kvinnan sist.»

»Åh jag ber om förlåtelse», grefven bugar sig afmätt, »men se i klubben och officersmässen bruka vi — —»

»Använda denna gradering», afbryter den unga kvinnan.

»Jo, just så, just så», svarar ädlingen. Rösten skvallrade om oförställd glädje, men fröken Standarsköld's ansikte mulnade.

Hon stirrar på spetsen af sin ena lackerade sko och kniper tillsammans munnen.

Grefven, på hvars läppar det obligatoriska, halft sliskiga kavaljersleendet alltjämt hvilar, funderade öfver hvad som vållade hennes vrede. Slutligen när tystnaden tycktes honom olidlig frågade han:

»Har min nådiga sett friherrinnan Gonmerys nyaste balklädning?»

Den unga kvinnan spratt till. Det var saker som lade beslag på hennes intresse.

»Nej, herr grefve», sade hon lifligt, »men berätta, berätta», och omständigt in i minsta detalj fick löjtnanten redogöra för hur den underbara, fabulöst dyra klädningen var beskaffad. Den tog en rundlig tid, ty tygets sammansättning och färgnyansering, spetsar, garnering, allt, allt måste han förklara för sin andäktigt lyssnande åhörare. Och när han väl kommit i tagen sökte han en beröringspunkt för att komma öfver till talet om samma friherrinnas knähundar och charmanta vagnshästar. Det lyckades och det ena förtjusta utropet efter det andra belönade hans berättarkonst. När de tvänne närbe-

släktade andarna slutligen kommo in på talet om general Skrammelhielms senaste stora middag med dess utsökta delikatesser och charmanta viner då glänste deras ögon utaf hänryckning. De kände att de af naturen voro danade för hvarandra, att de borde lefva sitt lif tillsammans, gå på middagar tillsammans och en gång om året vid hvarandras sida åka upp till det gamla, gråa slottet för att tillsammans fröjdas af glansen i majestätets närhet.

Nu var ej den degenererade adelsmannen hvarken utfattig, utlefvad eller halfidiot, utan nu var han kavaljer i hvarje tum, mannen, som bar på sekelgamla traditioner och som det var en heder att gifta sig med.

Allt som den unga kvinnan kunde fatta och intressera sig för kläder, middagar och nöjestillställningar af alla slag, det förstod ju äfven han, kanske t. o. m. bättre, ty han var nära dubbelt så gammal, och då var han ju tillräckligt intelligent, tillräckligt bildad.

Och utan den minsta tvekan gaf hon honom sitt jaord, när han strax före afresan till soaréen frågade henne om hon ville bli hans grefvinna.

* *
*

Det var några dagar senare kl. 10 på morgonen. Februarisolen kastade sitt bleka skimmer in genom det höga fönstret och ett par strålar lekte på nattduksbordets blanka marmorskifva. Det är i fröken Standarskölds sängkammare. Den unga kvinnan, som ännu ej är uppstigen, låter de matta och ännu sömntunga ögonen glida omkring i rummet. Med välbehag stannar blicken på en väldig bukett af rosor, som står på ett litet mahognybord borta vid fönstret. Det är en gåfva af den artige fästmannen, som redan sändt henne tre dylika buketter. Och därute i salongen digna borden af buketter, ty förlofningen eklaterades för två dagar sedan.

Fröken trycker på den elektriska knappen och in skyndar kammarjungfrun med tvänne bref. Det ena är från fästmannen. Hans ojämna, liksom vinglande stil känner hon väl igen. Men hvarifrån är det andra. För

att stilla sin nyfikenhet bryter hon emellertid brefvet och på ett papper i kvartsformat läste hon:

Min fröken!

Som jag f. n. uppehåller mig i hufvudstaden vågar jag i dag kl. 2 e. m. personligen uppvakta eder för att framföra mina lyckönskningar med anledning af eder förlofning.

Med högaktning
Edvard Berg.

Hon darrade synbart när hon lade brefvet ifrån sig på nattduksbordet. Den ena blodvågen efter den andra sköljde öfver hennes ansikte och hon drog djupt efter andan.

»Jaså, doktor Berg», mumlar hon, »skall jag återse honom än en gång.»

Hon stirrar stelt i taket och läpparna äro hårdt sammanknipna.

Men så talar hon åter för sig själf: »Det är nog närmare 10 år sedan jag såg honom senast, men aldrig kan jag glömma honom». Liksom drömmande fortsätter hon under det de smala händerna nervöst fingra på sidentäcket. »O, hvilken sommar därnere vid västkusten, sol och sång och glädje och han var själen i allt; ingen kunde segla och ro som han, ingen kunde finna aborrgrunden som han, ingen kunde dansa som han och till att sjunga fanns inte hans make. Och han var 20-årig student — och jag endast 17 år.»

Så låg hon tyst en stund och de annars så stela dragen lifvades af ett leende.

»Ja, jag älskade honom, det vet jag», säger hon tyst, men jag kände ju ingenting af lifvet då». — »17 år endast, säger hon drömmande, o, hvad härligt lifvet var. — »Men», tillägger hon högre, »hur underligt dock, aldrig har jag kunnat glömma; andra män har jag ej offrat en tanke på sedan jag skilts vid dem, men honom, honom har jag drömt om sofvande och vaken. — Han tog sin examen, blef filosofie doktor, reste sedan utrikes där

han vistades i flera år, men nu är han hemma igen och lär helt ägna sig åt författarskap.»

Hon talade sakta och liksom eftersinnande.

»Och i dag kommer han till mig för att lyckönska; undrar om han ännu är densamme, den glade, hjärtegode studenten eller om han nu är tvär och trumpen och tråkig» — — — »Nej, jag får se hvad min käre fästman, grefven, skrifver», afbryter hon sig själf, »det måtte vara något mycket viktigt — kanske han ej kan ledsaga mig ut på promenaden kl. 4 — — ja jag får se!»

Hon sliter upp kuvertet och vecklar upp skrifvelsen.

»Dyrkade fästmö», står det öfverst på sidan och så vidtager en hel hop slingrande rader, som det tyckes nedkastade i största brådska.

Hon läser med feberaktig hastighet och när hon slutat slungar hon skrifvelsen på golfvet. Ansiktet är likblekt och andedräkten flämtande.

»Usling, usling» stönar hon efter en stund under det händerna knyta sig krampaktigt — — och jag förlofvad med denne, som endast kan rädda sig genom flykt, rädda sig undan rättvisan, undan fängelset — — en växelförfalskare — —», hon brister ut i ett hysteriskt skratt: »Och jag förlofvad med denne usling.»

Hon ligger tyst några ögonblick, så säger hon högt som om hon ville skrika ut sin skam: »Till råga på eländet fordrar han att jag skall sända honom pänningar genast !— Han är utan existensmedel och att arbeta kan han ej. Och ingen vill längre kännas vid honom!»

Hon stirrar åter tyst framför sig, men så trycker hon på den elektriska knappen och befaller den inträdande kammarjungfrun att bära in morgontidningarna.

Hon öppnar en af dem, låter blicken glida efter spalterna; så rycker hon till, där är det. Med grof rubrikstil står: »En ny militärskandal» och underrubrikerna klargöra »skandalen» närmare: »gardeslöjtnant, som förfalskat växlar i stor utsträckning», afviken ur staden sedan i går middag.»

Här fick den upphetsade kvinnan närmare besked. Namnet var ej utsatt, men något tvifvel fanns ej. Det

var han, fästmannen, som i den långa artikeln med de kraftiga uttrycken skildrades som en rucklare, en spelare, en kvinnoförförare, den där samtidigt underhöll ett halft tjog förbindelser med skådespelerskor och societetsdamer, en degenererad adelsman, som endast tänkt på middagar, supéer, baler och andra fashionabla nöjestillställningar, men aldrig fått lära sig hvad ett ordnat arbete var.

Artikeln slutade med den förmodan att det skedda måtte bli en välbehöflig varning för de hundra, ja tusentals dagdrifvare och salongshjältar, som hålla på att förpesta samhället, att de måtte taga sitt förnuft till fånga medan tid är.

När hon läst kastade hon tidningen på golfvet, sprang upp ur sängen och trampade på den. Därpå grep hon den rosenbukett hon fått af sin fästman och slungade den tillsammans med det slipade blomglaset mot kakelugnen så att glasskärfvorna yrde i rummet.

I största hast kastade hon på sig några klädespersedlar, hvarefter hon rastlöst började vandra fram och tillbaka i rummet.

»Hvad skall alla mina fina bekantskaper säga», mumlade hon, »att han var en rucklare, en drinkare, en man hvars osedliga excesser stundom tangerade det perversa, en fåne, det visste jag innan jag förlofvade mig med honom, men likadana äro ju de flesta män ur sociteten. Och f. ö. var han af gammal adel, grefve och ägde när som hälst tillträde till hofvet. Men se nu är det annorlunda nu har han begått brott, som kunna straffas enligt lagen och då är han för alltid förlorad för oss.

Hon suckar lätt: »salongerna få en artig kavaljer mindre, en prydnad, en dekoration mindre.»

Med en snabb rörelse rycker hon förlofningsringen af fingret, slungar den längst bort i rummet och utbrister med darrande stämma: »Vid den som syndar utan skandal kan man vara bunden, men ej vid en uppdagad brottsling.»

Hon ringer på kammarjungfrun och tillsäger henne att hjälpa sig med kamning och klädsel.

Klockan närmar sig 2. I en sidenklädd fåtölj inne i salongen sitter fröken Standarsköld makligt utsträckt, iförd en dyrbar grå sidenklädning sydd efter senaste parisermodet. Förmiddagens sinnesrörelse är nu totalt bortblåst och hon gnolar på en populär varitémelodi. Plötsligt tystnad dock sången och hon går till spegeln i hörnet. Hon vrider och vänder på sig, betraktar sin figur från alla sidor. Ett leende upplyser det lätt sminkade ansiktet; hon har tydligen funnit behag i sig själf. — Så sjunker hon åter ned i fåtöljen och betraktar noga sina juvelprydda händer.

»Förargligt var det emellertid», mumlar hon efter en stund sakta för sig själf, »om ej denna fördömda växelhistoria kommit emellan, så hade jag fått bära titeln grefvinna snart, men nu kan ju ingen hjälpa det — — — undrar om det finns några andra, — hon tiger och tänker tyst för sig själf.

»Ja», fortsätter hon efter en stund, »vi ha ju grefve Boni, italienaren, men han lär visst vara kroppsligt ruinerad af utsväfningar, eller kanske jag skulle ta friherre Svansenstjerna till godo; han har visserligen varit skild tre gånger och har en längre tid varit under förmyndare på grund af ärftligt vansinne, men han är ju gärna sedd i de allra högsta kretsar, och får nog efter hvad det sports någon högre hofsyssla snart, kanske, kanske —»

Hon tystnar åter.

»Bah», säger hon plötsligt, springer upp, ställer sig vid ett af de höga fönstren och stirrar ut, »hur kunde en sådan vanvettig tanke falla mig in, — doktor Berg, en bondson — — —

Hon vandrade nu med snabba steg fram och tillbaka på den mjuka mattan.

»Underligt är det emellertid», fortsätter hon för sig själf, »hans bild har ej på dessa 10 år kunnat utplånas ur mitt hjärta, hans glada skratt har ofta klingat i mina öron och alltid har jag känt mig så ung och full af fröjd när jag tänkt på honom — — — undrar om han är densamme som förr. — — — Kanske detta är kärlek, ja kanske — —»

Den unga kvinnan spritter till. Den elektriska ring-

klockan ringde och inom några sekunder anmäler kammarjungfrun att en herre vid namn Berg vill tala vid nådig fröken. — Jungfrun har ännu ej glömt att sätta ordet »nådig» framför sin härskarinnas titel.

»Be honom stiga in i lilla salongen», säger hon trött och med förnämt rynkade ögonbryn.

Ännu några minuter sitter hon kvar i salongen, men så går hon till spegeln, slätar håret en smula, ämnar gå in i toalettrummet för att rätta till sin klädsel, men ångrar sig i samma ögonblick och skrider lugnt och värdigt in i rummet där den uppvaktande väntar.

I midten af det med slösande lyx inredda lilla salongen står en ung, reslig man. Öfver den rena, höga pannan böljar ett svall af mörka lockar, ögonen lysa käcka och glänsande bakom de guldbågade glasögonen och hela det manliga ansiktet lyser af lefnadslust och intelligens.

Mannen bugar sig lätt när fröken Standarsköld skrider fram emot honom, samt säger med djup, klangfull stämma:

»Jag hoppas, min fröken, att ni ej glömt mig helt och hållet fast det är länge sedan vi träffades.»

Den unga kvinnans hjärta dunkade våldsamt när hon såg mannen framför sig. I ett enda ögonblick flögo alla den oförgätliga sommarens soliga minnen förbi henne; hon såg dem tillsammans sent och bittida, bland skummande vågor och hviskande, vajande gräs, hon såg sig vid den unge studentens sida klättra i strandens klippor högt öfver det hvilande vattnet och hon förnam klangen af hans härliga tenor när han lät båten drifva under trollska månskenskvällar ute å fjärdarna. — Och innan hon räckte honom handen till hälsning kände hon att hon gått och längtat efter denne man i alla dessa år, att hon älskade honom och att hon aldrig skulle kunna älska någon annan.

»Herr doktor», säger hon, »ni är välkommen, och tack för sommaren för länge sedan.»

Hon försökte ge stämman stadga, men märkte till sin förargelse att den lät tillgjord och upprörd.

»Ja, det var en sommar som vi nog aldrig glömma»,

doktorns röst lät drömmande, »när man är i ungdomens första vår då tror man ju så mycket och hoppas så mycket». — Mins ni», rösten blef full af eld och lif, »mins ni de där månklara nätterna när vi hand i hand gingo efter hafsstranden och jag berättade för er min längtan efter ljus och klarhet, när jag talade om mitt hopp att kunna göra något för alla dessa tusenden som dväljas i mörker, fattigdom och elände, dessa, som kramas ur, utsugas af dem som äro födda till rikedom och vällefnad.»

Han tystnade och stirrade rakt framför sig. — Den unga kvinnan midt emot honom höjde föraktfullt på ögonbrynen och såg ned på sina juvelprydda händer.

Hon teg länge, men så säger hon plötsligt under det hon hånfullt såg på mannen framför sig:

»Och ni har naturligtvis sedan dess både funnit ljuset och blifvit en väldig samhällsreformator, som jag och alla lyckligt lottade en gång måste darra inför!»

Doktorns ansikte förvreds af smärta; så säger han långsamt och med eftertryck:

»Ja, min fröken, ljuset att vandra efter det har jag funnit, men någon samhällsreformator kan nog inte jag bli, men hvad jag kan bli det är en predikare, som säger sanningen, som gisslar odågorna och manar till kamp emot mörker och förtryck. Ty, den som ej är alldeles förvillad genom en skef och felaktig uppfostran, den ser den konventionella lögnen och reagerar emot den.»

»Hvad menar ni med konventionell lögn egentligen?»

»Allt som tolereras i samhället, allt som anses bra och utan brister, men dock vid närmare granskning endast är ett utslag af förtryck, af orättvisor, af råhet, det är konventionell lögn.»

Doktorn talade med lågande ögon.

»Ni är densamma som fordom hör jag, och entusiasmen är kvar — — men, men», hon dröjde med orden, »tror ni då på allvar, ni som är en bildad, och jag medger det, skarpsinnig man, att det någonsin blir annorlunda — skall det ej alltid komma att finnas slösande lyx och skrikande fattigdom?»

Rösten lät käck och utmanande.

»Samhällslifvets himmelsskriande orättvisor, de kun-

na ej dö af sig själfva. Och så länge de gamla, skröpliga, de som sakna entusiasm för rättens och sanningens seger, sitta inne med nästan all makt, så ha vi intet att vänta på lagstiftningens väg, alla förbättringar som vi drömma om och kämpa för de måste vinnas så småningom — genom att sprida ljus bland dem, som sucka i skymning, genom att söka få till stånd en ädlare, en mera sann och oförfalskad syn på tingen — genom att lära alla och enhvar att inse hvad som är sannt och hvad som är falskt, kort sagdt att låta förnuft och samvete tala. När vi kommit dit, min fröken, då skall orättvisorna dö af sig själfva, ty de ha ej längre näring i en slö, föraktlig hop, som af enfald och blindhet ej kan skilja mellan rätt och orätt.»

»Om jag får lof att fråga, herr doktor, hvem är då denna föraktliga hop?»

»Gå ut på Strandpromenaden den tid på eftermiddagen då modedockorna, med kolossala pariserhattar, iförda mer eller mindre vanvettiga dräkter, företaga sin visningspromenad; titta noga på de bleka, tillgjorda anletsdragen, åhör deras pladder och prat, men se äfven på deras kavaljerer: läspande, skorrande ynglingar med pomaderade hufvuden och uppvikta benkläder — och ni ser boskapshjorden ute i frihet. — Gå sedan på bazarer, premierer och andra spektakel, men hälst bör ni titta in i societetens lysande salonger när paren hoppa rundt och dansmusiken ljuder, då ser ni hjorden, den själlösa, pladdrande, den fånigt leende och bugande åter samlad — och har ni sundt människoförstånd så känner ni leda och äckel — ja just äckel för sådana samhällsparasiter.»

Han slungade ut de sista orden med skälfvande stämma.

Fröken Standarsköld sitter nedböjd och tyst liksom om hon skämdes öfver att höra sanningen om sig och sina jämlikar, men så reser hon sig ur länstolen där hon suttit och går fram till doktorn, som äfven rest sig.

Hon ser på honom med en underlig blick: »Ni anklagar alltså oss för samhällets orättvisor?»

»Ja, därför att ni ha makt och medel att göra något för de arma och hungriga, men ej göra det; — ni ha ba-

lar och soaréer och utflykter — nöjen af tusen slag, offrar ofantliga summor endast för att tillfredsställa eder njutningslystnad, under det tusentals familjer hålla på att hungra ihjäl. — — Förbannad vare den som kan men ej vill hjälpa!!»

Hon tyckte att han stod framför henne som en siare, en profet, som förutsade gräsliga olyckor genom sin uttalade förbannelse och tyst vacklade hon fram till ett bord, på hvilket hon tungt stödde sig.

Liksom för att urskulda sig säger hon tyst och flämtande:

»Vi ha dock hvarje vinter en bazar till förmån för de fattiga, och därvid biträder alltid som ni vet societetens damer.»

»Ni anordnar denna bazar endast och allenast för att bringa de fattiga hjälp?»

»Ja, naturligtvis». — Hon mötte hans blick, som tycktes kunna tränga igenom hennes innersta tankar och hon kände med sig att hon ljugit för denne underlige man. Därför säger hon dröjande: »Och för öfrigt är det ju en gammal sed att societeten träffas på en bazar under säsongen!»

»Just, där är sanningen! — ni anordnar ej bazaren för att samla medel till de fattigas hjälp — nej ni anordnar denna tillställning i samma syfte som alla de andra nöjestillställningarna under vintern och sommaren med för resten — i akt och mening att få exponera er s. k. skönhet, edra nya toaletter och få anledning till att roa eder. — Som alltid ä' ni själfviska egoister!»

Det blef tyst en stund, men så säger hon: »Hvad vill ni då att jag ska' göra?» Hon talade ej längre i societetens namn, om hon nu skämdes för den eller ej, utan i sitt eget.

»Blif människa!»

»Människa, människa — är jag ej människa då?»

»Nej, ni är en docka, eller kanske rättare en parasit — en snyltgäst för samhällskroppen.»

»Parasit!» hon försökte ge rösten en vredgad klang, men misslyckades.

»Den som ej vill eller kan arbeta, den som endast

lefver för sina nöjen, den som ej direkt eller indirekt understödjer oss i kampen mot ett friare, lyckligare samhälle, den är och förblir ett missfoster, som är samhället till en börda.»

Sådana ord hade aldrig förut talats i denna salong, här hade hon aldrig förut sett män, som låtit sina ord entusiasmera sig, aldrig sett sådana blickar och sådana stolta rörelser, och hon kunde ej annat än i stum beundran blicka på denne man, som nu kommit till henne efter 10 års bortvaro.

Hon vred sig under de slag han tillfogat henne, men på samma gång kände hon en förut ej anad tjusning, ty hon visste, kände med hvarje fiber i sin kropp, att hon älskade denne man, som med en rättframhet, som en åhörare nästan skulle ha kallat brutalitet, sagt henne sanningen om henne själf och hennes umgängesvänner.

Blodet flöt som eld i hennes ådror, tinningarna dunkade och hela hennes kropp skälfde. Och framför henne stod han lugn med korslagda armar och med den djupa, förunderliga blicken fästad på henne.

Så springer hon upp och fattar med ett hastigt grepp hans bägge händer.

»Ni har rätt, rätt som ingen annan, hjälp mig därför, hjälp mig ur självviskhet och hyckleri». Hon talade med hastig, klagande stämma. — Doktorn svarar ingenting endast ser på henne, men hon forsätter:

»Rädda mig, ty ensam kan jag ej komma lös; jag är som ett barn, svagt och viljelöst, — — jag älskar er, blif min och rädda mig». Hon sjunker tillsammans och kroppen själfver af gråt.

Mannen bredvid henne är rörd och sakta smeker han hennes hår under det han mumlar: »En människosjäl, som gått förlorad, för alltid förlorad! Genom lögnens och hyckleriets makt.»

Så reser han upp henne och tager hennes ena hand mellan båda sina.

»Min fröken ni är ej den ni tror, förlåt om jag genom att fortfarande säga sanningen om och till eder, sårar er, men ni kan aldrig bli den ni nu själf önskar. När

jag såg eder för 10 år sedan var er själ ofördärfvad, så ofördärfvad åtminstone att ni då kunde ha räddats, men nu är det försent! Tio år tillsammans med hycklare är mer än nog att fördärfva den bäste. Och de föresatser ni fattade i dag skulle kullkastas af ingrodda fördomar i morgon. Ni har förloradt tron på er själf, tron på lifvets sanna lycka, tron på sanningens seger, tron på allt, som besjälade er för 10 år sedan och allt detta genom societetslifvets fördärfliga inflytande. Den som vill verka något för sig själf och andra, den får ej slösa bort halfva sitt lif på tomma nöjen och innehållslösa fraser, den som alltid ser tomma hjärnor omkring sig, den får till sist själf tom hjärna, den som alltid ser andligt undermåliga omkring sig, den blir snart undermålig själf i andligt afseende.»

Hon såg på honom med tårade blickar och tyckte honom likna en sträng och obeveklig domare.

Han fortsatte: »Ni säger att ni älskar mig och ber mig blifva er. — Men jag har ju kommit hit just i afsikt att lyckönska eder med anledning af er förlofning fast jag ej sagt något; skälet vet ni nog. Tidningarna nu för tiden äro väl underrättade och det förvånar mig ej att ni kastat ringen; men hvad som förvånar mig är att ni gör mig ett sådant förslag. — Icke sannt ni älskade ej denne man, denne kroppslige och andlige ruin?»

»Nej, jag afskydde honom!»

»Men han var gärna sedd i de finaste kretsar?»

»Ja.»

»Och grefve?»

»Ja.»

»Och för nöjet att bli hans älskarinna och betala hans skulder, samt för utsikten att genom hans försorg inom kort bli en kroppslig ruin, ville ni gifta er med honom?»

Den unga kvinnan svarade till en början ingenting, men så sade hon med låg, klagande stämma: »Skona mig, herr doktor, skona mig!»

Han var tyst en stund men yttrade sedan lågt liksom om han ej ville att kvinnan i hans närhet skulle höra honom:

»Ja, låt de andligt undermåliga, de genom egna och förfädernas synder hopplöst fallna gifta sig med hvarandra, låt det skämda blodet blandas, — låt det fortgå så några decennier och släktet som ej ville känna sanning och rättvisa är utplånadt från jorden — — —

»Jag höll af henne varmt och innerligt, ja jag känner att jag är fästad vid henne ännu, men», han hviskade fram orden, »intet friskt skott får ympas in i den ruttna stam, som är dömd till undergång — Jag förnekar mig själf för vår stora, rättvisa sak — hon, som själf är behäftad med outplånliga lyten skall förr eller senare gifta sig med en man, som har ännu större — och afkomman, om det möjligen skulle bli någon, ja hur blir då den — — — lämplig att rekrytera våra dårhus.

Det är vi, vi som vilja och kunna arbeta, som äro framtidens folk, men odågorna måste genom naturens heliga lagar gå en säker undergång till mötes.»

Han uttalade de sista orden med höjd röst under det ögonen glimmade som de oftast gjorde i talarstolen.

»Tror ni då att vi till sist måste gå under?» Hon talade med ögonen halfslutna och utan att se upp.

»Lika visst som att den lem, som ej användes förtvinar och till sist alldeles försvinner, lika visst måste den samhällsklass dö, som ej har någon mission att fylla!»

»Och hvilka skola till sist besitta jorden?»

»Gå ut till stadens utkanter, där de väldiga fabrikskomplexen breda ut sig, skåda på de tusenden och åter tusenden af sotiga män, som fabrikernas portar hvarje kväll spy ut; se den glänsande, hoppfulla blicken på dessa arbetets söner, som träla för en ringa penning just för att ni skall ha det bra, hör det lugna sansade talet och se de uttrycksfulla åtbörderna och ni känner med eller mot eder vilja att ni har folket framför er, hvars söner och döttrar en gång, ja kanske mycket snart, skall äga och besitta jorden.

Modedockorna och de pomaderade sprättarne på våra promenader är folket som skall dö, de sotiga, utsläpade arbetarne långt borta i stadens utkanter är folket som skall lefva!»

Doktorns stämma rullade som en åska genom rummet.

Han bugade sig till afsked och den unga damen satt med vidöppna ögon och stirrade efter honom.

Så sprang hon upp, ställde sig midt på golfvet och ropade med skälfvande stämma:

»Nu svann sanningen, kanske för alltid och lögnen och hyckleriet omger mig åter!»

KAMPEN FÖR LIFVET

Han satt djupt nedböjd och stirrade med trötta ögon på den våta sanden, som utgjorde golfvet i den lilla bersån. Gång på gång far han med handen öfver pannan liksom ville han jaga mörka, kväfvande tankar på flykt; läpparna röra sig krampaktigt, men ej ett ord banar sig fram mellan dem. Så stiger han häftigt upp och mäter golfvet med långa steg.

»Ja, det gäller lifvet det här», säger han efter en stund, »det gäller allt, allt — lif och kärlek och lycka — — — det gäller drömmen om ära, om kraften, som skulle lyfta mig så högt, högt i jublande fröjd — — — det gäller min längtan och hopp och tro på allt det goda och stora och sköna — —» Han tystnar plötsligt trefvar i fickan och tager upp ett fotografi. Länge betraktar han dragen af en ej längre ung men vacker flicka, som tyckes se på honom med stora, kärleksfulla ögon.

»Om alla, alla misskänna mig, om hela världen hånande ville skratta ut mig», säger han sakta och innerligt, »så vet jag dock att du, du ensam tror på mig». Rösten skälfde af återhållen gråt. Han stoppar ned fotografiet och börjar åter sin rastlösa vandring.

Klockan slog fem med dånande slag i stadens alla kyrktorn och ute å Kastellet dundrade trumman som tecken till vaktombyte.

»Redan fem och jag som om tre timmar skall smaka lifvets eller dödens förkänning — — jag som om tre timmar skall uppträda offentligt för att synas och dömas — befinnas vara för lätt, sparkas bort från lifvets bord, eller hålla måttet och vinna mitt namn som musiker och konstnär». Han hviskade fram orden mellan skälfvande torra läppar.

»Och hon, hon, Jenny», fortsatte han, »hon som trott på mig under alla dessa år, hon som lärt mig att fatta lifvets oändliga storhet — skall hon bli bedragen på mig och min talang — — — ja, om jag misslyckas, bah! då må jag gå under, ett förfeladt lif mer eller mindre verkar minsann inte störande på det helas gång och utveckling». Han är tyst några ögonblick och ser halft i drömmar ut öfver den stora hufvudstaden, hvars husmassor glänste i aftonljuset.

»Har jag ingenting att gifva människorna», tog han åter vid», var mitt soliga hopp endast en hägring i öknen, ja då må jag som så många tusende andra före mig, gå in i dunklet, hvarifrån ingen återvänder — svinna och förintas — — — en usling, en odåga — en förfelad existens mindre — —

Rösten lät hemsk och hånfull.

Så kastar han sig ned på en bänk och försjunker i tankar. Han blef lugnare nu efter den oerhörda upphetsning, hvari han befunnit sig. Den flämtande andedräkten hördes ej mera, och till sist lyste ansiktet upp af ett soligt leende.

Han såg tillbaka på tider som flytt, på allt detta som vuxit in i hans själ likt underbart klara drömmar, varslande om fröjd eller olycka. Han såg sig gå därhemma i fädernebygdens allvarstunga skogar, där furan växte så hög och rank och där hjortronen lyste så gula å sensommarens myrar. Till taltrastens pladder lyssnade han och lärde sig att fatta den eviga tystnadens mystik. Här var det som hans musikaliska känsla först väcktes till lif, och här på de daggvåta tufvorna vid Björnbofallets brant låg han mången månljus natt i spänd väntan på att strömkarlen skulle låta höra sig. Och än i dag stod det så lifligt för hans minne hur han stundom fällde bittra tårar när han vandrade hem i morgonsolens ljus, ty aldrig, aldrig ville den väldige spelmannen komma för att lära honom något af sin konst.

Fadern, den fattige åbonden, var traktens ja häradets förnämste spelman och snart fick lille Jonas handtera både fiol och djurhorn. Men efter faderns anvisning kunde han omöjligen spela, nej inne i stugan gick det ej,

fiolen endast jämrade sig och skorrade och i hornet fanns inte en enda sjungande, jublande ton — — ut, ut måste han, ut till de väldiga vidderna, där vinden for fram stark och obeveklig, där kunde han spela hela nätterna och ej visste han hvart timmarna svunno. Och ifrån Mobergets öfversta hjässa, där bygden med drömtunga skogar och månglimmande vatten, sågs sträcka sig milsvidt åt alla håll, där sjöng hans horn mången natt om hans kärlek till världen och om hans vilda, trånande längtan. Ty ut till allt detta underbara, okända, som fanns bakom de dystra skogarna ville han, ut för att se och lära och lyssna till all vacker musik, som utan tvifvel fanns.

Men han var fattig Jonas Esbjörnsson, och den fattige har rätt att drömma och tro — men ingenting mer. »Du är en drömmare, Jonas», brukade fadern allt emellanåt säga, »och aldrig går det dig väl. Vore du en rik mans son, ja då tror jag nog att du blefve något, men inte går det nu inte. — — Åhnej, de som bestämma sådant tåla inga utbördingar». Och alltid slutade den gamle sina förmaningar med de orden: »Slå sönder fiolen och kasta hornet i Björnbofallet, ty annars blir du sämre och fattigare än far din!» Men Jonas ville ej lyssna till faderns tal, ty fick han ej spela, då kunde han lika så gärna genast lägga sig ned att dö. Det sjöng och klagade ömsom inom honom och alltid var det fiolen som måste ge uttryck för hans svallande känslor.
och tolkade hela sitt trista, armodsfulla lif i toner.

Och i många år drömde Jonas i skogarna, diktade

Dock längtan blef honom för öfvermäktig till sist och en solig vårdag just som drifvorna smälte ur skogens gömslen gick han bort från barndomshemmet, ty han måste, m å s t e ut. Det fanns ju mycket att se och lära och så mycket härlig musik i världen.

Till hufvudstaden ställer han sina steg och på ryggen i en påse af garfvadt bockskinn bar han det käraste han ägde, hornet och fiolen, som han med egna händer gjort.

Hittills hade öfver den unge mannens anlete hvilat ett soligt leende, ty tankarna hade dröjt kvar vid hans fäders mark, som nu syntes honom så tillbedjansvärd och

helig. Där uppe hade alla förfäder af hans stam kämpat sin ojämna kamp mot en ogästvänlig, karg natur, där hade de äflats och sträfvat, lefvat och dött och där vid den lilla rödmålade träkyrkans fot hvilade nu deras ben.

Men nu drager ett moln liksom af rädsla eller vemod öfver hans panna, ty i tanken kommer den tid emot honom, som varit fylld af sorg och tusende förödmjukelser. Hans gamle far hade rätt: en drömmare går det aldrig väl; han har ej rätt att lefva, kanske för att han ej som alla andra ville roffa åt sig det som står att få.

Och Jonas Esbjörnsson var en drömmare, men han var mer än så, han var en man, som vuxit upp utan förkonstling, utan att ha lärt sig lismandets och hyckleriets konst, och det kan en kulturmänniska aldrig förlåta. Han lades på träckbänk och piskades blodig af hånande, oförstående människor, och endast när ingen såg det, kunde han fritt hänge sig åt sin sorg. Vid dessa tillfällen längtade han åter tillbaka till skogslandet där långt i norr, till Björnboforsen och det mörka, gigantiska Mofjället.

Dock när döden midt inne i det sjudande, jäktande storstadslifvet var så godt som oundviklig, då kom hon som han älskade och tillbad, hon som skulle bli hans hustru om han lyckades nu — om han misslyckades — han ville ej tänka längre — — — försvinna och dö hviskade det hest inom honom.

Henne, Jenny Linde, träffade han, huru det visste han knappast, ty att tron och hjälpen skulle komma, det var en ödets slump, ledd af krafter utanför mänsklig fattning, men han kände genast med sig att hon skulle bli något för honom, ty sedan hon lärt känna hans tankar var hon genast färdig med sitt omdöme och hon ensam bland så många trodde på honom och hans mission. O, hvad denna kvinna sedan gjort för honom! När sorgen lade sig tungt öfver honom, tog hon hans hufvud mellan sina varma, mjuka händer och talade till honom som en älskande mor talar med sitt sjuka, bedröfvade barn. Hon var hans lif, hans allt och endast med tanke på henne, kunde han arbeta och tro. När alla skrattade åt honom, när allt var färdigt att ramla tillsammans öf-

ver honom, då strök hon smeksamt öfver hans panna och hviskade: »Jag tror på dig, Jonas, du skall segra».

Och under fem år hade han hållit sig uppe, endast genom sin tro på framtiden. Skulle han lyckas — — eller, eller, han sprang häftigt upp, skulle han dö — glömmas, en namnlös, som ingenting förmått och kunnat — — — Hans älskades far hade sagt att på detta hans första offentliga uppträdande berodde allt — slog han sig igenom, var han en konstnär »med Guds nåde», en man, hvars namn skulle nämnas med beundran och vördnad, då ville han med nöje ge honom sin enda dotter till hustru, men var han en stympare, då var det för alltid slut dem emellan.

Återigen dånade stadens klockor och från Kastellet ljöd trumman i korta, dallrande hvirflar. Han räknade slagen. Redan sju!

Och med brådskande steg ilade han in i huset, en gammal, fallfärdig träkåk, där han under senaste tiden bott.

På bordet i hans torftiga kammare låg ett bref. Det var hennes stil och med strålande ögon läste han: »När du känner dig ensam och blir rädd, glöm då allt omkring dig, och se endast in i mina ögon. Gör det och du skall segra!»

»Segra, segra», eftersade han långsamt under det han vek tillsammans brefvet, »aldrig har jag känt mig så fjärran från seger som nu — — — jag vore beredd att fly, fly långt härifrån — — — ifrån hånande människor, som ej veta af hunger och själskval.

»Bah, lefva eller dö»! säger han lifligare efter att under några sekunder stått stilla och stirrat framför sig, »det kommer på ett ut, lifvet är endast en långsam död för sådana som jag — och f. ö. så säges det ju att »döden är ingången till lifvet!»

Brådskande börjar han kläda om sig till konserten.

* *
*

Klockan öfver den stora musiksalongens hufvudingång pekade hän mot 8 på kvällen.

Det var på hösten och ute stod mörkret redan tätt. Öfver himlen jagade skyarna hvarandra med svindlande fart och vindilarna kommo de aflöfvade popplarna å gårdsplanen att skälfva som i rädsla.

Genom de svängande dörrarna strömmade festklädda människor in i salen, som inom kort var fylld till trängsel.

Kanske var det det förmätna hos denne utskrattade vildmarksson att uppträda på detta ställe som lockat en sådan mängd distinguerade åhörare, eller var det den uppträdandes egenartade föregående som var anledningen till trängseln. Svårt är att afgöra, ty ingen talade om saken, men allas blickar hängde som fastvuxna vid estraden där spelmannen skulle stå.

En hviskning for genom salen när Jonas kommer in. Han är hvit som ett lärf i ansiktet och benen skälfva under honom. O, hvad han kände sig bortkommen! Framför honom böljade ett enda stort lefvande haf af gapande, fnittrande, ja t. o. m. hånleende människor, och kallsvett trängde sig i stora droppar fram på hans panna. Nu, nu ville han vara långt härifrån, uppe i nordanskogarna, där ingen oförstående såg honom, i ensamheten och tystnaden. Hans blickar irrade utan fäste öfver denna mängd af människor, som utan tvifvel kommit hit i afsikt att förödmjuka och döma honom, då den med ens stannar, — ty h o n sitter där alldeles under estraden, så nära som möjligt för att hjälpa honom, och fadern är vid hennes sida, kall och lugn som vanligt, ja nästan utmanande, tyckte Jonas. När han bugade sig för auditoriet, tyckte han att han bad samtliga om ursäkt för att han narrat dem hit, ty nu hade han en förkänning af att han skulle misslyckas. Men som genom ett töcken ser han sin älskades stora, strålande ögon le så varmt och godt emot honom.

Så stirrar hans blickar på notbladen och han börjar att spela. All den entusiasm, som han vid tusende tillfällen förut känt, var emellertid nu flyktad sin kos, nu när det gällde hans lif kunde han ej finna de rätta greppen och ingenting sjöng och jublade inom honom läng-

re. Han sökte att glömma allt omkring sig, men det gick ej, ty han kände att tusentals par ögon stirrade på honom — hånande, kanske medlidsamt! och gång på gång höll han på att komma af sig.

»O, inspiration, glöd, kom tillbaka», bad han innerligt med darrande läppar, men själf hoppades han ej på bönhörelse. Nu kände han tydligt att allt var förbi

När första numret var slut lyftes ej en hand till bifall och med döden i hjärtat började han det andra. Händerna skälfde emellertid så att tonerna blefvo osäkra och jämrande, och han var just i begrepp att sluta upp med spelet och fly, fly långt bort, där han kunde gömma sig undan allt och alla, då han tycker att någon för honom osynlig hviskar i hans öra: »se in i hennes ögon»! Han lydde mekaniskt som tvingad af en mäktigare kraft än sin egen vilja, och han kunde ej förklara det, en stråle af eld eller sjudande blod sköt igenom hans kropp; ögonen vidgades, bröstet svällde och — inspirationen kom.

Intet såg han, intet kände han utom närvaron af henne, som ensam bland dessa tusende trodde på honom, på hans mästarbegåfning och slutliga seger. Och med sina strålande ögon borrade in i hennes, spelade han ut allt som han burit på under nödens och olyckans år, han tolkade sin sorg och sin längtan mot frihet och ljus och han talade om sommarnattens tjusande skymning och om skogarnas suckande ensamhet. Nu kände han sig hemma igen på fädernas heliga mark, vattnad af seklers svett och blod, och nu spelade han som han endast kunde i ensamheten och i sin älskades sällskap.

Det var toner som ingen förut hört eller kunnat drömma om, ty de voro ej inlärda konstgrepp utan nedärfda genom sekler från drömmande och spelande diktarfolk. Det var vildskogens trånad och bujäntans jodlande sång, det var klingande klocktoner mot ekande fjäll och suckar och gråt inne i tystnaden.

Och han spelade som han fordom plägade utan att akta på tid eller rum. Endast på henne tänkte han och på tonernas svällande vågor, dessa toner för utan hvilka han ej kunde lefva.

När Jonas till sist alldeles utmattad sjönk ned på en närbelägen stol, var det först så tyst i den stora salen att man kunde höra urets monotona pickning, men sedan brast ett jubel löst så att läktare och golf skälfde. Aldrig förut hade sådan musik hörts här, men ej heller sådant bifall. Raderna voro som böljande haf af viftande näsdukar och entusiastiska hurrarop höjdes för den gudaborne mästaren.

Men Jonas var döf för all denna hyllning och allt detta jubel; han såg endast framför sig henne, som gifvit honom segern, och hon log emot honom under det stora, klara tårar rullade ned för kinderna.

Efter konsertens slut mottog den nyvordne mästaren inom tonernas värld handslag, omfamningar och lyckönskningar af hundraden, men inte ett ord hade han att säga till någon. — Nu när hans obestridliga talang ej kunde förnekas längre, då hyllades han, men förut, förut då fanns endast löjen och smädelser. Döma kunde de utan att ta minsta kännedom om hans begåfning. Om han dött af svält och umbärande, hvem hade då varit hans mördare?

Men när hans älskade kommer emot honom vid faderns arm, då rusar han jublande emot henne, sluter henne så fast i sina armar som om han aldrig ville släppa henne och med en röst som skälfver af återhållen gråt hviskar han sakta:

»Det gällde lifvet Jenny, men vi kämpade och vi vunno!»

DEN RÖDA VÅGEN

På den gråa af hösträgnet nedblötta landsvägen marscherar en skara trasiga soldater, Trots den forcerande marschen huttra de af köld när den isande nordanvinden sveper fram, och i slö resignation blicka de ned på den smutsiga vägen, som löper fram mellan utblottade bondgårdar, där de sönderkrossade fönsterrutorna tala sitt tydliga språk om fiendehordernas framfart.

Intet af mod, intet af käck mannakraft lyser upp den marscherande skaran, och endast när någon proviantvagn med bullrande fart kör förbi, lyfta de trötta männen sina blickar. Ack ja, mat, mat, hvad de längta efter att få ett mål mat, ty de ha hungrat så länge, länge — de veta knappast hur länge. Och de grofva af det ständiga regnet genomsyrade ränslarna tynga så gräsligt, genom de utnötta skodonen strömmar vattnet obehindradt ut och in, och magarna svida... svida. De förbanna ödet dessa män, ty de kunna ej fatta hvarför de som en hop boskap drifvits mot denna himmelskriande olycka.

Det lider mot natten och skymningen breder sig allt tätare öfver nejden. Öfverallt härskar dödlig stillhet, och gårdarna på ömse sidor om vägen ligga spökaktigt mörka, ty dess innebyggare ha för länge sedan flytt in i de djupa skogarna i norr. Soldaterna gå där försjunkna i drömlik dvala, tankarna irra hit och dit utan att finna fäste och endast en djup, obestämbar längtan efter något bättre besjäla dem. Så spritta de plötsligt till, ty ett obeskrifligt hemskt läte ljuder strax i deras närhet. Det var som ett dödshetsadt djurs klagande när hvarje räddning synes utesluten, ett gurglande, svagt skälfvande ljud så ohyggligt att soldaterna stanna som på kommando

och vända blickarna mot det buskage, hvarifrån ljudet kommit. Ingen vågar dock se efter hvad det är, ty alltid kunna de frukta försåt. De ständiga strapatserna, detta oregelbundna kringflackande hade så själsligt undermineradt dessa annars så sega och kallblodiga bönder att de vid minsta tecken till att något ovanligt var å färde, fruktade snaror från fiendehåll. De tänkte just fortsätta sin tröstlösa marsch då buskaget med ens delade sig och en med lefradt blod öfverhöljd varelse släpade sig fram. Det var en till ytterlighet utmärglad hund med krossade bakben som visade sig och aldrig kunde männen glömma den blick, som han gaf dem; sorg och saknad och gräsliga marter talade den om. Soldaterna stodo mållösa och endast stirrade på djuret.

»Det är ohyggligt», yttrade till sist en af dem, och hans stämma lät dof och skälfvande som vid undertryckt gråt. De öfriga svarade ingenting, endast stirrade som lamslagna på det skälfvande djuret.

»Benen ä' krossade genom ett kolfslag», fortsatte mannen liksom talande till sig själf — »med ett kolfslag», repeterade han tyst nästan hviskande. Männen bara stirra, orörliga som en hop vålnader i den inbrytande skymningen.

Skarans anförare, en liten undersätsig man med rödt, stripigt hakskägg, klädd i en trasig sergeantuniform, rycker efter en stund häftigt till, ty hunden hade slickat hans slappt nedhängande hand.

»Kriget, kriget», skriker han gällt och gestikulerar vildt med armarna.

»Förbannelse», mumlar soldaterna mellan sammanbitna tänder.

Det är som om allt detta hat emot blodsutgjutelse och människoförnedring, som de hyst så länge, länge, fått utlopp i detta ord. Förbannelse! Men sergeanten, som blifvit väckt ur sitt apatiska tillstånd, börjar tala långsamt och med eftertryck som om han ville slå fast sina ord i de underordnades sinnen.

»Att vi få lida, svälta och frysa», sade han, »det kan förklaras, men att oskyldiga djur, som inte förstå ett dyft af det här ska' bli massakrerade, det är för ohygg-

ligt. Den där hunden», tillade han med höjd röst, »har antagligen blifvit efter när hans husbondefolk flytt in i skogarna; han har ej velat skiljas vid gården och som lön för sin trohet, för att han gjort sin plikt har han misshandlats så här ohyggligt — — —» Han tystnade och lät sin hand smeksamt glida öfver hundens blodiga hufvud. Så rycker han plötsligt pistolen ur hölstret och riktar mynningen mot djurets ena tinning. Hunden gnäller sakta och under det han med tårade ögon ser på sin bödel slickar han ånyo hans hand. Men skottet brinner af och med ett doft rosslande faller han samman.

»Förbannelse öfver kriget och förbannelse öfver människorna», säger sergeanten därpå med glänsande ögon. Så lyfter han hufvudet och pekar hän utöfver den skogiga trakten, som otydligt kan skönjas i kvällsdunklet.

»Detta är vår fädernebyggd», skriker han ut och i röstens klang skönjes det djupa men vanmäktiga raseriet. »Detta är landet, som vi odlat och röjdt, bygden, som vi slösat vår kärlek på, våra förhoppningar — — allt, allt — — men hur ter den sig nu sedan kriget dragit häröfver — — jo som ett fält där elden härjat, som en dal, där höstfloden dragit fram, sköflande och tillintetgörande — en ödebygd, öfver hvilken förbannelsen tungt hvilar. Detta är lönen för år af arbete, af redlig sträfvan att göra obygden fruktbar! — Se gårdarna — ligga de ej som ruiner, så sköflade, så mörka, så tysta — — — ej ett lif att se — — väggarna genomborrade af kulor, fönstren krossade — och öfverallt stänk och fläckar af rödt människoblod!»

Soldaterna stönade, men anföraren fortsatte vildt, trotsigt: »Och kan ni säga mig hvarför vi slåss, jag kan det ej. Jag hatar inte en enda af våra fiender, trots deras framfart i vår bygd, ty detta allt fostras, framtvingas af kriget — de måste göra så, de måste bränna och skända och döda, ty deras djuriska lidelser ha väckts till lif. Människan är ett djur, ett grymt blodtörstigt vilddjur, och när det djuret tvingas först mot sin egen vilja att fara fram som en djäfvul, då finner det till sist sin fröjd däri. — — — Vänta bara, vi ha inte varit med från början vi — ännu ha vi en smula af mänskliga

känslor kvar — — men vänta bara säger jag — snart ä' vi också djäflar, som öfverfalla gubbar och värnlösa kvinnor, snart bränna och sköfla vi också, endast af lust att sprida skräck och ångest omkring oss.

Han höll upp ett ögonblick och andades tungt, flåsande, liksom marterad af skräcksynerna han kallat till lif i sin inbillning, men så fortsatte han: »Det är en farsot ser ni, som sveper allt i sina stinkande armar — — man är ej människa längre, med begrepp om människokärlek och rättvisa, nej man är soldat, ett nummer, som ej reflekterar, och den som kan göra mest ondt, den som kan finna upp de mest infernaliska planer att sprida död och fasa — den får medaljen för tapperhet i fält! — — Så nu vet ni det!»

Det var tyst en stund, männen stirrade oaflåtligt ned på den uppblötta vägen och höstvinden for sjungande fram. Långt i fjärran lyste ett eldsken rödt på himmelen och från en af de mörka gårdarna hördes ett klagande hundtjut. Så stiger en ung bredaxlad man, med ett öppet, ärligt ansikte fram till sergeanten och fattar hans hand.

»Tack», säger han enkelt, »för att ni sagt oss sanningen, och jag vill säga er att under en af de närmaste nätterna rymmer jag — — det är inte feghet, men jag vill fly medan jag ännu är människa.»

»Du talar rätt Spelmans-Anders», säger sergeanten, men ser du rymning i krigstid bestraffas med döden — — — och ser jag att du har något sådant för dig, ja då måste jag låta bakbinda dig och arkebusera dig — — — arkebusera vet du hvad det är, Anders — — jo ser du man låter den dödsdömde först själf gräfva sin graf, så bakbinder man honom och ställer honom med ryggen mot gropen alldeles på kanten och så skickar man ett dussin kulor i kroppen på honom. Han faller i gropen, den skottas igen och så är det expedieradt. — — — Nej, tänk inte på flykt Anders, jag ber dig som en vän, ty flykt är detsamma som neslig död!»

»Jag m å s t e alltså bli en mördare, en mordbrännare — en djäfvul!»

»Ja, enligt lagen måste du, men bed Gud —»

»Gud, gud, nämn ej honom sergeant, — hans namn får ej fläckas af oss, vi, vi som — — —»

Han kunde ej fullborda meningen, ty hans kropp skakades af konvulsiviska snyftningar.

* *
*

Det var långt lidit fram på kvällen när den lilla truppen, halfdöd af trötthet, kom fram till Grue kyrka i norska Östmarken, där rast för natten skulle hållas.

Som en väldig grå bautasten reste sig kyrktornet upp emot natthimlen, där de tunga molnmassorna jagade hvarandra med svindlande fart. Regnet hade upphört, men i det stället hade vinden tilltagit i styrka, och de späda aflöfvade björkarna ute å kyrkogården böjde sig med knot och gny mot det nedtrampade slippriga gräset. Ur den lilla kyrkans söndriga fönster lyste eldsken och därinnifrån hördes tydligt trots stormen ett bedöfvande buller och sorl som af druckna människor.

Samma dags afton hade ock Grue krog plundrats af det kompani infanterister tillhörande Västra armèn, som under den senaste tiden opererat i trakten och som tillbragte sina nätter i kyrkan. Och därför var det ej att undra öfver att det denna natt var osedvanligt rörligt därinne.

När den lilla afdelningen marscherade in genom den sönderslagna kyrkdörren, kunde inte ens sergeanten, som dock sett mycket mer än de öfriga i sina dar, undertrycka en rysning, ty den syn som tedde sig var öfverväldigande. Här och där på golfvet flammade små lägereldar och röken ringlade sig sakta upp emot de grånade hvalfven, som voro svepta i ett ogenomträngligt töcken. Och omkring eldarna, som närdes af spillror från de sönderslagna kyrkbänkarna och altarringen rörde sig en myllrande hop människor i största upphetsning. Kläderna som voro nedsölade af smuts och blod, kunde knappast skyla deras kroppar och ansiktena voro mörka till oigenkännelighet af den kväfvande röken, som vid hvarje vindstöt bredde ut sig som en slöja. Längst fram-

me i koret lågo några orörliga gestalter utbredda på sina kappor. Det var sårade som släpats med hit in för att ej behöfva omkomma ute i skogarna där skaror af vargar synnerligast nattetid ströfvade omkring. Det var en gyllene tid för vargarna nu! En och annan af de sårade utstötte allt emellanåt oartikulära ljud och hjärtslitande stönande, men de förklingade ohörda, ty kamraterna voro fullt upptagna omkring brännvinskaggarna, som allt eftersom tiden går bli allt lättare att handtera. Inga andra dryckeskärl än de stora kupiga fältflaskorna stå att tillgå och när en person tömt en dylik och känner med sig att han ej mera förmår, kastar han flaskan i hufvudet på sin närmaste kamrat och faller med en snörfling tillsammans. Det är en sannskyldig hexsabbat,en afgrundsfest,där deltagarna ej längre äro människor!

En af eldarna är på väg att slockna af brist på näring; då rusar ett par raglande soldater fram till altaret och söker rycka ned bilden af den korsfäste Kristus från hans pedistal. Den är emellertid säkert fastgjord och under skri och svordomar komma ännu några män till hjälp. Den tunga bilden af måladt och förgyldt trä vacklar — faller och krossar den närmast stående soldaten. De druckna männen fästa knappast någon vikt vid detta, utan hugga med sina yxor sönder det gamla templets förnämsta prydnad, som stått där i många hundra år och af folket ägnats nästan gudomlig dyrkan. För mycket, mycket länge sedan, så berättade sägnen, hade en dansk prins, som färdats här i bygderna varit nära att gå under vid en snöstorm och som tack till Gud för räddningen skänkte han det då nybyggda templet den konstrikt arbetade bilden.

De nykomna kunde inte fatta allt detta. De voro allesammans bönder och kunde ej förlika sig med tanken på att herrans helgedom så kunde vandaliseras. Men sergeanten fattar ånyo Spelman-Anders hand och hviskar i det han pekar på gruppen därframme:

»Detta är endast en bråkdel af hvad du får se, ty ser du», han höjer rösten och ögonen ljunga, »allt som är godt och ädelt i oss dödas först af allt i kriget — —

— en krigare du, är en bandit — en bof i krigstid — — — och i fredstid är han en slaktarlärling klädd i lysande lullull, men i regeln behäftad med en synnerligen svårartad och obotlig sjukdom — en sinnessjukdom, — högfärdsgalenskap.»

»Jag rymmer i natt annars blir jag vansinnig af allt detta», afbryter Spelmans-Anders, »jag har hem och hustru och — — —»

»Rymmer gör du ej», säger sergeanten med skärpa, vansinnig må du bli, ty du är inte den förste och inte heller den siste som blifvit det i sådana här tider — — — — —, men rymmer gör du inte, du är djuret, som piskas att lyda nu — och ser jag dig göra ett försök så krossar jag skallen på dig med pistolkolfven. Kom ihåg det!»

»Gud, Gud», stönar Spelmans-Anders och sjunker tillsammans på det våta stengolfvet.

Oväsendet tystnar efter hand, ty spritdryckerna ha visat sig verksamma. Eldarna slockna också efter hand, och templet, sparsamt upplyst af en och annan skälfvande månstråle, som trängt sig fram mellan de brustna skyarna, genljuder af de drucknas snarkningar, sekunderade af de sårades kvidande framme i koret. Men Spelmans-Anders ligger framstupa på golfvet med det värkande hufvudet i händerna och tänker underliga tankar. I ett tillstånd midt emellan sömn och vaka ser han syner, som förflyttar honom till svunna tider.

Han är ung och glad och med tro på framtiden. Han ser sig arbetande på åker och fält i höstdimma och högsommarsol, och han ser sig sittande i spelmansstolen å hembygdens dansbana spelande af hjärtans lust för den skrålande, skrattande ungdomen. Men hvad som mäst binder hans tankar är den stilla sommarnatt när han frågade Lillsta-Anna om hon ville bli hans hustru. Åter och åter tycker han sig höra hennes jublande fröjd när hon fick visshet om hans hjärtekänslor och nu ler han så ljust och godt, ty i inbillningen tycker han sig höra hennes lätta, trippande steg. Och så tänker han på sitt bröllop för endast några månader sedan och på hennes tårar när han en morgon i soluppgången gaf sig bort för att enligt befallning kämpa mot »fienden».

Han stönar sakta, ty nu är det som om maran ansatte honom. Det som han redan sett, marterar hans af naturen känsliga sinne och han vrider sig i ångest.

Kriget, kriget, förbannelse!!

Han reser sig tungt på armbågen och stirrar fram emot koret. Ej vet han om det är en villa eller verklighet, men han tycker sig så säkert se den söndersplittrade och uppbrända Kristus-bilden åter stå på sin pedistal, och att hela hans kropp är höljd af blod, varmt doftande människoblod.

Och så börjar orgeln spela, trakterad af osynliga händer, först i mjuka, smekande molltoner, i ackord, som stiga och falla och slutligen dö bort som en viskning af sommarvind, och sedan alltmera larmande, slamrande med korta skrällande stötar som trumpethvirflar och ångestskrän tills den slutar i ett hemskt, skränande missljud, liknande ett nödrop, följdt af förtvivlade, bortdöende snyftningar.

Spelmans-Anders sprang upp och stirrade med mållös fasa mot orgelläktaren. Men hvar var orgeln och hvar var orgelnisten! Ingendera var att se; den förra var liksom Kristus-bilden uppbränd och den senare tvifvelsutan i likhet med de flesta i trakten flyktad åt skogarna långt bort. Han greps af en kväljande känsla, liknande den man erfar när man står inför något som man fruktar, men ej kan undfly. Hela kroppen darrade och tänderna skallrade som af köld. Hans första rediga tanke var att fly, fly långt bort, mot söder, där ingen kände honom, men så sköt en ljusstråle in i hans omtöcknade själ, ty i en vision såg han nu sin leende hustrus ansikte sväfva framför sig. Att denna syn var lika oveklig som den blodiga Kristus-bilden och orgelspelet, det trodde han sig förstå, men synen, hvad det nu kunde vara, gaf i alla fall hans tankar en annan riktning, och åter föll han stönande omkull. Nej, nej, inte rymma, ty då var han ärelös, en usling, som en tiggare utan straff kunde spotta i ansiktet — en fosterlandsförrädare, som kanske skulle gripas och skjutas ned som en hund — — en, en — — han kunde ej fullfölja sin tankegång — —

nej, nej, ej fly, ej rymma för sin hustrus skull och för det barn som väntades.

»Inte rymma, hellre mörda, mörda bröder, oskyldiga människor, som intet ondt har gjort mig — — hellre slakta och sudla mina händer i blod!»

Han uttalade de sista orden med höjd stämma och ekot ur hvalfven repeterade med ohygglig klarhet:

»Blod, blod, blod.»

Den öfvermänskliga upphetsningen hade alldeles utmattat hans krafter och han föll snart i en tung, dvallliknande slummer.

* * *

När han vaknade grydde redan dagen och de dåsiga soldaterna började göra sig i ordning för uppbrott.

I dag skulle de på allvar lämna Gruebygden, ty redan kvällen förut hade meddelanden ingått om att den samlade fiendestyrkan varit synlig i närheten af Lier kyrka c:a 3 mil därifrån samt att en batalj var oundviklig. Uppställningen skedde ute å kyrkogården och snart skred kompaniet, till hvilket den lille ströfafdelningen sällat sig, utefter de uppblötta landsvägarna mot norr.

Dagen var rägnig och mulen, och trakten var ohygglig trist. Överallt stodo gårdarna tomma, endast enstaka hundskall och hästgnäggningar skvallrade om att lefvande varelser funnos i närheten.

»Hur känns det i dag, Spelmans-Anders», sporde efter en tryckande tystnad sergeanten, »du rymde inte», tillägger han halft skämtsamt när Anders ej svarade på hans första fråga.

Den tilltalade stirrade med en glasartad blick på sin förman och svarar lågmält och med ödmjukhet: »Nej, sergeant, jag får ej för mitt barn.»

»Ditt barn, inte har du något barn!»

»Jag väntar att få snart, och det är ju större vanära för detta att ha en far som rymt ur tjänsten än en som begått — — —»

Anders tystnar och stirrar mot marken.

»Som begått, hvad?» frågar sergeanten sakta.

»Ja, ni kanske ej ser saken från samma synpunkt som jag, ty ni yrkesmän ha ju en egen moral — men jag kallar det här människoslaktandet för mord.»

»Mord, mord, är du galen Anders, inte är det mord när man dödar sin ovän i krig inte!»

»Ovän — inte vet jag af någon ovän — — — jag skall säga er sergeant att jag många vintrar har arbetat inne i de norska skogarna och aldrig har jag ägt mera trofasta vänner än norrmän — synnerligast en— — — en ung, duktig pojke Arne Kvistrud — vi ä' som köttsliga bröder, åtminstone sedan den dagen han med fara för eget lif räddade mig ur Glommen vid Stuenäset — — — Aldrig glömmer jag honom, sergeant, och förr får ni skjuta mig än jag höjer min hand mot honom om vi skulle träffas.»

»Det är staterna, som föra krig och inte du och jag och Arne Kvistrud. Vi äro piskade att lyda vi om vi så befalldes att skjuta ned vår egen far! Kom ihåg det!»

Anders gick en stund hopsjunken, förvillad, nedbruten af sin förmans ord, men så rycker han med ens upp sig, liksom genomströmmad af en osynlig kraft — ryggen rätas och med ljungande blickar ser han på sergeanten:

»Att döda sin egen far, sa' ni, att döda sin egen far — hvad säger den heliga skrift om det», utropar han med dånande stämma — »Är ni människa ni» tillägger han hviskande, »Gud, Gud sådana ord!»

»Lugna dig, Anders, lugna dig, det är ju endast sanningen jag säger, och får du lefva så blir du nog stålsatt — Kriget skapar om dig skall du få se». Det sista lät som en suck.

Fram emot kvällen kunde de märka att de närmade sig Lier, ty skogarna blefvo allt glesare och bygden öppnade sig mer och mer. Efter vägarna syntes ej en lefvande varelse, men af de rykande ruinerna kunde man dra den slutsatsen att en plundrande skara nyss dragit fram. I dikena på ömse sidor om vägen lågo norska bönder och trasiga svenska soldater här och där. Lem-

marna voro stympade och onaturligt vridna i dödskamp och ansiktena stelnade i hemska grimaser. Allt tydde på att en sammanstötning nyss ägt rum.

Truppen hade ej förtärt en bit mat sedan föregående dags kväll och en och annan började vackla af trötthet och utmattning. Kompanibefälhafvaren, en gråskäggig, krutsprängd kapten, kommenderade därför halt och befallde sergeanten ta sina karlar med sig och skaffa mat i en närbelägen, tillsynes öfvergifven bondgård.

Spelmans-Anders tvekade i början och mumlade något om att man väl borde betala och ej röfva, men kaptenen, som varit med om mycket, slog honom med sin sabel öfver ryggen under det han röt:

»Gå genast lurk, annars hänger jag dig för insubordinationsbrott.»

Inne i gården sågs ej en mänsklig varelse, endast högt uppe emot taket å ett uppbrutet skåp satt en förskrämd katt och blinkade med sina gröna ögon.

Den största oordning rådde. Söndertrampade möbler och husgeråd lågo kringspridda öfverallt i rummen; skåpen voro sönderbrutna och allt af silfver och värdesaker bortfördt; sängkläderna lågo huller om buller på golfven och allt tydde på att vilda orgier nyss hade firats. Men hvar voro husets lifsmedel. Ej en bit stod att finna och männen började snart i blindt raseri slå sönder allt som ännu var helt under utslungande af eder och förbannelser. De voro som vilddjur när de kände hungern rasa i sina inälfvor; de ville endast se död och förödelse omkring sig. En af de mest vildsinta rusade upp på skåpet och fattade katten i nacken.

»Låt oss äta upp katten — kattkött är godt tror jag.»

»Ja, ja», tjöto de andra, endast Anders vände sig med en rysning bort från det ohyggliga skådespelet.

»De ha blifvit vansinniga — — — från förståndet», suckade han — — — »och i går», tillade han sakta, »höllo de på att gråta när de sågo hunden.»

Katten fräste och klöste omkring sig i dödsångest, men snart krossades hans hufvud under en järnskodd klack.

Och som jagade af furier rusade männen vidare.

Sergeanten försökte lugna dem, men förgäfves. »Mat, mat», tjöto de och de halftomma rummen genljödo af rop och svordomar.»

»Hitåt, hitåt», hördes plötsligt en ropa. De andra rusade efter och funno en tunn bräddörr, som de ej genast varsnat.

»Här finns mat, här finns mat», skreko de om hvarandra, under det de bearbetade dörren med de föremål de i hast kunde komma öfver.

Med ett brak sprängdes dörren, och de ämnade rusa in i rummet innanför, då de med ens hejdades som af en osynlig hand, ty den syn som mötte dem var öfverväldigande.

I en säng längst in i den halfmörka kammaren satt en gammal krokryggig gumma med ett litet blekt kvidande barn på armen, och på golfvet lågo i sitt blod tvänne mänskliga varelser, en man och en kvinna, med sönderrifna kläder, nästan halfnakna, med vidöppna, stirrande ögon, som voro brustna i döden.

»Gå, gå», tjöt gumman under det hon skakade barnet, som skälfde af gråt, »gå, gå» — — — »och, tillade hon efter ett par sekunder med ödmjuk, klagande stämma, »döda ej mig och den lille.»

De nyss så vilda männen stodo alldeles handfallna. De stirrade utan ett ord på kvinnan och det lilla barnet, som snart började gallskrika och ville gömma sitt hufvud vid den gamlas insjunkna bröst.

»Hvem ä' de två», säger slutligen en af männen, i det han pekar på de döda på golfvet.

Rösten lät osäker och darrande.

»Det är far och mor till det här», säger gumman i det hon nickar åt den lille, »— — — svenskarna, som lågo här i natt slogo ihjäl dem i går kväll», säger hon liksom förklarande och uppmuntrad af att ej männen i rummets bakgrund voro fullt så vilda som de som senast gästat huset.

»Bort härifrån», skrek sergeanten med ihålig röst, »jag tror själfva djäfvulen har huserat här!»

Och med fasa målad i sina ansikten rusade soldaterna ut ur huset.

Nere på landsvägen där kompaniet lägrat sig, var

det lif och rörelse då de utsända kommo tillbaka. När väntan blef för lång och magarne knorrade allt mera öfverljudt gaf sig hela styrkan ut på jakt efter mat och vid en lada lyckades de också genskjuta en af skrämsel halfdöd kviga, som de genast dödade och kastade sig öfver som en hop uthungrade vargar. Snart flammade små eldar i landsvägsdikena och det varma, blodiga köttet stektes på bajonettspetsarna.

Kvällen hade emellertid brutit in och som trakten var osäker beslöts att natten skulle tillbringas i de närbelägna uthusen.

Den natten drömde Spelmans-Anders en underlig dröm, ty den dröm var det väl fast han tyckte sig vara alldeles klarvaken.

Hans hustru kom emot honom med ett litet spädt barn på armen. Allt närmare kom hon, sväfvande som om hon ej vidrörde marken. Hon var dödsblek och syntes nyss ha genomgått en svår kamp. »Anders», hon rörde läpparna till en viskning, »här ser du vår gosse, vår förstfödde». Han hörde så tydligt hennes stämma; det var hans hustru, som han ej sett på månader och han ville rusa upp för att sluta henne och den lille i sina armar, men hon gled långsamt ifrån honom under det hon afvärjande lyfte handen.

Och så hörde han henne säga med djup, graflik stämma: »Du begår snart en gräslig synd, Anders, men jag skall gråta och bedja för dig».

Därpå försvann hon som hon kommit.

* *
*

Gryningen hade brutit in och därute dundrade reveljtrumman.

Snart är truppen marschfärdig och i ihållande regn och storm drager den vidare mot Lier kyrka, hvars tornspira otydligt kan skönjas bortom skogsdungarna och fälten.

Spelmans-Anders går slö och likgiltig för allt om-

kring sig. Han endast grubblar på nattens dröm eller uppenbarelse hvad han nu skall kalla det.

»En gräslig synd», mumlar han allt emellanåt för sig själf, »en gräslig synd, hvad kan det betyda.»

Han tyckte att allt blef så smått och aflägset, han ville ingenting här — hjärnan var tom som ett urblåst ägg — — — han ville endast hem till Anna och gossen, som han nu säkert visste fanns — — — han ville hem för att bärja sin gröda, som nu höll på att fördärfvas af köld och rägn — han ville — — — ja hvad ville han, tanketräden afklipptes plötsligt och han mins ingenting annat än ohyggligheterna i Grue kyrka och den plundrade bondgården lik en med blodiga lemmar och grinande ansikten och brustna, stirrande ögon, hu!

Nu börjar det på allvar, tänkte han, sergeanten hade rätt, så länge vi voro i Sverige gick det ju an — men nu, nu — — — Han skrattade ohyggligt, kort och skrockande som en vansinnig.

De närmaste kamraterna vände sig om.

»Är du så glad, så du skrattar», säger en.

»Glad jag, nej jag håller på att bli galen», svarar Anders nästan ödmjukt.

»Förstår du det att jag håller på att bli vansinnig», skriker han plötsligt till och gestikulerar vildt med armarna.

»Tyst där», ryter kaptenen som går i teten — — — »i den här hålvägen kunde vi nog ha behöft känna oss för en smul», vänder han sig strax därpå till subalternen, som går tyst vid hans sida, — — — »det vore döden för oss att bli öfverfallna här», tillägger han lågmält.

Befälhafvaren hade knappast sagt ut orden förrän marken och den rägndigra luften skakas af ett brak som om höjderna ramlat samman. Soldaterna som här ej anat ett bakhåll rusade tillsammans i yttersta förvirring, under det ett stort antal vredo sig på marken i sitt blod. Kaptenen, som fått ena armen genomskjuten svor och skrek att man skulle skingra sig, men ingen lydde; alla rusade fram i en klunga genom hålvägen i vild flykt. Hela dalen var fylld af krutrök och från alla håll kommo väldiga klippstycken nedrasande.

Spelmans-Anders och ett par kamrater hade blifvit efter och när den andra salfvan brakade loss, rusade de tre, som ej en gång hade sina bössor laddade in i skogen rakt i armarna på fienden. De voro alldeles utom sig och visste ej hvad de gjorde. Plötsligt sågo de rakt framför sig några mörka gestalter — det var norska bönder klädda i trasor som de själfva. För Anders stod endast en tanke klar, här gällde lifvet, slå sig igenom måste han, att fly — — — bli skjuten bakifrån — nej. Självbevarelsedriften vaknade och med tänderna hårdt sammanbitna och med händerna krampaktigt slutna om bösspipan rusade han blindt mot den närmast stående.

Denne faller för ett väldigt slag och Anders tänker rusa vidare, då han gripes af en obetvinglig känsla att se närmare på den, som han i ångest och raseri dödat.

Han står stilla en sekund och stirrar på mannen vid sina fötter, som vrider sig i dödskamp. Hufvudskålen är krossad men ansiktet oskadadt.

Ögonen vidga sig onaturligt, bli stela och glanslösa — — —

Arne Kvistrud!

Med ett rytande likt en dödssårad björn, kastar han geväret i ansiktet på den man, som var i begrepp att gripa honom, och med ett vildt, skärande skratt försvinner han in i den tätaste skogen.

* *
*

Vintern hade svunnit med mord och brand och till sist blef fred sluten.

Våren var inne och naturen stod i sin mest prunkande fägring. Sjöarna glittrade i solljuset och från fält och hagar kommo aromatiska dofter ned mot de röda gårdarna, som lågo där så fulla af frid som om ofredens röda våg aldrig spridt blod och tårar öfver bygdernas fredliga folk på båda sidor om Kölen.

Det var helgdagsafton och från Eds klockstapel väller helgemålsringningens spröda malmtoner ut öfver trakten manande till ro och andakt.

Anna den som blöd ansedde Spelmans-Anders hustru, sitter ensam och drömmer. Hon sitter med böjt hufvud och vrider händerna under det hon gång efter annan sakta mumlar: »Kriget, kriget»! Om en stund tillägger hon under det kroppen skakas af gråt: »Om ej gossen funnes ville jag dö — — — men nu, nu måste jag lefva för honom. Måtte han få lefva i ro, fast han kommit till under denna förskräckliga tid.»

Skymningen breder sig sakta, höljande allt i ett mystiskt halfdunkel, och klockringningen är för länge sedan upphörd.

Men ännu sitter Anna och drömmer och gråter öfver sitt lifs stora, stora sorg.

Då öppnas dörren sakta och försiktigt som i rädsla och en underlig gestalt skrider ljudlöst in.

Trots mörkret ser kvinnan att den inträdande är till ytterlighet afmagrad och höljd i lumpor. Hon endast stirrar på mannen utan att kunna få fram ett ord och utan att kunna röra sig ur stället.

»Förlåt», säger den underlige gästen sedan hans blick några ögonblick liksom sökande glidit omkring i rummet — — »men kunde jag ej få se gossen.»

Rösten var skygg och ödmjuk, som om den talande fruktat att begå något orätt.

»Gossen — — — hvem är du som vill se gossen?»

Hon stirrade med vidöppna, ängsligt frågande ögon på mannen.

»Jo», svarar han, »jag känner på mig att han finns här — — — jag har längtat så efter att få se min son — — han är ju mitt eget kött och blod, och jag skall genast gå ut till ensamheten igen, endast jag fått se honom, min gosse — — —»

Han talade häftigt, flämtande med vibrerande stämma och brast till sist i konvulsivisk gråt.

»Anders!»

Det var ett skri som i sig innefattade all jordens lycka — att den tryckande sorgen var viken, och att hela världen var sång och jubel.

Hon rusade upp och föll på knä för den trasiga mannen.

»Anders, Anders, du lefver!»

»Ja, jag lefver, men ser du jag kan inte stanna här, ty jag har syndat så att jag inte kan visa mig bland kristna människor — — — och det är så mörkt här», han pekade på sin panna, »krigets fasor har gjort mig så underlig till sinnes, och mitt hem är i skogen — inne bland fjällklyftorna å Dovre bor jag — — — men», tillade han ömt, viskande under det tårarna runno nedför de skäggiga kinderna, »jag har längtat så efter min lille gosse — min son — — —

Hustrun yttrade ej ett ord utan fattade hans hand och förde honom till den lilles vagga i rummet bredvid.

Den vansinnige föll på knä under det han ömsom grät och skrattade.

»Lille gossen, lille gossen», jollrade han, »lille gossen, lille gossen.»

Så reste han sig plötsligt, som om han påmint sig något han måste uträtta.

»Nu, nu är jag nöjd — — — nu går jag — och säg gossen när han blir så gammal att han förstår, att far hans dog en ärofull död — — blef skjuten i ett bakhåll vid Lier.»

Han talade lugnt och redigt.

»Du går inte härifrån, Anders!»

Hustruns röst var kärf och befallande.

»Jo, jo jag lofvade gråbenen i Sindalsskogen att snart vara tillbaka — — — och så vet du ju att jag mördade Arne Kvistrud, han som frälste lifvet på mig i Glommen — det vet du ju», tillade han ängsligt frågande när hustrun ej svarade honom — — —

»Ja jag går nu; de blir nog oroliga de där gamla bestarna — — — du minns att jag blef skjuten vid Lier!»

»Stanna, Anders, för Guds barmhärtighets skull — stanna; din synd är ej större än den kan förlåtas.»

»Förlåtas — nej aldrig, ty det var min bäste vän — han som en gång vågade sitt eget lif för min skull.»

Han talade lågt och hväsande som om minnet af hans hemska gärning ville kväfva honom.

»Anropa Gud — — —»

»Gud, Gud, det är ej möjligt, ty ser du» — han stir-

rade stelt på sin hustru — »Gud finns ej längre för mig — — — men de mörka makterna de finnas — »o» — han står stilla liksom frånvarande under några sekunder, så säger han: »Om du visste allt hvad jag sett och känt därborta i de mörka, ensliga skogarna, fjärran från bebyggda trakter — — — om du hade en aning om de kval jag lidit — — du kan ej tänka dig hvilka makter som kämpa här — han pekar på sitt hufvud — de onda, hånskrattande makterna, som inte vilja släppa mig — stundom känns det som om hjärnan smält samman i eld — — — och så denna tunga, otröstliga sorg, som är nära att kväfva mig. Tänk», tillade han dröjande som om han ville inskärpa orden med eldskrift i sin makas minne, »tänk att ha skonlöst slagit ihjäl sin bäste vän!»

»Nej, nej», han talade åter lifligt, upphetsadt, »jag måste bort, bort härifrån, långt in i skogarna, ty där finner jag stundom lisa — — — det som finnes kvar af människan dör väl så småningom och till sist blir jag nog ett gråben, som saknar samvete — — — jag går nu, farväl — och lef ditt lif för gossen!»

Han ville ila ut i mörkret, men hustrun griper fatt i honom och håller honom kvar med öfvermänsklig styrka.

Det uppstår en förtviflad brottning och hustrun är nära att duka under när den lille i kammaren innanför vaknar af bullret. Den vansinnige är som förvandlad. Med några språng är han inne hos barnet och faller på knä vid vaggan. Hustrun står stilla, flämtande och ser på honom. Han vyssjar gossen till sömns och ämnar just stiga upp, då han med ens blir som förlamad; armarna sjunka slappt ned, ryggen krökes och andedräkten tycks ha afstannat. Han är orörlig, med ansiktet vändt uppåt, frånvarande som vid en uppenbarelse. Så springer han plötsligt upp, rusar fram till hustrun och griper hårdt om hennes händer — hela hans kropp skakar, brö-stet häfves och på en lång stund kan han ej få fram ett ord.

Så talar han sakta och med eftertryck. »Anna», säger han, »nu är det slut med den onda drömmen — — — nu är mörkret viket och sorgen är borta — — — Tänk

Anna när jag nyss låg på knä vid vaggan såg jag Arne så tydligt framför mig; han var inte blodig som vid Lier, utan han log så mildt och godt emot mig — precis som den tiden vi voro tillsammans i timmerkojan i Östmarken, då han talade om sitt hem och om hustrun som väntade honom — — — ja så log han emot mig — och vet du vad den synen betyder Anna; jo jag känner det — — — Arne har förlåtit mig mitt brott och jag får bli hos dig och gossen och behöfver aldrig mera se de mörka skogarna å Dovre.»

Hustrun gömde snyftande sitt ansikte mot mannens nakna bröst.

»Det är det blodtörstiga kriget», säger hon om en stund under det hon med tårskimrande blickar ser på sin återvunne make — »kriget, som är vårt ve och vår förbannelse.»

Mannen nickar — »förbannelse» repeterar han som ett eko.

»Vet du», fortsätter hustrun med gnistrande ögon, »hur många som kommo tillbaka af dem som kommenderades ut härifrån bygden — jo jämt hälften och af dem ä' Sven i Larsgård och Anders Malm smått ifrån förståndet. De voro så när de kommo hem. Men det allra värsta är att icke mindre än 7 stycken af dem som voro med sitta inom lås och bom.»

»Hvarför, hvarför — — —?»

»Jo, de ville fara fram som de vant sig vid under kriget, öfverföllo fredliga vägfarande, röfvade hvar de funno för godt och till sist slog ett par af dem ihjäl en kringvandrande handelsman å Buåsskogen.»

»Det var förfärligt!»

»Ja, och nu äro de båda två dömda till döden säges det.»

Makarna tiga en stund och endast se på hvarandra. De äro för upprörda för att kunna tala.

Slutligen säger mannen hest viskande: »Rättvisan är i alla fall underlig Anna — är det krig då blir den afrättad som nekar att mörda en medmänniska, och strax efteråt så dömdes han till döden därför att han tillämpar just de lärdomar han fått i kriget — nämligen att fara fram med våld och mord.»

»Men säg Anders», hustrun blickade skarpt frågande på sin man, »hvarför, hvarför allt detta — — — detta outsägliga — — —»

»Ja, ja, säg det, inte vet jag», svarar mannen.

Han lade armen om sin hustrus lif och drog henne med sig ut på förstugtrappan.

Därute låg trakten så hänförande fager i morgonrodnadens ljus. I öster var himlen färgad i purpur; de gröna, saftiga fälten öfverdrogos med en lätt rodnad, och öfver den lugna sjön hvilade nattdimman som en tät silfvergrå slöja. Allt andades frid och heligt lugn och endast från de tysta drömtunga skogarna hördes en och annan fågels locktoner.

Länge nästan med vördnad betraktade de båda makarna den hänförande taflan, men så bröt mannen tystnaden och talade med hög, nästan jublande stämma.

»Där ser du», säger han, »naturens dröm om frid och endräkt för oss människobarn, där ser du kärleken till allt som är ädelt och godt — — — det där ger oss kraft att bli människor åter, fast vi af kriget, den röda, sköflande vågen, gjorts till vilda, blodtörstiga djur. Därför låtom oss glömma lifvets förbannelse, den starkes rätt att skoningslöst, utan misskund trampa den svage i stoftet — och endast tänka på och kämpa för det enda sanna och stora i vår tillvaro — kärlek till natur och människor.

ETT DIKTARÖDE

Ernst Lange låg för döden.

Under flera timmar hade han legat försänkt i en sömnliknande dvala, endast afbruten af meningslösa fraser, uttalade med den feberhettades stundom gälla och stundom bortdöende tonfall, då han med ens vaknar till medvetande och låter sina onaturligt vidgade ögon liksom sökande glida omkring i det torftiga vindsrummet.

Öfver det tärda och knotiga ansiktet, som genom nöd och försakelser åldrats i förtid hvilar ett grubblande tungsint uttryck, som om han sökte koncentrera hela sin tankekraft för klargörandet af någon svårlöst fråga. Han ligger länge så, men så rycker han till och skuggan af ett leende far öfver hans ansikte när dörren öppnas och en ung flicka bärande en bricka kommer in.

»Dagny», säger den sjuke med darrande, knappast hörbar röst, under det han sträcker sin ena hand emot den inträdande, »nu har jag drömt igen att jag varit vid Lesjön, det där stora vattnet i min hembygd, du vet — — Och det var i solnedgången och allt var guld och blod — — — ack, Dagny, om jag finge dö däruppe i hemtrakten». I de sista orden rymdes en hel värld af kärlek och längtan.

Den unga kvinnan suckade djupt, men så säger hon med entonig, sorgsen röst:

»Ack Ernst om vi kunde hjälpa dig, så att du finge komma dit upp, huru gärna skulle vi inte göra det — — — men vi ä' ju så fattiga, så fattiga — — En sådan resa ginge väl på en femtio kronor och vi som knappast ha mat för dagen — men om vi kunde, om vi bara kunde — — —»

Hon brast i högljudd gråt.

Den sjuke säger ingenting, endast stirrar oafvändt mot det söndriga taket i vindskammaren. Däruppe å det multnade pappet, som på många ställen hänger ned i mörka, sotiga flagor, hade vattnet, som under ovädersdagar ogeneradt trängde hitin, ritat upp en underlig skiss, ej olik en mörk ogenomtränglig skog vid sidan af ett stort speglande vatten.

»Tänk huru underligt», mumlade han om en stund, »det är precis som därhemma — det där mörka är Valåsen och så Lesjön — — — att jag ändå skall dö med den synen framför mina ögon.»

Flickan åhör under tystnad hans fantasier, men ögonen stråla med kärlek in i hans.

»Kanske», tillägger han med högre röst, »är det meningen att drömbygden därhemma, som jag trots allt älskar, skall träda fram för mig när jag skall kämpa — och besegras af döden — — —»

»Hoppas ännu, Ernst, kanske du kunde bli frisk, och då finge du nog se sjön och skogen — —»

»Nej, Dagny», afbröt han henne häftigt, »nej, det finns intet hopp — — — min sista bön till det okända stora, som jag tror på, bönen om att få dö där hemma, att få hvila i den jord, som mina fäder röjt och odlat, den var allt för förmäten — — — den som vill ut att finna sanningen, Dagny, den blir förskjuten af de sina. Här skall jag dö, här i den bullrande storstaden — och därute å fattigkyrkogården skall mitt namnlösa stoft hvila — — — så framt icke», han skrattade kort, »så framt icke Akademien eller någon annan litterär institution om en 50 år eller så där reser en marmorvård å min grift. — Ja, då kommer jag nog att nämnas »diktare», eller »skald» eller »tänkare» eller något annat fint, men alldeles säkert kommer ingenting att nämnas om att jag dog af hunger och öfveransträngning — — — — — Eller hvad tycker du det skulle se ut om på den dyrbara grafstenen stode med stora gyllene bokstäfver: Här hvilar stoftet af skalden Ernst Lange, som dog af hunger och umbäranden i sitt 35:te år». — En snygg grafskrift, ha ha ha.»

Han tystnade hastigt och öfver hans ansikte drog en blodröd sky.

»Ernst, Ernst!»

»Ja», fortsatte han med gäll, skärande stämma, »du har väl hört talas om Lidner och Stagnelius — — — — och det finns många andra med, — det har funnits snillen i vårt land, många, många, men de ha blifvit kända och uppskattade först sedan de dukat under — dukat under af brist och umbäranden — — — dött af svält, du!»

Han skrek ut de sista orden och ansiktet blossade rödt som vid feberyra.

Den unga flickan lägger sin arm om hans hals och stryker hans panna sakta och smeksamt. Så hämtar hon en skål med uppvärmd mjölk, som står på brickan.

»Försök att dricka det här», säger hon.

Den sjuke slår häftigt ifrån sig med armarna. »Nej, Dagny», säger han lifligt, »nu känner jag ingen hunger längre — jag har inga kroppsliga behof mer, men jag känner något annat — och det är behofvet att få tala med någon nu när jag endast har några timmar kvar att lefva.»

Flickan sjunker snyftande tillsammans, men den döendes blickar irra skarpa och genomträngande omkring i rummet. Han kände inom sig att det var ett afskedstagande af alla de föremål, som han lärt sig älska under sin ensamma kamp härinne. Här hade han diktat och trott, här hade han arbetat nätter och dagar och gladt sig som ett barn när en idé utvecklat sig till full klarhet. Därborta i det haltande skrifbordet vid fönsret fanns resultatet af hans sträfvan. Tre novellsamlingar och fyra skådespel under de senaste åren! Han hade trott sig finna sanningen i tillvaron och efter själsliga födslosmärtor hade han gifvit sina tankar lif och form — hade predikat rättens och sanningens evangelium och dragit i härnad mot den konventionella lögnen, som förpestar samhället — men ingen, ingen hade velat göra något för honom och hans arbete. Ingen hade velat förlägga hans böcker, och skådespelen hade han fått tillbaka alldeles säkert utan att en blick kastats på dem — — — ja ett af dem hade han visserligen inte fått

igen, men som det var närmare två år sedan han sände det till Centralteaterns mäktige direktör, så det fanns nog intet hopp.

Och där gick han vidare i sin tankegång, hängde hans mors porträtt, alldeles under den spräckta spegeln i hörnet.

Hon var död nu, gamla mor, hon som i ungdomen gaf honom kärlek och lifstro — — — ja, det var bäst så, ty hon skulle nog annars ha sörjt så djupt öfver hans död — — — Ack hon hoppades ju så mycket af sin son — han skulle bli något stort, hon visste ej hvad, bli en heder för dem alla, han skrattade bittert med hopbitna tänder, och nu skulle han dö som ett fattighjon, utan att ha gjort något i världen — dö, och glömmas, — —

Ja fadern, han skulle nog inte ta hans bortgång djupt, ty de två kunde aldrig förstå hvarandra — men enda systern Lisa-Mejt, hon skulle nog sörja och gråta när hon ensam vallade boskapen å Valåsbergen.

Han stirrade i drömmar rakt framför sig, men blicken var skymd af tårar.

»Ja, Lisa-Mejt skulle nog gråta och sörja. Han kände nästan en lättnad vid denna tanke.

Så ser han på den nedböjda flickan vid sin sida, och sakta far han med sin tunna hand öfver hennes kind under det han lågmält frågar: »Du skall väl också gråta när jag gått in i det stora okända?»

Rösten var skälfvande och varm.

Flickan svarar ingenting, men kroppen skakar af gråt.

»Är tant inne», frågar han om några ögonblick som om han plötsligt erinrade sig något.

»Nej, mamma måste som vanligt gå ut i sitt arbete i morse», svarar flickan tonlöst.

»Ja, jag förstår, och nu när jag väl är borta, så kan äfven du börja ditt arbete igen.»

Det är tyst några minuter, endast en svärm flugor uppe i taket störa med sitt dunkande och surr.

Så reser sig den sjuke plötsligt och fattar flickans händer, som äro svullna och grofva af kroppsarbete.

»Vill du lyssna till mig, Dagny», säger han lifligt,

»ty nu känner jag mig stark nog att tala. Det är lisan som föregår dödskampen — — — Vill du, Dagny?»

Flickan nickar jakande.

»Jo, ser du, jag vill endast i korthet tala om allt hvad jag känner i detta ögonblick, allt hvad jag lidit och allt hvad jag hoppats — men jag tror inte krafterna stå bi så länge, ty det är så fullt härinne», han pekar på pannan, »och allt, allt äflas att komma ut innan jag dör.

Om du såge hembygdens mystiska fägring, våra klara vatten och skyresta fjäll allt i rodnande kvällsljus, då skulle du fatta hvarför jag ville göra till mitt lifs uppgift att söka och förklara det skönas och storas väsen och natur. Det låg i blodet på mig en brännande längtan efter klarhet och ljus. Och därför kände jag med mig att jag ville, måste bli något mer än bonde,stoftbunden till tanke och gärning; jag ville höja mig öfver allt tarfligt och smått, alla krypande tankar, och allt detta äckliga lifvets hyckleri, som jag hatade så innerligt — — — jag ville skänka glädje och sanning och ljus åt människorna — och så drömde jag om att bli mitt betryckta folks frigörare, att bli en märkesman och en hugstor kämpe i andens värld — — — folket måste väckas, inse dubbelmoralen, lögnen och hyckleriet — och jag var så dåraktig att jag trodde att hvad människor lifligast trådde efter, så var det sanningen, sanningen — — — men jag fick känna annat! — Ja, man drömmer när man ännu inte pröfvat hur det känns att misstros och föraktas och hånas.

Men, Dagny, det fick jag veta när jag kom ut bland främmande människor. O, hvad jag led, men jag kämpade för rätten, som jag trodde — och jag hoppades.»

Han tystnade ett ögonblick, men så vidtog han med höjd stämma:

»Man skall aldrig hoppas du, aldrig hoppas, ty det känns som om man fått ett dödande slag när illusionerna måste vika för den grymma verkligheten — det är bättre att aldrig tro på ljuset än att aldrig få se det.»

»Ernst, Ernst, tala inte så!»

Rösten var rädd och klagande.

Men den sjuke fortfor.

»Nu har jag flackat omkring i många år och kärleken fann jag först när döden spirade inom mig. Det är ett par år sen jag hyrde det där rummet af din mor och sedan har jag någorlunda vetat hur det känns att äga ett hem. Ni har varit så goda, så kärleksfulla emot mig. Och hela tiden har jag känt på mig att ni två älskat mig och trott på mig — — — Alla ha vändt mig med likgiltighet, för att ej säga förakt, ryggen — endast ni, som själfva ären så fattiga, ha hjälpt och vårdat mig — — Hade jag inte haft er när kraften var bruten på allvar, när jag blef fjättrad vid sängen, då, då — — jag vågar ej tänka mer.»

Han tystnade och for med handen öfver pannan där stora svettpärlor glänste. Men så tog han vid med lägre nästan slocknad röst.

»Nu skall jag dö och den tanken är mig ej längre bitter. Jag har kämpat utan lön, endast af kärlek till de fattiga och föraktade. Om ock min gärning aldrig skall uppskattas, dör jag dock nöjd, ty jag vet att efter mig kommer starkare kämpar, kämpar som skola sprida broderskapets evangelium och ljuset — — — det blir skönt att få hvila, kanske finna tillvarons mening bortom döden — — att sjunka in i utslocknandet — — —»

Han tystnade och låg länge stilla, alldeles utmattad, afsvimnad tycktes det, men så reser han sig på armbågen och ett matt leende far öfver hans ansikte.

»Endast en önskan har jag kvar i lifvet», hviskar han — »att få hvila i hembygdens jord — — — det är så lummigt och grönt på den lilla kyrkogården nu och det viskar så hemlighetsfullt i skogarna däruppe — —»

»Ack, Ernst, om vi kunde, om vi kunde.»

Flickan brast åter i konvulsivisk gråt. Det är tyst därinne, flugorna surra dock och enstaka skälfvande snyftningar förnimmas.

Så hörs en skarp knackning på dörren. Det är brefbäraren, som lämnar ett stort fyrkantigt bref.

Händerna skälfva och ansiktet är om möjligt en nyans blekare, när den sjuke sliter upp kuvertet och vecklar ut skrifvelsen.

Orden gyttra sig tillsammans, hoppa upp och ned

i en vild hexdans och till en början kan man ej fatta innehållet. Men så klarnar blicken och han läser:

Författaren Ernst Lange.

Eder 5-akts-drama »Skapelsens sorg» är antaget till spelning — — — skall uppföras å Centralteatern. Kostymer och rekvisita äro beställda från Tysklands förnämsta — — — — — repetitionerna börja om en månad och skall stycket spelas genast teatern öppnas — — — utan tvifvel succés — — — vänta mera af Eder. Välkommen till chefen i morgon kl. 10 f. m. för bestämmande af honorar m. m.

Högaktningsfullt

— — — — —

»Läs», han räcker flickan brefvet. Rösten är knappt hörbar, men ögonen stråla som eld.

Hon läser brefvet sakta, nästan andäktigt och lägger det därefter på täcket.

Den sjuke ligger nu alldeles stilla, ögonlocken äro nerfällda och han tycks knappast andas, men så rör han sakta på sig. Läpparna skälfva och flickan lutar sitt hufvud närmare för att höra hvad han vill.

»Du — du och din mor», hviskar han med ytterlig ansträngning — »få — all — litterär — kvarlåtenskap — testamente — vänstra skrifbordslådan — lyft honorar — sänd — mig — hem.»

Han reser sig häftigt, tar med ett järngrepp tag i flickans händer och sjunker med ett rosslande tillsammans — död.

* * *

Diktaren, han som trodde på solen, fick gå in i det stora okända när det första bländande ljusknippet lyste upp hans arma, sträfsamma lif.

LAGENS OFFER

Han satt midt emot mig vid det rankiga bordet, liten och hoptorkad och med någonting skyggt och bedjande i blick och rörelser. Vi hade träffats ute under natten, hade satt oss att hvila på samma bänk och snart voro vi inbegripna i samtal. Själf var jag hemlös; hade ej kunnat betala rumshyran, och hade därför hela natten vankat gata upp och gata ned, trött och bekymrad. Detta i korthet hur vi råkades.

Och nu kl. 6 på morgon sutto vi inne på ett halfskumt kafé vid en bakgata, dit jag bjudit min nye bekantskap på en kopp kaffe. Det var mina sista slantar, som offrades, men mannen såg så eländig och förfallen ut att jag kände en bjudande plikt att göra hvad jag kunde för honom.

Han hade ett smalt, rynkigt ansikte, i hvilket ett par grå, oroligt fladdrande ögon dominerade, håret var gråsprängdt och kroppen starkt framåtlutad. Strax vi träffades var han mycket reserverad och svarade kort och knapphändigt på mina frågor, men till sist tycktes han inse att jag inte ville honom något illa, hvadan han blef mera meddelsam.

Vi kommo att tala om vår barndom; minnen, som vi nu kallade till lif igen, till hälften glömda, men nu dubbelt dyrbara när allt var så grått och kallt. Det var ju ingenting underbart eller sällsamt, vanliga hvardagshändelser, sedda i det förklarade skimmer, som ungdomsminnena alltid äro omgifna af. Allt eftersom vi fördjupade oss i dessa minnen, så såg jag att min nyförvärfvade kamrat liksom mjuknade upp, ögonen blickade mera stadigt på mig och stundom tyckte jag att en tår glänste i hans ögonvrår.

»Ja, vet herrn», sade han om en stund, »inte trodde jag att min vandring genom lifvet skulle bli en enda rad af brott inte, när jag med sådan lifslust först gaf mig ut på egen hand.»

»Brott», eftersade jag långsamt, och jag medger att min röst lät en smula upprörd — »inte är det väl möjligt — ni ser inte ut — — —»

»Som en brottsling, menar ni», afbröt han mig — nej ni har kanske rätt — — — men nu är det i alla fall så.»

Han tystnade och såg ned mot det smutsiga golfvet som om han skämdes öfver att för en obekant yppa sitt lifs hela uselhet. Länge satt han djupt nedböjd ett rof för mörka tankar, bägge händerna prässade han gång efter annan mot sitt hufvud och kroppen skakade såsom vid gråt, men så reste han sig långsamt och torkade med den rynkiga handens afvigsida bort ett par glänsande tårar.

»Herrn har visat mig mer barmhärtighet än de flesta och därför, om herrn vill så skall jag berätta om mitt lifs sorg», sade han därefter långsamt och knappast hörbart.

»Vill herrn det»? sporde han åter och rösten hade återfått något af sin klang.

Jag sade honom att hans historia mycket skulle intressera mig och sedan jag för några kopparslantar, som jag händelsevis påträffade i min ena västficka beställt ett par smörgåsar åt honom började han sin berättelse.

»Jag är 60 år gammal nu, fyllde i förra månaden», tog han vid, »och under trettio års tid har jag hvarje dag innerligt önskat att få dö — — — jag kunde ju ha förkortat mitt lif», rösten var hes och viskande, »men jag har ju fruktat för allt det där bortom döden, jag har varit för feg, det är allt — och därför så lefver jag ännu, hvarför det är mig en gåta.»

»Kan herrn, som utan tvifvel har mera kunskaper än jag, säga hvarför Gud, som ju påstås vara så god och rättvis och barmhärtig, kan tillåta en sådan som mig att lefva, endast för att begå det ena brottet efter det andra». Han såg skarpt på mig.

»Guds existens och hela tillvarons ändamål är ju ännu ej tillbörligt förklarad», svarar jag, »men en gång skall väl människosläktet nå så långt i utveckling att äfven dylika problem kunna lösas.»

»Ja, kanske det — — ser herrn en tid brukade jag ofta bedja till Gud om hjälp, men nu på sista tiden har jag ej brytt mig om det, ty jag fick ju aldrig bönhörelse.»

Han teg en stund, men så fortsatte han: »Det är underligt i alla fall med människorna och lifvet. Ibland ser det ut som om en del af ödet vore förutbestämda till nöd och brott och elände. Så är det tycker jag med mig — när jag som 18-års yngling en gång såg en häktad tjuf var jag nästan rädd; jag kände något kväfvande i bröstet och benen skälfde under mig och jag tror att jag mist förståndet om någon då sagt till mig att jag själf skulle tillbringa många, långa år inom fängelsemurarna just för stöld. — Och alltid när jag varit tvungen att begå ett sådant brott har jag känt mig så eländig och djupt olycklig — — —»

Han lutade hufvudet i händerna och snyftade.

»Men hur var det möjligt att ni, som hyste sådana åsikter, från första början kunde komma in på brottets bana.»

»Ja, herrn, det är det värsta af allt», han talade åter lugnt och med fattning,»jag skall berätta hur det gick till.»

»Olyckligt nog fick jag aldrig lära mig något yrke, min far dog medan jag ännu var liten, honom har jag intet minne af, men min mor påstod att han var skötsam och nykter. Genast jag kunde fick jag bidraga till mitt uppehälle; 8 år gammal fick jag i ur och skur till långt fram på hösten valla boskap, jag är nämligen född på landet ser herrn, och sedan jag läst mig fram tog jag tjänst som dräng hos en handlande i min hemsocken. Det var en mycket gudfruktig man; höll i regel hvarje söndag bönestunder med de »väckte» och satt alltid längst fram i kyrkan och missionshuset. Nu sades det visserligen att han var grym och hård mot sin hustru och att han underhöll förbindelse med ett af sina kvinnliga biträden, men detta förnekades energiskt af de »väckte»,

hvars ledare och egentliga själ han var. Jag tjänade där i många år tills jag drabbades af olyckan, ty hur skall jag annars kalla det som nu följde.

En kväll sent på vårvintern kom ett bud till mig att min mor låg svårt sjuk och att hon ville träffa mig innan hon dog. Under natten vandrade jag den en mil långa vägen fram och tillbaka till min mors hem. Hon var dödssjuk och alla mina sparade slantar gaf jag henne för att hon åtminstone inte skulle lida nöd de sista dagarna af sitt lif. — En vecka därefter dog hon och jag gick in till »patron» och bad om lof att dels få några kronor i förskott på min lön — jag ville inte att fattigvården skulle bekosta begrafningen ser herrn — och dels få ledigt några dagar.

Patronen satt vid sitt skrifbord, rund och välmående och jag stannade naturligtvis min plikt likmätigt nere vid dörren med mössan i handen. Å vet herrn jag ser allt så tydligt än i dag. Hans runda ögon glimmade till när jag kom in och hans röst darrade märkbart när han i barsk ton frågade hvad jag ville.

Jag sade honom mitt ärende och påpekade samtidigt, som jag säkert trodde för att hjälpa upp min sak, att min mor i många år varit medlem af socknens »friförsamling».

»Ha, ha, ha», hans kropp skälde af skratt, »din mor ett Guds barn, åhnej, den kvinna, som föder upp sådant yngel som du, den kommer nog till hälvetet.»

»Jag stod alldeles handfallen; kunde inte få fram ett ord, men jag hade en dunkel aning om att det kommit till husbondens öron hvad jag berättat för mina kamrater för en tid sedan. En natt hade jag nämligen sett honom halfklädd komma smygande ur det rum, som beboddes af hans förmenta älskarinna och detta hade jag ej kunnat tiga med. Nu ville han straffa mig det trodde jag mig förstå.»

»Ja, men patron skall ju ändå tänka, sade jag, att jag är hennes enda son och att det ju på sätt och vis är min plikt — — —»

»Plikt», afbröt han med dånande stämma, »din plikt

plikt är att sköta din tjänst och inte att springa på gillen — — — gå genast och sköt hvad du skall!»

»Annars», han sprang emot mig med lyft hand. Han var som en ond ande tyckte jag, vet herrn, och nu fanns inte en smul kvar af den gudlige mannen i missionshuset och kyrkan.

»Ja, det fanns ju ingenting annat för mig än att gå, men hela dagen när jag gick i mitt släp, så kunde ej den tanken släppa mig hur jag skulle få pänningar till begrafningen. En fix idé besjälade mig — jag måste skaffa pängar.

Jag försökte att få låna; lyckades inte — tiderna va' dåliga; ingen hade mer än han behöfde.

På kvällen kom bud till mig att jag skulle gå in på kontoret, ty patron ville tala med mig. O, hvad jag var glad — patron hade ändrat tänkesätt trodde jag, och genast efterkom jag uppmaningen. När jag kom dit var ingen människa inne och jag stod länge vid dörren och skrapade fötterna för att bli uppmärksammad, hostade, och gick till sist en bit fram på golfvet för att någon skulle märka att jag var där. Kommen midt på golfvet stannade jag alldeles bestört — å så mycket pänningar det fanns på skrifbordet — — — väldiga packor med 100- och 10-kronosedlar; alldeles säkert flera tusen kronor. — Ack om jag endast hade hundradedelen af det där tänkte jag — ja då vore jag hjälpt och min gamla mor finge en anständig begrafning med stenkolskastad kista och sex bärare och lite mat och kaffe skulle de inbjudna få. — — — Ack så mycket pänningar — — tänk den som vore så rik — — — och jag som inte ägde någonting alls och ändå fick slita och släpa — och patron, fet och rund, han ägde allt, allt det där fast han aldrig behöfde svettas af ansträngnig och vaka om nätterna — — — ja det var underligt.

Så flög en tanke blixtsnabbt genom min hjärna — — — nej, nej inte det, det kunde ju anses för stöld. Men tanken ville inte lämna mig, den satt nu en gång som fastgrodd. Inte kunde väl det vara orätt att ta ett par tior — låna dem bara förstås — — — det var

ju min gamla mor det gällde — lämna igen dem snarast möjligt — — —

Länge stred jag med mig själf innan jag kunde förmå mig att begå brottet — ty, ser herrn, jag visste hela tiden att det var ett juridiskt brott, stöld helt enkelt — men jag längtade så efter att få komma till min mors begrafning.

Och så gick jag med smygande steg till bordet, stoppade två tiokronosedlar i fickan och gick sedan tillbaka till dörren.

Nu dröjde det inte länge förrän patron kom in, och med mjuk och inställsam röst meddelade att jag mycket väl kunde få ett par dagars frihet för att göra min »afsomnade mor den sista tjänsten», som han så vackert uttryckte sig. — Några pängar blef det aldrig tal om, men vet herrn, när jag tackade och gick såg jag i patrons ögon ett uttryck, som kom mig att haja till. Och hela kvällen och de närmaste dagarna med såg jag hans ondskefulla, triumferande blick, som tycktes säga mig: stackars sate, du gick i fällan ändå!»

Ja, jag gick i fällan, herrn, jag gick i fällan», fortsatte min bordsgranne, efter att en stund ha suttit djupt nerböjd och grubblande.

»Jag blef häktad och förhörd. Bekände allt utan omsvep och f. ö. att neka hade ju ingenting tjänat till — patron och ett par andra personer hade ju, framkom det vid rannsakningen suttit, tysta som möss förstås, suttit och sett på det hela. Patron talade så vackert och salvelsefullt för mig vid rättegången, att domaren fann sig föranlåten att tacka honom för hans visade medkänsla. Ja, han lär t. o. m. ha bjudit honom på middag efteråt och lagt bort titlarna med honom.

Nåja, det hör då inte hit förstås, men hvad som hör hit är att jag blef dömd till 6 månaders straffarbete och ett års förlust af medborgerligt förtroende utöfver strafftiden.»

Han tystnade åter och öfver hans rynkiga liksom urvattnade ansikte far en mörk sky, andedräkten är kort och flämtande, det var tydligt att minnena ville öfvervälda honom.

Så ser han skarpt på mig och jag besvarar hans forskande blick. Det är icke den djupt sjunkne brottslingen jag ser framför mig, utan fastmer människan, som af vidriga omständigheter drifvits till fall.

»Vet herrn hvad det vill säga att vara förlustig medborgerligt förtroende — att vara ärelös», hväser han slutligen fram.

Jag svarar ingenting och tydligen hade han ej heller väntat något svar, ty han fortsätter genast en smula högre under det hans annars så stela och intetsägande ansikte får ett osedvanligt lif:

»Har herrn möjligen vid något tillfälle sett en sparf eller annan småfågel jagas af en hök eller annan rofgirig best. Den lille stackarn flyger före och vingarna fladdra så kvickt att man ej kan se dem. Han är i sådan dödlig ångest den lille att han stundom kan dö, utan att förföljaren rört honom. Cirklarna bli allt trängre och förföljaren är säker om sitt byte, men det roar honom att låta den lille löpa ännu några ögonblick, det lyster honom att se hans dödsångest och förmärka hur vingmusklerna slappas allt mer. Så griper han honom med klorna, den lille kroppen skälfver och sprattlar, men så faller hufvudet mot det blodiga bröstet — slut. Har herrn sett en sådan tragedi i miniatyr kan herrn ock föreställa sig hur det känns att vara ärelös. Man är sparfven, som hetsas, herrn, — en usling, som alla afsky, som ingen vill hysa, men alla vilja spotta på. — ärelös, ärelös, det är förskräckligt.»

Han stöter ut de sista orden ej olikt nödrop, hvari förtviflan och skam kämpa om herraväldet, under det hufvudet tungt sjunker ned mot bordets kalla gjutjärnsskifva.

Jag känner ett gränslöst medlidande med denne stackare, men ser mig urståndsatt att hjälpa honom. Själf fattig och hemlös och ensam, kan jag endast gifva honom några tröstens ord.

»Se så, ryck upp er, säger jag. Rösten skulle föreställa kärf, med en insats af hoppfull förtröstan, men jag måste medge att den lät tonlös och ömklig.»

Han höjer åter hufvudet och ser på mig; ett par tårar glindra å de orakade kindbenen.

»Ja, det kan herrn säga, som har medborgerligt förtroende», säger han sakta som svar på min uppmaning, »men jag skall säga herrn», han lutade sig fram och hviskade orden tätt intill mitt öra, »att under 30 års tid har jag varit ärelös, och då kan man inte komma upp sig. När jag första gången kom ut ur fängelset», fortsatte han, »var det höst. Vinden drog så kall fram öfver slätterna, vägarna voro uppmjukade af det ständiga regnandet och jag visste ej hvart jag skulle ta vägen. Jag begaf mig emellertid ut åt landet, ty jag hoppades där få arbete. Fram mot kvällen vek jag af från stora landsvägen in på en mindre byväg och nådde snart en stor bondgård. Jag träffade husbonden och frågade om något arbete hvad som hälst kunde beredas mig.

»Hvart kommer ni ifrån?» frågar bonden.

Jag nämde den närbelägna staden.

»Hvad har ni gjort där?»

Hvad skulle jag svara; skulle jag tala om hur det var eller skulle jag ljuga.

Min röst skälfde på ett misstänkt sätt när jag svarade: »Halft arbete därinne»!

»Får jag se betygen — kanske ni kunde få bli kuskötare». Rösten var befallande och med skälfvande händer räckte jag honom mitt prästbetyg — andra ägde jag ju inte, ty min förre husbonde — handelspatronen — ansåg sig naturligtvis icke skyldig att ge en tjuf något betyg.

Bonden ögnade igenom det, så stirrade han med vidöppna ögon på mig.

»Ni är ju ärelös», bröt han ut.

Jag vågade af blygsel och skam inte se på honom.

Så kastade han papperet i ansiktet på mig och spottade flera gånger troligen för att desto mera markera sitt förakt.

»Gå, lymmel, och det genast — — — annars, annars», han skälfde af ilska, »skall jag bussa hunden på dig — — —»

Det var som om jag fått ett våldsamt slag i ansiktet;

jag raglade och var nära att falla — men den i sitt tycke djupt kränkte bonden grep mig omildt i armen och skuffade mig i väg.

»Gå, gå, genast — — lymmel» — — hväste han. Och jag lomade i väg som en piskad hund.

Detta var min första erfarenhet af lifvet som ärelös, men det blef inte den sista.

»Ja, det blef att ge sig i väg ut på landsvägen igen», fortsatte han efter en paus — — — och vet herrn, se'n dess så har min tid tillbragts ettdera på landsvägen eller i fängelset.»

»Det är visserligen mera fritt och otvunget på landsvägen, men i det stora hela mera bekvämt i cellen — och när man inte får bli en hederlig människa, som kan försörja sig, så är det ingen annan råd än att bli en brottsling.»

Han gömde ansiktet i händerna och snyftade våldsamt.

Om en stund fortsatte han, men det var som om hans lifs sorg och förnedring bundit honom, tryckt ned honom, ty han talade nu osäkert och stapplande under det han stirrade på mig som ville han riktigt utforska om jag föraktade honom eller ej, och ömsom lät han hufvudet sjunka ned mot bröstet.

Han hade blifvit jagad, sade han, från den ena platsen till den andra, hånad, föraktad, och endast när han åter kom inom fängelsemurarna kände han sig lugn och trygg.

Vid många tillfällen hade det händt att han fått tillfälligt arbete, men inom kort fått sitt afsked emedan han var »ärelös». Arbetskamraterna hade bestämt nekat att arbeta om han ej genast aflägsnades — han var ju utan medborgerligt förtroende, och det var ju en outplånlig fläck. Att han »suttit inne» gjorde ingenting, ty det var ju rätt vanligt tyckte de, men att vara »ärelös», det var oförlåtligt.

Och han hade fått gått från den ena platsen till den andra; i brännande sommarsol hade han luffat efter landsvägarna och under stränga vintrar hade han stundom under flera dagar legat gömd i hölador och dylikt. Men

när lifvet tycktes honom allt för hopplöst, då hade han brutit sig in i någon visthusbod och stulit lite mat och sedan anmält sig för polismyndigheterna.

»Det behöfdes inte så mycket under de sista åren, herrn, ty man har många »resor» förut», sade han med ett sorgset leende.

»Hur stort var det senaste straffet?» sporde jag inte af nyfikenhet precis, men fastmer för att ha något att säga.

»Jo-o», sade han dröjande, »det var visst 3 år och så förlust af medborgerligt förtroende förstås, men hur många år, det brydde jag mig inte om att lägga på minnet. — — — Det är ju alldeles detsamma», tillfogade han tyst.

Det sades ingenting på en stund; därute skramlade arbetsåkdon med rasande fart förbi, solen kastade några bleka strålar in genom de dammiga rutorna och arbetsklädda män kommo brådskande in på kaféet, drucko en kopp kaffe eller en halfva öl, för att lika brådskande åter ge sig i väg.

Det var seniga, blusklädda män, talande en egendomlig »slang» sins emellan, högröstade och benägna att komma med mustiga uttryck och svordomar, men f. ö. efter hvad det tycktes, hederligt folk.

Jag tyckte att min bordskamrat såg på dem med en blick lik en tiggares.

»Ack», bröt han ut och öfver ansiktet for ett egendomligt leende, icke ett glädjens och icke heller ett sorgens, men jag tyckte att det vanvettiga hatet lyste fram ur hvarje dess rynka, »ack, den som ärligt finge försörja sig — — — tänk hvad lyckliga de där äro», tillfogade han viskande i det han pekade bort mot de drickande och glammande männen längre fram i rummet — — »en gång, men det är så många år sedan dess, jag minns det knappast, en gång, herrn, trodde jag ock att jag skulle få lycka i lifvet, bli en nyttig medborgare, men jag fick inte — samhället ville ha mig till en usling — och jag blef en usling!»

Åter sjönk han ihop öfverväldigad af sin sorg.

»Säg herrn, han såg frågande på mig, »säg hvarför

får inte fängelset sona hela brottet — hvarför skall man lida efteråt mera än i cellen.»

»Ja, det är inte godt att veta hur lagstiftarna tänkt sig saken», svarade jag, »det talas ju så vackert om att straffet strängt taget inte får betraktas som någon slags hämdakt från samhällets sida, utan fastmer som en varning i uppfostrande syfte — — — men, men det är nu en gång så här i världen, att det är de makthafvande, gubbarna med antikverade begrepp, som ge oss lagarna och därför ha vi ingenting annat att vänta. Ty nog är väl vanfrejdsstraffet om något ett utslag af barbarisk hämd — — —

»För mig har det varit lifvets förbannelse», afbröt han mig häftigt, »jag skulle aldrig mera ha fallit i brott om jag ej varit tvungen — — — nu är och förblir jag en brottsling, en usling — ett afskum — — — för 2 månader sedan kom jag ut, det var vår då och grönt och sol och jag hoppades åter — — — herre, det är svårt att helt släppa hoppet — — — men nu är det mörkt igen, får tigga mig till brödbitarna och sofva under bar himmel. Mina besparingar i fängelset har gått åt, och att fråga efter arbete — aldrig värdt att försöka — jag är ärelös, ärelös, ärelös.»

Han uttalar de sista orden med så förtvifladt högljudd röst att kafékunderna började rikta sin uppmärksamhet på oss. Som jag kände mig inte så litet generad, ty att vänskapligt umgås med en ärelös person är onekligen obehagligt, knackade jag i bordet och begärde att få betala.

När vi kommo ut i det fria igen hade solen hunnit ett godt stycke på himlen; det var friskt och skönt och jag kände nytt lifsmod genomströmma mig.

»Ja, vi ska' skiljas nu, herrn, och jag får ännu en gång tacka så hjärtligt för all välvilja.»

»Hvart skall ni gå?» sporde jag.

Den lille gubben vid min sida slog ut med ena handen: »Tja, inte vet jag — — — jag går väl ut i någon skog och gömmer mig», han talade med en ängslig hviskning, »ty jag är så rädd att bli tagen som lösdrifvare».

Han teg ett ögonblick och blickade ned på de smutsiga gatstenarna, men så såg han stadigt på mig.

»Om någon vecka sitter jag inne igen, det är så lugnt i cellen och så slipper man svälta och frysa och föraktas af alla människor — — — jag har glömt att säga mitt namn: Andreas Löf.»

»Tack herrn och farväl!»

Han rörde ett tag vid den trasiga mössan och gick med tysta smygande steg in i en krokig, halfskum tvärgränd i närheten.

Fram efter gatan drog en vindfläckt, rörande upp kvarglömt dam och spillning, papper och annan orenlighet och från de otaliga gränderna mörka öppningar strömmade en från stank emot mig. Jag ryste som af köld fast jag var midt i solen och ofrivilligt kom jag att sammanställa detta med kölden i lifvet och smutsen omkring oss som ofta är nära att kväfva oss.

* *
*

Cirka en månad därefter läste jag i en tidning följande lilla notis:

För 11:te resan stöld häktade f. arbetskarlen Andreas Löf, född 1847, fick i går sin dom, lydande å 3 ½ års straffarbete och 5 års vanfrejd utöfver strafftiden. Han hade för några dagar sedan tillägnat sig en till skyltning uthängd öfverrock, värderad till 30 kr. L. utkom i våras från fängelset efter att ha aftjänat 3 års straffarbete för stöld.

Det stod liksom stilla inom mig, och ännu en gång tyckte jag mig känna stanken från de mörka gränderna, som ingen anser sig behöfva rensa med stark och kärleksfull hand.

OLÄMPLIG

Det var dagen före sommarens största högtid — midsommardagen. Himlen hvälfde sig högblå öfver den bördiga slättbygden, där röda, trefna bondgårdar omgifna af välvårdade trädgårdar lågo strödda utefter landsvägarna, hvilka likt ljusgula jätteormar ringlade sig fram genom den saftiga grönskan. Hög och majestätisk reste sig kyrkan med sitt koppartäckta torn och strax intill låg prästgården, en stor hvit 2-våningsbyggnad, med en rikedom af rödfärgade uthusbyggnader omkring sig.

Från stora vägen, som strök förbi kyrka och prästgård vek en liten gångstig af till höger och om man följde den en bit genom en liten skogsdunge stod man plötsligt framför en hög mörk 2-våningsbyggnad, som var ytterst illa åtgången af tidens tand. I forna dagar hade den antagligen varit rödmålad, troligen bebodd af förmögna människor, ty kring fönsterposterna kunde ännu skönjas lämningar af skulpterade ornament och sådant tydde där i trakten på sällspord elegans. Att det emellertid nu var slut på husets stormaktsdagar kunde lite hvar se. Takets skifferbetäckning var på många ställen bortrifven om af blåst eller okynne var ej godt att säga, väggarna lutade betänkligt emot sitt fall och knappast en hel fönsterruta fanns i hela huset. Gräsplanen framför stora ingången var fruktansvärdt vanvårdad och belamrad med allt möjligt skräp: trasigt husgerådssaker, hästspillning, halmboss och lumpor i mängd.

Kort sagdt allt tydde på det djupaste elände och gröfsta vanvård. Så underligt kanske detta emellertid icke var — det yttre borde väl harmoniera med det inre —

den fallfärdiga byggnaden var nämligen socknens fattiggård.

Längst fram i en mörk, stinkande korridor ledde en dörr in till ett medelstort rum, sparsamt belyst af ett enda fönster, hvars halfva antal rutor voro sönderslagna och ersatta med näfverlappar och trasbylten. Rummet benämnes af fattighjonen för »dödsrummet», emedan alla sjuka, som snart troddes dö fraktades dit in. Utefter de kala väggarna, som på ett flertal ställen voro beröfvade sin rappning, stodo i rader 10 stycken sängar. Två af dem voro tomma, men de öfriga åtta voro upptagna af gamla, bräckliga, utmärglade varelser, som dels slumrade och dels lågo vakna, jämrade sig allt emellanåt när plågorna blefvo för kännbara. Alla därinne skulle dö snart — det visste de bäst själfva, ty annars hade de ej kommit till »dödsrummet», och alla voro ock så nöjda och tacksamma att snart få skiljas hädan, bort från all sorg och allt elände — alla utom Elin, »Täfsby-Elin», ty hon var i motsats till de andra ung, endast 24 år och hade en liten gosse, som var 3 år gammal. Hon, Elin, ville inte dö, ty hur skulle det då gå med gossen, hennes Einar, barnet, som hon sörjt och arbetat sig till döds för, ty hon led af lungsot och den sjukdomen släpper ej sina offer.

Det knackar ett slag på dörren, och in stiger en ung, högrest man, klädd i ljus sommardräkt. Ansiktet lyser af godhet och intelligens och de mörka ögonen stråla af kärlek när han går från bädd till bädd och talar tröstande och uppmuntrande till de sjuka. I en korg medför han litet förfriskningar: appelsiner, russin och äpplen och till ett par rynkiga gubbar, som ligga längst nere vid dörren i halfdunklet skänker han tobak ock snus.

Till sist kommer han till »Täfsby-Elins» säng och tar en stol och slår sig ned hos henne.

»Tack snälla pastorn, för att pastorn kommer igen», säger den sjuka, under det att kinderna flamma upp och bli blodröda.

»Nå hur är det nu i dag då, Elin lilla», säger prästmannen sakta utan att lyssna på hennes tacksägelser, »är det mycket dåligt?»

»Kroppen är inte sjuk, pastorn, jag känner inga smärtor, endast en outsäglig matthet, men det är själen, själen, pastorn — — —»

»Stackars Elin, stackars Elin». Han stryker sakta med sin hand öfver hennes fuktiga panna.

»Tänk att ligga här», fortsätter den sjuka, »ligga här och veta att min gosse finns på ett annat ställe här i huset, att ej ens få se honom och så känna att döden kryper inom mig — veta att snart skall jag ligga stel och kall och han, som jag älskar så oändligt skall misshandlas af kärlekslösa människor, ja kanske stryka med af brist och umbäranden.

Hon tystnade och stora tårar rullade ned för de tärda kinderna.

»Och så tanken på döden», fortsatte hon efter några ögonblick, »skall jag tro, pastorn», härvid grep hon krampaktigt tag i prästens bägge händer, »skall jag tro att jag måste bli förtappad, komma till helvetet därför att jag inte är omvänd?» Rösten var skälfvande, ängslig och klagande.

»Elin lyssna på mig». Den unge prästen lyfte upp den sjuka en smula och såg in i hennes ögon, fast och kärleksfullt.

»Himmel och helvete finns ej, Elin», han talade långsamt och med betoning, »ty det strider mot den oändliges väsen, som ju är sammansatt af rättvisa och kärlek. Den gamla sagan om en himmel, dit alla frälste skulle komma och fröjdas i evighet och ett helvete dit de otrogna skulle samlas efter döden för att där evigt marteras, faller ju vid närmare eftertanke på sin egen orimlighet. Hur skulle det vara möjligt för en rättvis och kärleksfull gud att straffa på så sätt och belöna så. Hur är det möjligt att tänka sig att en ung människa såsom ni till exempel, skulle efter en kort lefnad, där tillfällena har ledt mera än eder egen vilja, där lockelserna ha förföljt eder tills ni slutligen fallit i synd, skulle umgälla detta korta lifs synder och dårskaper med gräsliga marter i evigheters evighet. Den som så kunde döma, han skulle vara en hämdgirig tyrann, men icke en rättvis gud. Tron på himmel och helvete, Elin», fortsatte

prästen talande med låg röst, »är mycket gammal, men den håller i sig ännu, ty i stort sedt äro människorna ännu barbarer — åtminstone i trosaker. Den har kommit till för att hålla det bångstyriga folket i tygeln. Prästerna, med få undantag dock, ha varit herrarnas handtlangare. Folket, som under århundraden och åter århundraden har vridit sig i kval under herrarnas slafpiskor, har böjt sig för fruktansvärda orättvisor endast med tanke på att efter döden vinkade belöningen. Ty detta hade prästerna inbillat dem. Om du är tålig och fördragsam, kommer du till himmelen, hade man sagdt, men reser du borst och tänker att göra motstånd, då är du mogen för helvetet efter döden. Och i sin okunnighet böjde sig folket, led och bidade förlossaren, döden.»

Han tystnade åter och såg ut öfver rummet. Ingen af de sjuka tycktes ge akt på honom, de lågo och stirrade mot det nersotade taket eller mumlade obegripliga ord för sig själfva.

Han fortsatte därför: »Det är gamla testamentets etik, som går som en röd tråd genom hela vår s. k. kristendom och dess utveckling. »Öga för öga och tand för tand» heter det där och ännu har det sin tillämpning icke minst bland den kategori som så vackert kallar sig »Jesu, Kristi tjänare». Det är hämden som är det centrala i den kristendom,som praktiskt tillämpas i dagliga lifvet, där gudsordet bäres på läpparna men ej i hjärtat. — — — Men så får man också med ljus och lyckta leta efter en enda spillra af den ursprungliga kristendomen — den lära, som mästaren, den store Jesus af Nazaret drog omkring och predikade bland fattiga fiskare och och föraktade tullnärer.

Ty hans lära talade ej om hämden utan om kärleken, kärleken människorna inbördes. Kristendomen är förfuskad, ty den lära, som nu bär detta vilseledande namn, har intet, eller åtminstone ytterst obetydligt att skaffa med Jesus af Nazarets kärlekslära. Han predikade gemensamhet, kärlek till den förvillade och fallna och broderskap människorna emellan, men vår tids präster, n. b. de som vilja vara »renläriga», de predika som det vid många tillfällen skett på senaste tiden krig och blodsut-

gjutelse, klasskamp, och kraftig, oaflåtlig strid mot alla, som på minsta vis vilja söka införa och praktiskt tillämpa den lära som Jesus af Nazaret predikade. — Och ändå, ändå», ett leende hvari en smula hån kunde skönjas, drog öfver hans ansikte, »ha dessa krassa materialister panna att i guds helgedom kalla sig »Jesu Kristi tjänare.»

»O, vet pastorn, allt, allt detta som pastorn sagt nu har jag tänkt på när jag legat här utan att ha någon att tala med — — — det är så skönt att höra pastorn tala, nu känner jag inte längre sådan fruktan för att dö — — — men», rösten,,som nyss varit så varm och frimodig, blef åter sorgsen, »men, hvad tror pastorn då att min lott blir efter döden?»

»Om vi studera allt omkring oss», svarade prästen, »se och jämföra, om vi följa med naturvetenskaperna och resultatet af dess forskningar, så se vi att allt, allt är stadt i en oafbruten utveckling. Under millioner och millioner år har hela universum utvecklats; vår jord, som är som ett stoftkorn i förhållande till det stora, oändliga har från en töckensamling utvecklats till hvad den nu är, träden, allt som grönskar har utvecklats ur lägre former; djuren har genom mäktiga, låt vara ännu till en del oförklarade naturlagar utvecklats till allt högre och mera ändamålsenliga existensformer och vi själfva människobarn ha ej alltid varit människor, ty vetenskapsmän bevisa med konsekvent skärpa att våra förfäder för många årtusenden sedan hade en slående likhet både i utseende och lefnadssätt med en del nu existerande apformer.»

Den sjuka såg med vidöppna, rädda ögon på prästen.

»Sådant har jag aldrig hört förr», brast hon ut.

Men den talande, som allt mera entusiasmerats af sitt ämne fortsatte:

»Nu när vi se att allt är stadt i en ständig utveckling, följden af en omutlig naturlag, när vi se att människorna så småningom höjt sig från djurens ståndpunkt, hvarför, hvarför skulle vi ej då tänka oss att utvecklingen skall fortfara tills fullkomningens tillstånd en gång inträdt. Huru ofta känna vi ej en brinnande längtan efter att finna den sanna kunskapen om alltings ändamål, huru mycket stort och vackert drömma vi ej om när vi gå

här bundna i materialismens garn; allt detta som vi vilja och tro på det ska' vi en gång nå, bli allt mer och mer lämpade att mottaga den stora, höga kunskapen, som vi känna på oss att den finns, men som vi här ej kunna fatta. Huru och på hvad sätt detta fullkomnande skall ske kunna vi ej bilda oss en föreställning om nu, men enhvar som ej är slaviskt bunden af falska, förutfattade meningar måste känna att en gång ska' vi längtande, stoftbundna trälar finna sanningen och ljuset. Allt som vi i vår dystra ensamhet längta till, allt som vi hoppas och tro på, allt det vackraste i vår tanke, det som ej fått uttryck i ord, det ska bli verklighet en gång. Och då är himmelen öppen för oss.»

Prästen tystnade ett ögonblick och såg kärleksfullt på den sjuka, hvars ansikte strålade af fröjd och hänryckning, men så tillade han sakta: »Detta är inte den af »de renlärige» uppkonstruerade helvetesläran, utan detta är den sökande andens tro — tron på kärlekens och ljusets triumf.»

Den sjuka yttrade inte ett ord på länge, hennes själ var för full af salig hänryckning, ty allt som nu blifvit sagdt hade kommit för henne i hennes vakna drömmar — och hon kände att det var sanning hvartenda ord.

Så reser hon sig en smula och omfattar prästmannens hand med båda sina. Och med vibrerande stämma säger hon: »Detta var andra ord det än hvad jag fick af prosten när jag för c:a 1 år sedan besökte honom med bön om att han ville hjälpa mig in på något sanatorium. Ty vet pastorn hvad han sade när jag klagade min nöd för honom och bad om hjälp. Ja, pastorn, jag är nästan rädd att uttala dem, ty det var så ohyggligt brutalt; han sa: »gå åt helvetet, kvinna, ty dit skall du i alla fall förr eller senare». Och så skuffade han ut mig.»

»Ja, det är ej vackert taladt af en »Jesu Kristi tjänare», svarade pastorn med af vrede darrande stämma, »men enligt gängse högkyrklig uppfattning skall och bör en präst visa vägen till det obefintliga helvetet.»

Det blef åter tyst en stund, de två hade nog af sina egna tankar, men så reser sig prästen hastigt, trycker den sjukas hand under det han säger: »Nu måste jag

gå, Elin lilla, ty en gammal sjuk gumma väntar mig i Boberga, det är ju en half mil dit. Och jag brukar gå alltid, ty skjuts vågar jag inte fråga på.»

Han var borta, men den unga kvinnan vände sig mot väggen och grät af glädje.

* * *

»Jag vill redan nu säga pastorn», prosten vände sitt rödbrusiga ansikte mot sin unge medhjälpare, som satt midt emot honom vid middagsbordet, »att sådana där predikningar som i dag vill jag inte vidare veta af — — att inför en okritisk församling, råa, okunniga bönder och fattighjon påstå att alla människor ha lika rätt till fröjd och vällefnad och att helt fräckt påstå att gamla testamentets moraliska begrepp äro föråldrade — och höjden af allt elände att söka leda i bevis det konung David, den gudsmannen, var en mördare, en menedare och horkarl, det är för starkt — jag varnar er, pastor, och tag er till vara, annars kommer varningen snart från annat håll — och då — då kunde det gälla kappa och krage.»

Prosten pustade, högljudt af ansträngning. Talet hade varit långt och påkostande, ty prosten var fet och hade dubbel isterhaka. F. ö. var det kväfvande hett nu på midsommardagens eftermiddag.

Den unge prästen yttrade ej ett ord på länge, men hans ansikte öfvergjöts af en varm rodnad om af harm eller förlägenhet var ej godt att säga. Med sina lifliga, genomträngande ögon såg han på bordssällskapet, som likgiltigt, halft harmfullt stirrade på honom under det de läto den delikata steken sig väl smaka.

Vid hans sida, så nära att han kände hans fräna, spritdoftande andedräkt på sin ena kind, satt patron Berge på Lofthamra, en af socknens pampar.

»Nå, har inte pastorn hört hvad prosten säger», brast denne ut med bullrande röst. Tonen var retfullt översittaraktig.

»Jo», den unge prästmannen talar lugnt och obesvä-

radt», men min mening var ej att svara på en sådan tillrättavisning. Jag ämnar predika den osminkade sanningen och jag gör det. — Den sanning, som jag efter år af sökande och själsmarter har funnit, den kommer jag att förkunna, ty jag kan ej finna annat än att det är mästaren Jesus af Nazarets lära.»

Prosten fäller i häpenheten knif och gaffel och stirrade på den orädde talaren. Aldrig hade han hört på maken — sådana ord af hans dräng — hans adjunkt!

»Jaså», yttrade han efter en stund med hånfull röst, långsamt och med stark betoning, »är pastorn en sån där sanningssökare, ja då ber jag den barmhärtige guden bevara mig ifrån pastorn — — — hör nu pastorn», han talade lifligare och försökte fast förgäfves att ininlägga en humoristisk klang i rösten, »är det då inte sanningen som jag och andra enfaldiga präster förkunna — — — säg?»

Den tillfrågade såg skarpt på prosten och ögonen sköto flammor.

»Herr prosten har uppfordrat mig att svara», sade han med skärpa; »jag vill göra det — nåväl, det är icke Jesus af Nazarets lära ni förkunnar — det är icke sanningen, det är trosformler och dogmer — det är Augsburgiska bekännelsens anda, som sväfvar öfver allt som ni talar i Jesu Kristi namn.»

»Pastorn är en fantast», sade prosten efter ett par ögonblick med en nonchalant åtbörd — — — »är det vid universitetet i Berlin, där ni ju tagit doktorsgraden, som de där galenskaperna väckts till lif — — —»

»De där galenskaperna, som ni så öfvertygande kallar min tro, är ej en frukt af torra teologiska studier, nej min tro är sprungen ut från ett aktgifvande på Jesu föredöme och hans lära. Den som ej är andligen förstockad måtte väl inse att den officiellt vedertagna kristendomen ej har mycket att skaffa med mästarens förnekelselära. — — — Vet herr prosten hvad det centrala i Jesus af Nazarets etik är: jo — »allt hvad i viljen människorna skola göra eder, det gören I ock dem». — — Och jag frågar, hur tillämpas denna sats, på hvilken

hela den ursprungliga kristendomen hänger, nu i denna tid.»

Prosten blef en nyans blekare och den runda, voluminösa prostinnan, som satt vid hans sida bet sig i läppen. När ingen gjorde min af att svara fortsatte adjunkten:

»Jag är skyldig mitt samvete att tala sanning; hyckleriet är och har alltid varit mig förhatligt och därför vill jag säga ut allt som hållit på att kväfva mig så länge, länge.

Jag valde den prästliga banan, ty jag kände ett oafvisligt behof, en bjudande plikt att offra mitt lif för nödens och armodets barn, för alla dessa otaliga som sörja och behöfva tröst och råd och hjälp. Jag studerade icke allenast teologi och filosofi vid inhemska och utländska universitet utan jag studerade lifvet, som pulserade och sjöd omkring mig — jag studerade fattigvård och rättskipning och fängelseväsen — allt, som kunde ge en ledtråd till lösande af de sociala problemen. Och när jag för ett halft år sedan prästvigdes sjöng det, jublade det inom mig, ty nu trodde jag mig ha funnit, hvad min oroliga själ sökt så länge — arbetsfältet, där jag skulle nedlägga mina krafter till nytta och välsignelse för nödställda och sörjande.

Och jag missiverades till Brålanda, tog i tu med arbetet, besökte sjuka och döende, sökte lindra nöden och talade, som jag gjort här, den oförfalskade kristendomens sanningar. De fattiga välsignade mig, men de rika, de makthafvande de hatade mig och följden blef att jag för c:a 2 månader sedan kom hit — jag säger ut som jag tänker, troligen för att min förman herr prosten skulle kufva mig och göra mig till en snäll och ödmjuk brödpräst.»

»Brödpräst», eftersade med indignerad ton prosten och prostinnan på en gång.

»Ja, just brödpräst — en sådan som väljer yrket för att få sitt lefvebröd och ej en som af inre bevekelsegrunder drifves därtill.

Men jag låter ej kufva mig, jag blir ingen brödpräst, ty hela mitt samvete uppreser sig mot en sådan

skändlighet; tills jag blir afsatt skall jag predika Jesu sanna broderskapslära, gissla hycklarna, fariseerna och ägna mig åt de sjuka och fattiga — skall jag i min ringa mån vandra i den store mästarens fotspår, så måste jag helt enkelt göra så.»

Han tystnade och såg med sina flammande ögon på bordssällskapet. Alla sutto som handfallna och prostinnan var blek af sinnesrörelse.

»Ha, ha, ha», prosten skrattade kort och skrockande, »har pastorn nu funnit att ett sådant intensivt kärleksarbete är behöfligt i denna församling då?»

»Ja, herr prosten, det har jag funnit; jag har tigit och lidit när jag sett all nöden och allt elände omkring mig, ty jag hyste i början den förhoppningen att min förman snart skulle inse det sannt prästliga i min gärning och komma till min hjälp — — — men jag ser nu att det var en dåraktig tanke.»

»Hör nu», prosten var utmanade på samma gång som hånleende, »hör nu, vill verkligen pastorn lära mig själavård, jag som varit kyrkoherde här i snart 20 år, och präst i öfver 40.»

»Ja, efter hvad jag förmärkt», svarade den tillfrågade under det han modigt såg på sin förman, »vore nog detta mer än behöfligt, ty ni har nog aldrig öfvat själavård än — — — att vara socknens räkenskapsförare, att förrätta en del kyrkliga handlingar, sköta bostället och kvittera ut sin lön, det kallar inte jag för själavård.»

Prosten blir likblek, springer upp och slår handen i bordet.

»Nej, nu ta mig tusan, kan det vara nog — redan i dag anmäler jag er till domkapitlet för irrlärighet och vanvördnad mot förman.»

»Herr prost, lugna er, hvad jag sagt här är endast oförfalskad sanning — men anmäla mig kan ni göra, ty då får jag tillfälle att säga ett par ord till de vördige herrarna i domkapitlet också.»

»Ja, ni ska' min själ anmälas för irrlärighet, det ska' ni;» prosten skälfde af ilska, men satte sig dock åter ned, därtill nödgad af prostinnan.

Den unge prästmannen fortsatte att äta som om ingen-

ting händt och hans röst var lugn och lidelsefri när han yttrade:

»Ja, så långt har kristendomen kommit på afvägar, att den som söker predika den sanna, ursprungliga läran, som utgått ur Jesu egen mun, den blir åtalad för irrlärighet. Är det inte rätt egendomligt» — han skrattade kort.

Ingen svarade, endast prosten flåsade högljudt och fortsatte att äta med förtviflad fart. Till höger om den upprörde församlingsherden sitter löjtnant van der Knusing på Appeltofta, en omkring 30-års man af gammal, som han själf påstår, berömd holländsk släkt. Han är liten och bansenlig med ett veritabelt roffågelsansikte, som just inte antyder någon öfverdrifven intelligens. Men han är till ytterlighet elegant, benan som delar det rödaktiga, tunna med pomada insmorda håret midt i tu, räcker långt ned i nacken och i ena ögonvrån sitter en monockel inklämd.

Han har hittills suttit tyst, men i ett nu faller andan på honom och han vill visa sin lärdom. En löjtnant vid ett af rikets finaste regementen måtte väl kunna kväsa en sådan en som pastorsadjunkten — låt vara att han var fil. doktor — men i alla fall.

»Hör nu pastorn», säger han därför långsamt och med läspande röst, »förlåt att jag frågar, men hur har pastorn läst sin bibel, som kan tala så föraktligt om konung David — jag liksom herr prosten fäste mig särskildt vid det i dagens predikan?»

»Såsom man skall läsa den, med bibehållet förnuft och utan förutfattad mening.»

Pastorn försökte förgäfves kväfva ett leende.

»Förnuft, förnuft, tja, förnuft — — — ja — hvad förstås med det, pastor?»

Löjtnanten sökte göra rösten spefull.

»Jaså, pastorn skrattade kort — »löjtnanten vet inte det; jo det är, löjtnanten, den enda absolut säkra måttstocken på rätt och orätt. Den som förlorar sitt förnuft, han kallas som bekant för idiot och han kan inte skilja mellan rätt och galet.»

»Ja, men nu finns det ju något annat som kallas tro — — hvad är det då?»

»Det finns två slags tro, sann och falsk — den sanna tron är ett resultat af, ett fasthållande vid de rön och erfarenheter, som forskningen, d. v. s. förnuftet kommit till, men den falska tron den har vuxit fram ur slöheten och okunnigheten — — — ty ser löjtnanten, det är mycket svårt att bruka förnuftet för en del människor, det är mycket bekvämare att ettdera inte tro alls eller ock tro hvad som ansågs rätt för ett par, tre tusen år sedan — — —

Och det är just det sorgliga», pastorn höjde rösten som ville han tillkännage att hans ord gällde alla, »att auktoritetstron är den dominerande och officiellt godtagna, men förnuftstron, som är resultatet af tänkande, själsstrider och forskning, den förlöjligas och dess banérförare få ofta ikläda sig fångdräkten för »hädelse» — — — men det är ju inte att undra öfver», tillade han med en suck, »sanningssökaren har alltid fått lida för sin obetvingliga kärlek till hvad som varit rätt — Giordano Bruno och Johan Huss, för att endast nämna ett par bland tusenden fingo sluta sitt lif på bålet — och Galilei måste 70 år gammal efter tallösa marter inför altaret afsvärja den tro, som han efter ett helt lif af arbete kommit till — — — men varen öfvertygade om att ur tusendens blod och suckar skall den enda stora sanningen till sist växa sig fram, stark och mäktig — och auktoritetstro, dogmer — hyckleri, ja själva Augsburgiska bekännelsen skall ramla!»

Han talade med hög, skälfvande röst och ögonen glänste af trosifver och entusiasm.

Löjtnanten teg och såg ned på sin tallrik; han kände med sig att här skulle han bli nergjord, ja göra sig löjlig i sin okunnighet om han fortsatte — detta var något annat det än att sitta tillsammans med regementskamraterna i officersmässen och berätta slippriga historier och dricka punsch — då kände han sig på fast mark, men nu — — —

Hans tanketråd afklipptes, ty prostinnan klappade

i händerna och man reste sig från bordet, de flesta med den tanken att middagen var förstörd.

»Varen så goda mina herrar», hördes kort därpå prostens bullrande stämma — han hade nu lugnat sig en smula — »här finns kaffe och punsch och cigarrer». Han gick före in i ett angränsande rum, magnefikt möbleradt liksom alla öfriga rum i prästgården.

»Nå ska' inte pastorn följa med?»

Det är patron Berge på Lofthamra som talar.

»Nej, jag dricker inte och inte röker jag heller och f. ö. så har jag annat att göra just nu.»

»Det var ledsamt, vi få alltså inte längre njuta af herr doktorns visdom». Rösten var en smula jäckande. — »Men säg nu, hvad ska' pastorn egentligen göra då, nu på midsommardagen — nu ska' vi väl roa oss en smula, eller hur», tillade han helt vänskapligt ock klappade den unge prästen på axeln.

»Jo, ser herr patron, tidigt i morse kom bud just ifrån patrons egen gård Lofthamra, att en gammal statare låg för döden där och att han ville tala med mig— och jag får lof i väg med detsamma.»

»Jaså, Årsta-Anders», en lätt rodnad som af blygsel for öfver patrons ansikte, »jaså han — ah bry sig inte om gubben, han dör i alla fall — — — vi ska ha roligt här, det kommer flera utaf traktens herrskaper fram på kvällen och då ska vi dansa på den löfklädda logen och — — —

»Hvad mitt hjärta och samvete bjuder mig, det gör jag, herr patron — — tror ni», han höjde rösten, »att jag skulle kunna roa mig när jag visste att en döende med längtan väntade mig — nej jag måste gå — — — farväl.»

Han tryckte den förbluffade patronens hand och försvann.

Men inne vid de dignande borden i rummet bredvid satt prosten och berättade lustiga historier från sin studenttid under det han flitigt skålade med sina gäster, och längre bort i rummet i en hörnsoffa löjtnant van der Knusing och berättade likaledes historier för ett par unga godsägaresöner från trakten. Men som han inte

hade någon studenttid att se tillbaka på, så handlade hans historier om chansonetter och fina champanjemiddagar med thy åtföljande »nachspiel!»

* * *

»Välkommen snälle pastorn, men jag tror inte att far har någon reda längre, han slumrar nog in på allvar snart.»

Den unga, men af hårdt arbete i förtid åldrade kvinnan, torkar sig i ögonen med förklädessnibben.

Pastorn ser sig omkring i det skumma, om yttersta armod vittnande rummet och upptäcker till sist en säng efter ena kortväggen, hvari en gammal och utmärglad gubbe hvilar. Håret är hvitt och ligger fastklibbadt vid panna och tinningar. Han går närmare, ljuset som silar in genom de små af grönaktigt glas bestående rutorna ger åt den döende ett nästan hemskt intryck — händerna hvila slappa på det lappade täcket och gång efter annan far en ilande ryckning genom hans kropp. Och ofrivilligt, endast genom omständigheternas makt, formar sig i den besökandes hjärna den tanken att allt detta fattiga, torftiga, eländiga; rummet med de trasiga möblerna, de små gröna fönsterrutorna, den klumpiga sängen med den döende gubben, allt skulle vara något för en konstnär att fästa på duken — och taflan skulle heta: »Slafvens död».

»Hur gammal är er far?» han vände sig till kvinnan, som tagit emot honom, och som nu stod tyst och med nerböjt hufvud vid ändan af sängen.

»Om han fått lefva hade han fyllt 80 år den 24 i nästa månad.»

»80 år», utbrast pastorn, »är det möjligt — och han har arbetat ända tills han lades på sjukbädden?»

»Ja, naturligtvis, pastorn, ända tills för 14 dagar sedan; då sjuknade han in på allvar och jag förstod genast, kände på mig, att han aldrig skulle komma upp mer — — — han har varit så orkeslös under det sista året att rättaren ej velat ha honom i arbetet ute, men han hade skött svinen», tillade hon lågmäldt.

»Hur länge har han tjänat här på gården?»

»Jo, jag är 34 år nu och jag är född här, men han lär visst ha varit här allt sen han gifte sig och det är något öfver 50 år sedan.»

»Och fått arbeta trots sin höga ålder ända tills nu — ej fått pension — — —

»Pension, jag tror pastorn vill göra narr af oss stackare — — — inte få sådana som vi pension inte — — det är att slita tills vi störta och därmed jämt.»

»Ja, men det är ju himmelsskriande, omänskligt detta!»

Ögonen flammade och bröstet häfdes och han knöt händerna så att knogarna hvitnade.

Den sjuke sträckte på sig och öppnade ögonen. Pastorn tog en stol och satte sig vid hans hufvudgärd,

»Hur är det, gamlefar», han strök med sin mjuka hand öfver den gamles fårade panna.

»Det är slut, pastorn», hviskade denne knappast hörbart — — men — — men jag har längtat så efter pastorn och sakramenten.

Tror pastorn att jag, syndare är värdig att få dem?» — Han talade en smula lifligare och med ängslan i tonen. »Ack», suckade prästen, »att mörkret ännu skall lägra sig så djupt i det mänskliga förståndet», men högt svarar han gubben på hans ängsliga fråga:

»Jo, far ni är värdig, mer än mången annan, ty ni har kämpat eder kamp till slut, sträfvat och arbetat utan tack och för ringa lön — ni kan lägga edra ögon tillsammans för alltid i medvetandet af att ärligt ha fullgjort ert dagsarbete.»

»Tack, tack, pastorn» — den döendes ansikte lyste upp i ett leende, och det hemska, smärtfulla draget, som pastorn förut nästan blifvit rädd för, var nu borta. Den gamle hade kanske för första gången i sitt lif hört ett ord af erkännande och kärlek.

Han fick nattvarden och försjönk snart åter i dvala. Men öfver hans ansikte hvilade ett lugnt, fridfullt uttryck — han liknade en som sofver med fagra, behagliga drömmar.

Pastorn satt tyst vid hans bädd och höll hans ena valkiga hand i sin.

Sent på kvällen när skuggorna blefvo stora och skrämmande mörka ute i den lummiga parken, utandades den gamle sin sista suck, utan att de två som vakade vid hans läger förmärkt någon som hälst dödskamp.

Pastorn hade förrättat sitt värf och begaf sig på hemvägen, dock först sedan han gifvit den dödes dotter några kronor som hjälp till lite kläder o. d.

En ladugårdspiga med 50 öre om dagen i lön har inte så lätt att skaffa sig svart klädning och en sådan måste hon ju ha vid begrafningen.

Natten hade sänkt sig lugn och stilla öfver den drömmande nejden och endast enstaka dragspelstoner och hojtanden sväfva fram genom tystnaden. Pastorn går med sänkt hufvud och drömmer. Honom förefaller allt så underligt; han kan ej fatta allt detta, som han dagligdags ser omkring sig. Hvarför all denna lyx och detta öfverflöd, dessa dyrbara bjudningar, där ortens honoratiores samlas för att äta och dricka och dansa och flirta — och samtidigt denna himmelsskriande fattigdom. Ser ingen mer än han alla dessa orättvisor eller vilja ej människorna se. — — — Ack, om han ägde makt att hjälpa och omskapa, men nu är han endast en fattig pastorsadjunkt med 400 kronors lön — och det är så litet så litet han förmår. — Nu dansa och dricka de som bäst i prästgården och i statarstugan, som han nyss lämnat sitter en ensam, kanske hungrande kvinna och stirrar i tårlös sorg på sin gamle fars lik. Det är motsatser här i lifvet.

Han väckes häftigt ur sina tankar, ty han hör vagnsskrammel alldeles inpå sig. Det är Lofthamra-patronen, som är på hemväg, glad och väl beskänkt.

»Hej, präst», ropar han sedan vagnen stannat, »ni var dum som gick; vi ha haft förbaskat roligt — dansat och supit.»

»Med flickan, med flickan är bäst på tu man hand.» Vid bägarn, vid bä — — —

Han afbröt sig hastigt och frågade:

Nåå hur är det med gubben?» Tonen var likgiltig och trött.

»Jo, herr patron, han dog medan jag var där.» Han tänkte tillägga några förebrående ord med anledning af patrons handlingssätt mot den gamle trotjänaren, men hejdade sig hastigt — det var ju ingen nytta att tala vid en drucken.

»Jaså, han dog», säger patronen — »nå det va' tusan så bra det, där får jag en bostad till en yngre statare, ty jäntan ska' jag snart fösa i väg. — — Ja, det var tusan så bra!

»Adjö pastorn — kör», röt han till kusken och snart var ekipaget försvunnet.

* *
*

Det är två månader senare inne i stiftsstaden. I sitt med slösande lyx inredda arbetsrum går den myndige biskopen, fil. och teol. doktorn, kommendören m. m. Peter Rundberg fram och tillbaka med händerna på ryggen. Pannan är rynkad och då och då mumlar han något för sig själf.

»Ja, ja», säger han om en stund, med högre röst i det han slår framför sig med händerna, »mannen är begåfvad, skulle bli en prydnad för vår kyrka, lärd och vältalig och entusiastisk, men, men det går inte att tala offentligt så som han gör — vill han tänka det, herre gud, det får han ju så gärna göra, men att säga ut det högt nej — — — det vore ju liktydigt med kyrkans fall det, vet ja», tillägger han viskande.

»Jag vill inte neka till», fortsatte han efter en paus, »att han på sätt och vis har rätt, läran är försumpad af dogmer och påfund — det kan man man inte neka till — Tolstoy har nog rätt och pastor Bremer är ju en liflig Tolstoy-beundrare, men i alla fall, i alla fall, det går inte an», han viskar åter — »att säga sanningen, ty det är den som människorna mest frukta — — — ah, jag hade nog en del sådana funderingar jag också i min ungdom, men skall man bli biskop, så får man lof att kunna konsten att göra svart till hvitt — ja det får man — — — Kristi guddom», fortsätter han, »ja,

den har han i sin förklaring bestämt förnekat, tja det vet jag också och det vet väl de flesta präster att Kristus inte var någon gud, allrahelst som han ju aldrig utgifvit sig för att vara en sådan, men se nu har människorna, den stora, okunniga hopen, fått för sig att vår trosläras skapare var gud och då får man inte säga annat — — — gamla testamentets sagor, säger han», biskopen går fram till sitt skrifbord och letar i ett stort fullskrifvit pappersark — »ja nog är det sagor det där om ormen i Lustgården och Syndafloden och Babels torn, sagor, så naiva, så att en normal människa väl omöjligen borde tro på dem, men när det står i bibeln resonera folk så är det sanning. Och de ä' nog lyckligast som inte veta annat, ty med kunskap följer sanningssökande och grubbel och det är att komma från paradiset direkt i skärselden». Han suckade tungt.

»Kyrkan är byggd på dogmer och spetsfundiga hårklyfverier och ej på Jesus af Nazarets lära, skrifver han», biskopen ögnar åter i papperet, »ja det är nog sant, men skulle Jesu ursprungliga lära tillämpas nu, ja då ramlade ju kyrkan, då ramlade kyrkan och vi dess tjänare stode där — — — nej man får inte skrika ut sanningen på torgen inte — den tar man fram ibland och tittar på när man är riktigt ensam, men offentligt då predikar man det som är praktiskt nyttigt för en.»

Han tystnar och går fram till bordet, ordnar med sin ringprydda hand några papper och ringer därpå på en liten bordsklocka.

En vaktmästare kommer in.

»Be pastor Bremer komma!»

Vaktmästaren bugar och försvinner.

Om några ögonblick öppnas dörren och pastorn träder in.

Biskopen går honom till mötes ett par steg och fattar hans hand.

»Det är pastor John Bremer?»

»Ja, herr biskop.»

Pastorsadjunkten är lika lugn och obesvärad inför den myndige biskopen som i sin studerkammare eller i en statarstuga.

»Pastorn vet hvarför jag låtit kalla honom hit». Biskopen såg skarpt på den unge mannen framför sig.

»Ja, herr biskop, jag förstår att min skriftliga förklaring öfver min förman, prosten Lundbergs anmälan till domkapitlet ej var tillfyllest.»

»Tja, ni förstår, det är en mycket kinkig kasus det här», säger biskopen helt nonchalant, »en präst får predika i enlighet med vedertaget bruk — —»

»Och jag som alltid trott att en präst skulle predika Jesu evangelium om rätt och kärlek — — — då måtte jag alltifrån början ha missförstått — —»

»Ja, ni har nog missförstått», afbröt biskopen i sin ordning — — — och det smärtar mig att säga det, men ni är nog olämplig som präst — — — ty ser ni, unge vän», han klappade pastorn vänskapligt på axeln, »finge massan höra för mycket sanning, så kunde ingen styra den — — — det blefve affall från kyrkan och uppror mot lagar och förordningar — det blefve kort sagdt ett riktigt elände — — —

»Herr biskop, förlåt att jag afbryter, men tror ni inte att fram ur detta »elände», som ni kallar det, skulle framgå som en ny fågel Fenix, det samhälle, som vi alla längta till och drömma om, samhället där lagarna skulle heta: sanning, rätt och människokärlek.»

»Jo, det torde ni ha rätt i, men vi präster få lof att skydda oss ser ni, och de andra med makten i sina händer få skydda sig — — — och därför», han skrattade kort, »dröjer det nog med det där idealsamhället».

De tiga båda en stund, men så säger biskopen: »Hvad nu domkapitlet önskar, det är att ni lägger in om ert afsked, ju förr desto bättre, ty, som sagt — —

»Nej, herr biskop», den unge prästens ögon glänste och rösten var skarp, »nej, jag begär aldrig mitt afsked; jag står och faller på Jesu af Nazarets lära — — — jag vet att jag har rätt och att begära afsked skulle endast betyda att jag själf kommit till insikt om att min uttalade tro var ohållbar!»

»Ja, då återstår ingenting annat än att afskeda er, ty ni tillfogar oss präster och alla som ha något att

betyda en ofantlig skada — — — ni är socialist, herre», tillfogade han med skarp röst.

»Ja, herr biskop, när den sanna kristendomens grundläggare Jesus af Nazaret var socialist, då bör väl ock den som vill predika hans oförfalskade lära, vara socialist — — — eller hur?»

Biskopen grymtade ett par gånger, men kunde ej lämna något svar på denna direkta fråga.

»Ja, det är ingenting vidare nu», sade biskopen om en stund, »när ni inte vill begära afsked så får ni — och så är det klart.

Än en gång herre, säger jag: ni är olämplig som präst.»

Han fattade den unge mannens hand och gjorde en kort bugning för att tillkännage att audiensen var slut.

Några dagar senare ankom från domkapitlet en skrifvelse till fil. doktor John Bremer. Innehållet var i korthet det att som bemälde Bremer genom upphetsande predikningar och olämplig själavård i öfrigt visat sig vara i saknad af nödiga förutsättningar för predikoämbetets förvaltande, han af domkapitlet blifvit beröfvad sitt missiv och afskedad.

* *
*

Några veckor senare går genom hela rikets präss det meddelandet att den bekante socialistiske talaren och agitatorn fil. doktor John Bremer öfvertagit redaktörsskapet i den socialistiska tidningen »Framtidens lösen».

TILL DÖDS

Längst borta i stadens utkant, där de stenlagda gatorna förlora sig i breda knaggliga landsvägar låg en lång, mörk byggnad, 2 våningar i höjd och med en patrullerande matros utanför hufvudingången. En känsla af dyster melankoli kom öfver enhvar som ställde sina steg där förbi; det låg trånad i luften, trånad till en människovärdig tillvaro, trånad till frihet, och när under mörka höst- och vinterkvällar de små rutorna lystes upp af det fladdrande gasljuset därinnifrån, liknade det dystra komplexet ett sagans vidunder med två rader skarpa, glimmande tänder. På ett litet afstånd låg hafvet med kobbar och skär, stort och oändligt. När sommarbrisen kom dragande från söder full af sälta och tångdoft, då glittrade vågorna som guld, men i vinter och höst dånade det svallande vattnet, röt i vrede och for skummande och fräsande in emot stränder och skär.

Och nu var det höst och natt, träden stodo aflövade, skälfvande i den dånande stormen, hafvet skummade och den mörka kasernens fönster och dörrar skallrade och slogo när ilarna tilltogo i styrka.

Inne i ett af logementen låg skeppsgossen n:o 261 Viktor Landén ensam vaken fast klockan nyss slagit ett. Han kunde omöjligen somna, ty ej ville stormen lämna honom ro och, hvad värst var, i hans lilla uttröttade hjärna jagade tankarna hvarandra med samma svindlande fart som de regndigra skyarna därute.

Han hade nyss kommit hit från skogsbygden däruppe i norr och han längtade så att få vända dit tillbaka, komma till sina mörka skogar igen, som han lämnat i ungdomlig äfventyrslust lockad af det fagra hoppet att bli en man med lysande framtid. Ty det hade

värfvaren sagt honom — han skulle få glida in i en underbar drömvärld med hafvets söfvande sång inpå sig, och segla på det vida, solbelysta vattnet, som sträckte sig så långt att det ej fanns ände på det, och blanka, granna knappar skulle han få i den blå blusen — och hvad bäst var, han skulle stiga till den ena befattningen högre än den andra, bli ärad och aktad och tjäna pängar, mycket, mycket pängar — så mycket så att mor skulle få lefva godt och sorgfritt på gamla dar. — Detta var nog det som mest drog honom från hembygden, bort från mor och den gråa stugan uppe i skogskanten. — — Underofficer med dinglande sabel med silfvertofs och glittrande guldgaloner å ärmarna — det vore något det — — och tänk hvad mor skulle bli glad, ty han var ju hennes enda framtidshopp hade hon sagt vid affärden fast han endast var 13 år gammal.

O, hvad han älskade denna sin mor och hvad han jublade vid tanken att bli hennes ålderdoms stöd. Hon var för honom sammanfattningen af allt som var godt och värdt att älska och han, ende sonen, var barnet som hon födt med sorg och fruktan, sedan fadern öfvergifvit henne, men han skulle bli lyckobarnet, som skulle komma henne att känna beundran och lifvets hela fullkomning.

Tankarna stormade genom den lilla hjärnan. Uh, hvad det blåste ute, det tjöt och dånade och vågornas slag emot klippor och stränder hördes ända hit upp.

Den lille knäppte sina händer och bad med darrande läppar, ty minnena ville kväfva honom. Ack, om han vore hos mor och skogen och kon — Hvitros — igen, långt bort från allt det här förskräckliga — fiendeskapen, kölden och den dödliga ångesten.

»O, Gud, hjälp mig, hjälp mig», han snyftade sakta, men stoppade hufvudet ned i kudden, ty han fruktade att kamraterna skulle höra honom — — — Kamraterna! Han hade en gång för längesedan hört ordet »ligapojkar» och funderat öfver hvad det var för ena — nu trodde han sig förstå — — ligapojkar, dräggen bland de unga, slagskämparna och våldsverkarna — jo det var nog kamraterna! Aldrig hade han i sin enfald när han var hem-

ma kunnat drömma om att gossar på 14 à 15 år skulle bära sig så åt. Kortspel och brännvin och osedligt tal och svordomar — det hörde till dagordningen, lika så visst som morgon- och kvällsbönen och mattiderna och exercisen. Och han som alltid afskytt svordomar och kortspel och ännu mera brännvin — fanns något som var en förkänning af helvetet, så var det här för honom.

Var det stormen eller hvad var det — det slog i stora porten därnere — men den var ju låst — — — kanske, kanske, blodet stelnade nästan vid denna tanke, det var Flogman, underofficerskorpralen, som kom hem nu; han hade ju permission till midnatt! Åhnej, det blef ju stilla igen, det var nog inte Flogman! Den lille andades lättare.

Ja, Flogman, ja — tanken blef uppskrämd och virrig. Det var hans onda ande det. Hvarför denne hatade honom visste han ej — kanske för att han ej svor som de andra och inte bjöd honom brännvin och punsch som de andra. — Ack, hvad han lidit för dennes skull och ändå hade han ej varit här mer än 2 månader!

Tänk den där gången som han slog honom blodig med lifremmen och när han stängde in honom i en mörk skrubb en hel söndag, då de andra hade ledigt och fingo roa sig. Och den där gången — — — ja, herre gud snart blefve han vansinnig om detta fortginge — — — Hvarför hatade kamraterna honom också — hvarför hånade de honom och slogo honom, vid alla möjliga tillfällen — — — kanske för att han ej svor som de och förde samma tal som de — eller kanske för att han var »utböling» inte född i skärgården som de, utan kom långt uppifrån ett land som de ej kände till, men hvars befolkning de af instinktiv motvilja hatade.

Tänk om han skulle fly, rymma — här stod han ej ut. Ty skulle han ej till sist vara tvungen att tjuta med vargarna, slåss och dricka och svärja.

Han blef stel af fruktan, nej, nej — omöjligt, hellre dö ifrån alltsammans, än att — — —

Nu slog porten igen och nu var inte stormen orsaken! Den lille skälfde af rädsla — tänk om han var full, då kommer han att slåss igen, ty då var han ju

alldeles vild — ville se blod påstod han. — — — Ack, om Flogman för en enda gångs skull vore nykter — kanske han då skulle få vara i fred!

Det hasade i trapporna, en tung kropp slår emot dörrar och ledstänger och inom några ögonblick raglar den fruktade korpralen in.

»Är ni vakna era d—r», ryter han som hälsning till de snarkande gossarna. Ingen svarar och den sin vana trogen dödfulla förmannen gör en slingrande lof öfver golfvet. Han stöter till några sängar och af bullret vaknar en och annan, sträcker gäspande på sig och en af de mäst modige frågar fast med en smula skälfning i rösten hvad korpralen vill.

»Hva' jag vill din idiot! vet du då inte att jag är logementsbefälhafvare och att ni ska' vakna när jag behagar komma hem — — — har du nå't brännvin ditt murmeldjur», säger han därefter i kommandoton.

»Nej, korporal, det är slut — vi tog det sista i går kväll.»

»Hvem tusan är det som talar?»

»De' ä' n:o 164», svarar rösten i mörkret.

»Jaså, det är du din långa räkel — dig ger jag fan — — — men ä' inte Landén vaken», tillade han med en ilsken skälfning i rösten.

Trettonåringen ryckte till som huggen af en orm — nu var turen kommen till honom — nu, nu — — —

Den druckne tänder en gaslåga och raglar bort till den lilles bädd.

»Du ä 'ju vaken», ryter han, »hvarför svarar du mig inte — vet du inte din bondoxe att här befaller jag — — — nå — — — nå svarar du inte!!!»

Han lyfte handen för att slå till.

»Slå inte snälle korpraln», klagar gossen med svag röst.

»Jo, jo, du ska' min själ ha stryk för ordningens skull — — — du ska' lära dig sjömansfasoner din linhårige morsgris — — stryk ska du ha — — ett, två — ett, två — ett, två —»

Med flata handen slår han den värnlöse gossen slag

på slag i ansiktet. Först här detta är öfverstänkt med blod är han nöjd och sätter sig pustande på en stol.

»Hör nu era busfrön», han vänder sig till de yrvakna och en smula upprörda gossarna som här och där rest sig ur bäddarna, »hör nu, inte ett knätt om det här förstår ni — inte ett smack för då, då ska' jag lära er sjölagen — era knölar — — — å du din gris», han vänder sig till den af misshandeln skräckslagne gossen, »du torkar blodet ur syna på dig och tiger — tiger som ett lik förstårru!»

Gossen reser sig stapplande ur sängen går bort till vattenledningen och tvättar sig, men vänder sig sedan till sin plågoande, som belåten med att han fått sin lystnad efter blod tillfredsställd, just är i begrepp att lägga sig.

»I morgon bittida anmäler jag korpraln!» Rösten var säker, nästan onaturligt lugn.

»Anmäler, anmäler, ha, ha, ha — — — är du då vansinnig din schajas — — — ännu har ingen vågat något dylikt här — — och försök med det så slå vi ihjäl dig — — — Förresten får du stryk på expeditionen för besväret, det är allt!»

Han skrattade så att han höll på att kikna och munterheten rullade fram genom det ödsliga, halfskumma rummet som en dånande åska öfverröstande stormen därute. Gossarna skrattade som besatta — anmäla en förman för att han gett stryk — det var för galet.

Om några minuter var det emellertid tyst igen; gossarna hade somnat och korpralen trött af ansträngning, sprit och kärleksaffärer med den kvinnliga dräggen ute i staden drog timmerstockar så att sängen darrade.

Men den ensamma, fladdrande gaslågan belyste ett litet uppsvullet, blodigt gossansikte, på hvilket tårar glänste som diamanter.

* *
*

Det är andra dagens eftermiddag. Inne på kompanichefens expedition står skeppsgossen n:o 261 Landén

och den ena skälfningen efter den andra far genom hans kropp. På morgonen, efter en sömnlös natt, hade han affattat sin rapport om nattens tilldragelser och nu stod han inte på den fruktade kompanichefens expedition, inkallad i enskildt förhör. Han var nästan halfdöd af ångest, ty alltid hade han fruktat denne man, som han nu skulle försvara sig inför. Ty att han skulle bli stämplad som den skyldige, det kände han på sig — någon rättvisa var ej tänkbar — här hade den makthafvande rätt och den underordnade skulle tiga — inte ett knyst, ty då — — — Ack, hvad han nu ångrade att han rapporterat sin förman — han skulle få lida mångfaldigt mera nu än hittills och, och, han blef helt blek vid denna förfärliga tanke, kanske han till på köpet skulle få arrest för obefogad anmälan mot förman, sådant hade händt förr, trodde han sig ha hört — — och arrest var ju någonting alldeles förskräckligt — — — dålig mat, mörkt och kallt och råttor och — — —

Han ryckte till och tanketråden klipptes tvärt af. Och instinktivt bugade han sig nästan till golfvet Från ett rum innanför expeditionen kom kapten Gyllenbåge med snabba, dunkande steg. Det af rödt helskägg omramade ansiktet var mörkt och dystert, munnen hårdt hopknipen och ögonbrynen rynkande. Han slog sig ner vid pulpeten och tycktes inte ens observera den lille gossen borta vid dörren. Med ett egendomligt på samma gång föraktligt och vemodsfullt leende ögnade han ännu en gång igenom den långt ifrån reglementsmässiga rapporten, affattad på dålig svenska och skrifven med stora, runda, en smula vinglade bokstäfver.

Så såg han hastigt upp, kastade en blick öfver den guldbågade pincenezen på gossen vid dörren som fortfor att buga sig, djupt och ödmjukt.

»Kom närmare!»

Stämman rullade fram som en åska i det stora, halfskumma rummet.

Gossen skälfde af fruktan och han sväljde och sväljde, ty gråten ville snöra samman hans strupe. Sakta lik en piskad hund släpade han sig fram till midten af rummet. Allt dansade rundt för hans ögon, i luften glim-

made röda, blodröda strimmor och det susade och sjöd för öronen. Men som genom ett töcken såg han chefens stirrande ögon fästa på sig med ett outgrundligt hånfullt uttryck.

»Jaså, det är du som rapporterar förmän!»

Stämman var hotande och på samma gång spefull.

Gossen försökte svara, men tungan kändes tjock och klibbig och käkarna voro hårdt sammanpressade.

»Nå, nå — — — svara då för tusan». Kaptenen brusade upp och slog handen i bordet.

Gossen tyckte att golfvet gungade upp och ned precis som ett skeppsdäck och den hvita dimman med de glimmande blodstrimmorna blef så tjock, så tjock.

»Förlåt, förlåt — — — herr kapten!» Rösten dog bort i en skälfvande snyftning.

Kaptenen teg ett ögonblick, kastade ännu en blick på den illa skrifna rapporten, som allt mer tände upp hans vrede. En sådan rapport; var det skick och fason — anmäla logementsbefälhafvaren för det att han ville hålla reda på pojklymlarna — — — nej den där skulle allt få så att han inte gjorde om'et.

»Slog han dig»! Det var ingen fråga utan ett rytande, afsedt att injaga skräck och det gjorde ock verkan, ty gossen föll för ett ögonblick omkull på golfvet, men reste sig genast fast benen vacklade af rädsla.

»Nåå, slog han dig hårdt», rösten var en smula mildare och det var tydligt att han nu afsåg svar.

»Ja — — — herr kapten, med flata handen, så att jag blef blo — — —

Tårarna kväfde ånyo rösten.

Kaptenen såg ett par ögonblick halft medlidsamt på den förtviflade gossen.

»Tja», säger han helt nonchalant, »du hade naturleigtvis förtjänt stryk — — — det är tydligt — — eller hur» —; han röt åter fram de sista orden.

»Jag har gjort hvad jag förmått, herr kapten och —»

»Hvad du förmått, ha, ha», kaptenen talar skarpt och hånfullt, »hvad du förmått — — — det är inte fråga om hvad du förmår här, utan hvad du ska' göra — förstår du det!»

»Ja, herr kapten»; den lille hviskar fram orden. »Jag förstår!»

Kaptenen reser sig i hela sin glans och den bleka höstsolen kommer hans guldgaloner att skimra som eld: »vill du nu att jag skall föra din anmälan vidare till kårchefen»?

»Nej, nej, herr kapten, gör inte det», säger gossen med ängslig, bedjande röst — — — »jag är så rädd, så rädd»; han brister åter i gråt.

»Nå då ska' det få stanna här», kaptenen tänder en cigarr och drar ett par bloss, »men gör inte om'et, för tusan, gör inte om'et!»

Han sätter sig åter belåtet pustande vid pulpeten. Länge stirrar han stillatigande framför sig som om han grubblade öfver något; öfver pannan hvilar åter ett oväder smoln och fingrarna knacka nervöst i bordskifvan.

Så vänder han sig åter till gossen: »Ja, egentligen så är det synd om dig, din stackare, du passar inte för det här lifvet du — — — men det är så svårt att fylla vakanserna nu för tiden att du får nog stanna kvar — — — men du skulle ha stannat hemma i dina skogar, se det hade varit bäst för dig;» han tystnar och blåser ut ett väldigt rökmoln; »du skulle ha påtat i jorden du», fortsatte han åter, »ty ser du sjöman får man lof att vara född till — — och den som skall gå genom den här skärselden, den, den får inte vara blödig och ömsint — — — sjömännen fostras af det hemska rofgiriga hafvet till att bli ett hårdt folk som inte mäter med samma måttstock som andra människor — — du skulle aldrig ha kommit hit, ty vet du gosse jag fruktar för dig.» Rösten blef under det han talade allt mera varm och till sist blänkte något vått, glänsande i hans ögonvrår.

Han teg ett par ögonblick, men så talade han med sänkt, hemlighetsfull stämma: »Du förstår nog gosse att det inte går an för oss att straffa förmän för att de hålla er pojkar i tukt och herrens förmaning — — det är ju gamla bestar en del af korpralerna, och hur underligt det än låter, så anse dessa att rätten att misshandla er är en del af deras ersättning för sitt arbete — ersättning lika väl som naturaförmåner och kontant lön.

— — — 'Många ä' rent perversa — önska, längta efter att se blod — — — kasernlifvet, det fostrar underliga människor det, gosse!»

»Herr kapten», gossen blickar ängsligt frågande på sin förman, »kunde jag ej få komma härifrån — kunde jag inte — — —»

»Nej, nej», kaptenen slår ut med handen, »tänk aldrig på det, du är bunden gosse och blir inte fri förrän åren ä' ute — — — eller du dör — —»

»Ja, men jag hör och ser så mycket bland kamraterna — — — och, och», han var rädd att säga ut hvad han ville, »jag fruktar ibland att bli likadan till sist — — och då», tårarna kväfde rösten, »skulle mamma sörja sig till döds.»

»Ja, det är synd om dig, gosse, men ser du, jag kan ingenting göra, det behöfs en hand af järn och en vilja af stål för att rensa bort urgamla begrepp och sedvänjor, de ä' inrotade förstår du — — — och förresten, hur skulle det gå med disciplinen — — — ja, ja, det är bra som det är!»

»Disciplinen är det viktigaste af allt, begriper du», tillägger han med höjd röst, »den underordnade är slaf och han saknar rätt så länge som hans öfverordnade inte vill — — — du är slafven, gosse, som tiger och lider tills du en gång möjligen blir korpral, då blir du herre också, då slår du dina underordnade och så undan för undan. Funnes inte den stränga lagen och den järnhårda disciplinen i armé och flotta så», han lutar sig fram och hviskar halft för sig själf, »då ramlade allt — blefve ett enda kaos!»

Han tycktes glömma att gossen stod kvar midt på golfvet och betraktade honom med stela, vidöppna ögon, ty han tänder den slocknande cigarren ånyo och går med långa steg fram och tillbaka under det han mumlar obegripliga ord för sig själf. Slutligen stannar han, ställer sig med händerna på ryggen vid det gallerförsedda fönstret och blickar ut i den tilltagande skymningen. Så for han med händerna öfver hjässan. »Ja, ja», skriker han till, »det var djäfvulskt — vi dömde ju karlen till 7 års straffarbete för att han strukit en korpral om nä-

san med en svabb — — — det var djäfvulskt, djäfvulskt — — — ja, det ramlar väl till sist en gång i alla fall trots bojor och grymma domar och misshandel till blods — — — förbittringen mot oss stiger, svallar allt högre ute i landet, snart kommer den som en mäktigt framryckande stormvåg att bryta ned allt, slå oss i stoftet — vi som genom sekler trott oss äga rätt att plundra folket och sköfla landet tills det liknande, liknande — — han tystnade och gömde ansiktet i händerna. »Vi ha dömt oss själfva genom grymhet och orättvisor — — vi, vi och allt det vi företräda i ord och handling måste dö när ljuset har kommit på allvar — — — ännu dröjer det väl några decennier, men sedan få vi sprätta guldet af ärmarna och lära oss att bli nyttiga, vi ock, liksom alla andra medborgare — — då är parasiternas tid ute och vi också måste kämpa om brödbiten ute i det grymma lifvet.»

Han vände sig hastigt om och fick se gossen, som stod orörlig kvar.

»Du kan gå nu, gosse, säger han — — »men kom aldrig med rapporter mer ty då, då får du sota för din dumhet och obetänksamhet.»

När gossen försvunnit med en ödmjuk bugning vänder han sig mot fönstret igen under det han mumlar mellan sammanbitna tänder: »Den där går under snart, ty han är för mycket människa och för litet vilddjur!»

* * *

Kring sin lilla gråa stuga uppe i Väster-Dalarna, där skogen står så mörk och full af underliga sägner, går mor och sysslar med allt som är nödigt att ha i ordning nu när vintern kommer närmare med hvarje dag. Tankarna flyga hit och dit, men alltid vända de tillbaka till sonen Viktor, som var så långt borta, och som hon längtade efter med en moders hela, mäktiga kärlek. Hon hade packat hans kappsäck och följt honom på väg för endast några veckor sedan, hon skar hafren då och nu var den tröskad för länge sedan; hon hade ensam tagit

upp sin potatis och ordnat med hus och stängsel; hon hade arbetat rastlöst, ty detta var det enda som kunde lindra hennes sorg och längtan. Ett bref hade hon fått, men icke mer och nu längtade hon med sådan ängslan att få höra något från sonen.

Viktor var hennes lifs glädje och på honom trodde hon, för honom var det lätt att sträfva och hon visste att han skulle bli en god människa och en duktig karl. Endast med tanke på henne gaf han sig bort — här hemma i fattigdomen långt borta från det sjudande lifvet, kunde han ej bli något mer än en fattig stackare — nej ut måste han för att kämpa för sig och mor, mor, som han älskade mer än allt annat.

Och gång på gång suckar hon: »Gud hjälpe, Gud hjälpe, min gosse.»

Där kom brefbäraren och han vinkade åt henne. Hjärtat krympte samman af glädje, nu hade hon bref från sonen, nu ändtligen fick hon underrättelse!

»Kunde nog tro det, kunde nog tro det», mumlade hon för sig själf under det hon ilade till vägen där brefbäraren väntade, »ty jag drömde om gossen i natt — men han var så ledsen tyckte jag — gud, gud, om det skulle ha händt honom något!»

»Nu är det bref från sonen, Anna», säger brefbäraren, »och så är det ett till från hans kompanichef kan jag förstå för — — —»

»Från kompanichefen», afbröt hon hastigt, »herre gud, då har något händt — kanske han är sjuk — — —»

Brefbäraren fortsatte, men den upprörda kvinnan rusade upp för backen, snubblade på tufvor och rötter, slog sig blodig mot stenar — såg intet, kände intet utom en döfvande ångest — — — något hade händt hennes gosse Viktor, glädjebarnet — — —

Till sist sjönk hon ned på förstugtrappan, synade gossens bref från alla kanter, det smutsiga kuvertet, den ojämna barnsliga pikturen, som tycktes formad med en ångestskälfvande hand — allt varslade om djup, dödlig olycka.

Hon slet upp kuvertet och läste:

»Älskade mamma!

»Förlåt, förlåt mig, älskade mor — men jag måste, ty ej vågar jag rymma och här blir jag vansinnig. Korpralerna slå mig och gossarna slå mig, och så är jag så rädd ibland när jag ligger vaken under de mörka nätterna och tänker att jag skall bli en dålig människa, jag har kämpat emot, mamma, men tanken att dö vill ej släppa mig, i natt fick jag stryk så att jag blödde igen, och chefen sa' att jag fick lida och tiga, tack mamma för all din kärlek, och jag dör med min tanke på dig, jag skall gå vakt i kväll nere vid hamnen och då hoppar jag i, hellre dör jag än jag blir en missdådare, ty det blir jag om jag stannar kvar här i kasernen, det är som en hop djur, och till sist blefve jag nog likadan.

Förlåt mig, älskade mamma, men jag måste göra så. Hälsa Sven och Edvin att de inte komma hit som de tänkt, lef väl mamma och sörj dig ej till döds för din olycklige son

Viktor.»

När hon läst brefvet satt hon länge med tårlösa ögon och stirrade rakt fram. Ansiktet var hvitt som lärft och ögonen lyste af en vanvettig eld. Så sjönk hon utan ett ljud tillsammans och kroppen skälfde af hejdlös gråt.

Nu kom den isande döden till modershjärtat och i flera timmar låg hon så, tankarna irrade i hjärnan, hon förstod ingenting mer än att sonen gått i döden i förtviflan — och att hon var ensam.

När förtviflan ändtligen gått öfver till en dof, tärande sorg var hon i stånd att bryta det andra brefvet med kompanichefens stämpel.

Det var skrifvit i reglementsmässig ton, och af innehållet framgick att hennes son, skeppsgossen n:o 261 Viktor Landén för några dagar sedan hittades drunknad nere vid hamnen, och att han sedan begrafts ute å flottans kyrkogård. Hans innestående lön och efterlämnade tillhörigheter skulle snarast sändas.

Brefvet slöt med orden: under det vi beklaga det skedda, vilja vi med bestämdhet fastslå att ren olyckshändelse tydligen föreligger, ty självmord af en 13 års gosse är ju omöjligt, synnerligast som han här i likhet med öfriga skeppsgossar åtnjutit den bästa och mest omsorgsfulla vård.

Gifvet i kompaniexpeditionen den — — —

Leonard Gyllenbåge,
Kompanichef.

Därute hade det mörknat och natten stod tyst och hemlighetsfull, men inne i den gråa stugan lyste det fladdrande ljuset på en dödsblek, hopsjunken kvinna, som vred sina knotiga händer i stum, tårlös sorg.

BOJOR

Därute dånade stormen och mörkret stod tjockt som en mur, svart och skrämmande,

Det gamla trähuset i stadens utkant darrade i sina grundvalar när ilarna svepte det i sin mäktiga famning och inne i det halfskumma hvardagsrummet, där tvänne människor sutto midt emot hvarandra försjunkna i svårmodiga tankar, gungade taklampan fram och tillbaka med en pendels precition. Mannen, som sitter i den slitna soffan med kinden lutad mot handen, ser ut att vara omkring 40 år. Vid tinningarna är det rika håret lätt gråsprängt men de lifliga, intelligenta ögonen tyda ännu på obruten ungdomlig kraft och entusiasm. Kvinnan ett litet stycke ifrån honom, är åldrad och böjd, det vågiga håret är isgrått och ansiktet fullt utaf rynkor. Försagd och tankfull sitter hon där med händerna orörligt hvilande i knät och endast när fönsterrutorna skallra till som om någon osynlig med våldsam kraft skakade karmarna, rycker hon till och ser med skrämda blickar omkring sig.

Mannen i soffan rätar på sig och far med sin skälfvande hand öfver pannan, som om han ville jaga onda, mörka tankar på flykt, men låter den i nästa ögonblick åter viljelöst sjunka ned på soffkarmen. Flera gånger öppnar han munnen för att tala men hejdar sig alltid.

Det är kvinnan som till sist bryter tystnaden.

»Ja, du har genomgått mycket du, John, sedan vi träffades sist», säger hon i det hon lyfter blicken och stirrar ut i rummet, hvars vrår ligga begrafna i djup skymning.

»Det är sant, Margit», mannen reser sig till hälften som om han ville rusa upp, men sjunker åter tillsam-

mans i soffan, »det är sant — — jag har sett mycket och lärt mycket — — men, men jag har inte kunnat glömma.»

»Du reste för att glömma, John!»

Rösten var skarp och full af glöd och af dess darrning kunde skönjas och det sjöd af upproriska tankar inom henne.

»Ja, det vet du, Margit, det vet du», mannen talade lugnt och med eftertryck. Så tillade han lågt, knappast hörbart: »Och du är lycklig nu, Margit — — — du är lycklig nu», upprepade han åter när kvinnan fortfor att tiga.

Det blef tyst därinne några ögonblick, men huset skakades af en dånande vindil, gardinerna flaxade oroligt hit och dit och lampan var nära att slockna. I skorstenen tjöt det och jämrade sig som om legioner af fördömda andar drefvo sitt spel därute och emot de svarta fönsterrutorna slog sandstoft och kvistar så att det hördes som om någon med våld ville tvinga sig in i huset.

Kvinnan reser sig och går fram till ett af fönstren och blickar ut i mörkret. Långt borta kan hon otydligt skönja ett flämtande ljus. Det är en ensam gaslykta, som visar hvar gatan tar slut. Annars är allt djupt, ogenomträngligt mörker.

Hon vänder sig åter till mannen, som stelt stirrar på henne.

»Lycklig! Hvar fann man lyckan!»

Hon sjönk ned på en stol och gömde ansiktet i händerna.

»Lyckan eller olyckan bor inom människan själf, den får ej sökas, Margit, den finns eller finns icke!»

Hans röst lät dof som vid undertryckt sinnesrörelse.

De tego åter en stund.

»Och vårt barn — — — vår gosse, hur är det med honom?»

Det är mannen som talar. Kvinnan rycker till, men svarar med tillkämpadt lugn:

»Han dog för 10 år sedan — jag brukade förr pryda hans graf med blommor, men under de senaste åren

har jag inte gjort det, ty — — — ty», rösten lät mera ansträngd, »jag har ej vågat för min man.»

»Jaså — din man vet af det.»

»Ja, sedan några år — ty barnmorskan skvallrade när jag inte hade råd att muta henne längre.»

»Jaså — — — men du har väl barn med din man kan jag tro?»

Kvinnan blef först blodröd och sedan blek som ett lik. Hon svarade ingenting till en början, men hela hennes kropp skakades i en feberrysning.

»Ja», sade hon dröjande efter en stund, »jag har två som lefver och fyra som äro döda.»

»Dina barn ä' väl stora och duktiga kan jag tro»; mannen talade ledigt nästan spefullt.

»Vet inte, vet inte, John — — — har inte sett dem på flera, flera år»! Hon kämpades förgäfves med gråten. Så springer hon upp och vankar utan ro fram och tillbaka på golfvet, hvars tiljor knarra och knaka vid hennes steg.

Hon stannar plötsligt framför soffan efter en stund, knäpper sina händer så hårdt att knogarna hvitna och stirrar med tårfyllda ögon på mannen.

»De ä' på en vårdanstalt för sinneslöa barn — — de ä' vansinniga båda två», säger hon med skarp, onaturlig röst.

»Vansinniga — — — vansinniga», var allt hvad mannen kunde få fram.

»Ja, just vansinniga», säger hon åter med samma hemska, onaturliga röst, som om hon funnit behag i att plåga sig själf med alla dessa förfärliga hågkomster.

Hon står rak och stel några ögonblick, men så sjunker hon på knä vid soffan och gömmer ansiktet i den slitna stoppningen.

En vindstöt, starkare än någon föregående, ristar huset, lampan flammar till ett tag och slocknar — det är mörkt — lika svart inne i rummet som ute i den dånande natten.

Länge låg hon i sin knäböjande ställning, tyst och sluten inom sig själf, och helt instinktivt som om en stark, inre makt drifvit honom till det, lade mannen sin

ena hand på hennes hufvud. När den knäböjande kände den varma, mjuka handen välsignande hvila på sin hjässa, genomströmmade henne en mäktig eld — hon kände med sig att ännu älskade hon denne man, som hon en gång svurit trohet, men som nu hade varit borta från henne under många, många år. Som genom ett mörkt hotande ovädersmoln, såg hon sin ungdoms syner än en gång, såg sig fri och hoppfull och bäfvande inför framtidens lycksalighet. Och så blickade ett rosigt barnansikte på henne — det var deras barn, afladt i ungdomlig obetänksamhet och full jublande kärlek, men som hon måste förneka och gömma undan en hämdlysten värld. Det var Willgott, faderns afbild, som bäddats i grafven för 10 år sedan.

Hon ryckte till när mannen talade med mjuk, hviskande stämma:

»Margit, sätt dig här bredvid mig, och tala om allt för mig — du vet att jag ej skall missbruka ditt förtroende.»

Hon steg upp och viljelöst sjönk hon ned bredvid honom i soffan.

Rösten är dof och skälfvande när hon säger: »Att berätta om mitt lif sedan jag blef gift, det är att berätta om helvetet!»

»Helvetet, inte trodde du på helvetet förr i världen», sade mannen lekfullt nästan muntert.

»Nej, jag gör det ej ännu, men den som först fann upp helvetetsdogmen, den måtte ha känt något liknande som jag. Att tro — — —»

»Förlåt att jag afbryter, men hvarför, hvarför gifte du dig med major Palme — — — säg hvarför Margit — du som var en så fint och ädelt kännande människa?»

»För att jag var vanvettig, John — just vanvettig!!» Hon skrek ut orden.

Så satt hon tyst en god stund och händerna vredo sig konvulsiviskt om hvarandra. Bröstet arbetade tungt och andedräkten var flämtande.

Lugnare tillägger hon: »och för släktens skull förstår du — majoren friade och far tyckte att finare måg kunde han ej få — — — Det troddes f. ö. att majoren

var rik, ty han lefde som ungkarl på stor fot, kastade ut mycket pängar på middagar och varitédamer, samt var ständigt tillsammans med modelejonen och spelarne».

»Ja, det är ju enligt de vedertagna begreppen inom den högsta societeten bevis på verklig gentlemannamässighet det.»

Rösten var skarp och ironisk, men en ilsken skälfning kunde ej undertryckas.

»Du får ej döma mig allt för hårdt, John. Jag har lidit sådana kval, sedan jag blef bunden vid denne man att du kan ej fatta det.»

»Jag ämnar ej döma dig, Margit, ty jag vet att en gång älskade du mig och trodde på mig — men jag fördömer, ja förbannar din uppfostran, som har bragt dig i detta elände.»

»Uppfostran! — hvad menar du, John?»

»Hvad jag menar», han talade häftigt och med samma entusiastiska glöd som hon under sin lyckotid stundom både fruktade och älskade, »jag menar att hade du fått lära dig arbeta med dina händer eller ditt hufvud istället för att få lära dansa boston och pladdra en franska, som väl ingen mer än du själf förstod, då hade du ej varit en försupen och halffånig majors frilla nu.»

»Frilla!!!»

»Frilla ja, hvad annars om jag får fråga, du har ju aldrig älskat mannen, du gifte dig med honom för att bli försörjd, ty själf kunde du det icke — nåväl då är du ju hans älskarinna icke sant, den kvinna han underhåller för att tillfredsställa sina drifter med.»

»Du är — — är skoningslöst — — hård, John.»

»Ja, jag måste säga dig sanningen, Margit!» Han teg en stund, men så grep han häftigt tag i hennes händer och slöt dem i ett hårdt järngrepp. Så tog han vid med låg, vibrerande stämma: »Tvifvelsutan har du allt emellanåt sett gatans nymfer, dessa olyckliga, som obetänksamhet eller samhällshämd drifvit i fördärfvet, du har sett dem sminkade och utstyrda i granna hattar med skrikande band och plymer stå i gathörnen spanande efter rof — — — men Margit svara mig uppriktigt har

du någonsin frågat dig huru stor skillnaden är mellan dessa föraktade kvinnor och dig — majorskan.»

»Käre John», hon försökte att tala ledigt med en harmfull klang, »du är verkligen minst sagdt oartig, att jämföra mig, den ärbara makan med detta samhällets afskum, som jag hälst ville slippa se.»

»Nej, se på dem du, Margit; någon gång kan du t. o. m. trycka deras händer i förståelse. Ty — lyssna nu noga och göm orden — du står nära nog på samma plan som de — du har betalt af en man, de af flera, — det är allt!»

Kvinnan vid hans sida teg, men han fortsatte med höjd röst: »Du säljer din kropp till din man för mat och husrum och lite kläder, du älskar honom icke; han befaller öfver dig, du är lydig när han vill tillfredsställa sina drifter — du är — — —»

»Käre John, för Guds barmhärtighet — — — du dödar mig» — — hon kunde ej fortsätta utan föll framstupa i soffan, skakad af häftig gråt.

»Så, så» — han strök henne sakta, smeksamt öfver panna och hårfäste — »lugna dig, lugna dig, du vet ju att jag alltid måste säga sanningen.»

Han gick sakta upp och tände lampan. Hon låg kvar framstupa på soffan och andades häftigt som om tankarna ville kväfva henne.

Så spritter hon till, reser sig och slingrar armarna om hans hals.

»Ja, John, du talar sanningen, ren och osminkad, tusentals gånger har jag tänkt detsamma, men detta oaktadt är det så oändligt smärtsamt att höra detta från dig — — — hvad vill du att jag skall göra?» Hon ser på honom med skygga, förvirrade blickar, och orden dö bort i en skälfvande viskning.

»Tja, hvad kan jag råda — — — bäst vore väl att skiljas», svarade mannen med tillämpadt lugn.

»Skiljas! — nej, John, omöjligt — — — tänk på skandalen — — — vi ä' ju societetsmänniskor, fast vi måste lefva enkelt och sparsamt — — — det går inte — går inte!»

»Ja, då vet jag ingen råd», han teg ett ögonblick, men så sänkte han sin flammande blick i hennes.

»Är han elak emot dig — slår han dig?»

»Åhnej, inte numera», stämman var släpande och tydde på resignation, »inte nu, ty jag har slutat att förebrå honom hans lefnadssätt.»

»Säg Margit — — — är han utsväfvande — — är han dig otrogen — — —»

Hon svarar inte men gömmer det tårdränkta ansiktet i händerna.

»Jag förstår»; han viskar för sig själf.

»Det är värre än du kan ana, John, ty du, med din själ kan knappast fatta det», hon springer upp och ställer sig med lågande ögon midt på golfvet — »men fastän jag är nära att sjunka samman af sorg och blygsel, måste jag säga dig det; han är sedan flera år tillbaka homosexualist — pervers ända till galenskap.»

Länge sitter mannen och stirrar på den upprörda, i förtid åldrade kvinnan, som står där ofullständigt belyst af den svängande lampan, men så säger han entonigt och med ansträngning:

»Ja, du har rätt, Margit, du vet hvad helvetet är, du — — —

»Låt mig säga dig allt, John», afbröt hon häftigt, »ty du är den enda människa i världen för hvilken jag kan bikta mig — du, min härlige gosses far, är den ende, till hvilken jag kan tala i min sorg.

Vi två, som nu varit skilda i snart 20 år drömde ju en gång i vår ungdom att få lefva vårt lif tillsammans, icke sant John!»

Mannen nickade.

»Det var när du var informator på Ekeholm hos min far som vi funno hvarandra — jag älskade dig så som endast en 17-års flicka kan älska, helt och mäktigt — du den 20-årige kandidaten med det stora, varma hjärtat och med tro på lifvet och framtiden måste jag dyrka — du vet hur det gick — när min belägenhet blef känd af mina närmaste jagades du från gården — — — minns du hur vinden for klagande fram öfver de mörka fälten och hur regnet piskade mot rutorna den kväll när

du likt en hund jagades ut — bort från mig och din kärlek.»

Ett par tårar rullade sakta ned för hans kinder; han nickade sorgset: »Ja, jag mins».

»Du for till utlandet för att glömma — till Amerika, var det ej så?» fortfor hon.

»Jo, jag for — men glömska fann jag icke — — genomkorsade Europa, studerade i Rom och Heidelberg och Paris, men din bild stod städse för mig och i drömmen kände jag din svala hand fara smekande fram öfver min feberhettade panna. Jag slog studierna ur hågen, sökte döden på slagfältet trots min motvilja för människoslaktande — — — avancerade till löjtnant — — — fick ena armen genomskjuten — — se här, han ryckte upp skjortärmen och visade ett stort rödt ärr på vänstra öfverarmen — — — så följde jag en vetenskaplig expedition till Indien, vistades där i 5 år samt fick en noggrann inblick i hinduernas religion. Sedan dess, Margit, är jag Buddhist och tror mig ha funnit lifvets djupa sanning. Den läran om förnekelsen och utslocknandet — Nirvana, skänkte mig ro till sist, min sorg var ej längre den heta, brännande, allt söndersli-tande utan en lugn, mild, resignerad — — — och evigt skall jag välsigna den gamle hvitskäggige munken i det heliga Sikkimklostret, som med sådan kärlek lärde mig »den höga sanningen om undanröjandet af lidandet». Och jag trodde då att min tro skulle få mig att glömma dig, men jag hade bedragit mig; mellan oss fanns ett band starkare än tanken — jag kunde och kan ännu ej förklara det, men min ande var bunden af dig och jag vet att om du dött skulle jag ha följt dig i samma ögonblick. — — — När jag låg vaken om nätterna», tog han vid efter en stund sedan han med djupsinnig, drömmande min torkat de glindrande svettpärlorna ur pannan, »kom du under denna tid ofta till mig — jag minnes särskildt en gång: månen sken med bländande glans på Kara-Korums gigantiska fjällmassa och hela naturen teg i helig andakt; mina tankar dröjde vid dig och vid vår kärlek — och som i dessa tankar funnits en öfverjordisk kraft mäktig att flytta oss samman, så kom du sväfvande

emot mig lätt och luftigt; då visste jag hvad jag senare fått bekräftelse på att du sålt dig och var i helvetet, ty ditt ansikte uttryckte en sådan hopplös sorg att jag stoppade en flik af täcket i munnen för att ej skrika högt af smärta — — —»

»Ja, under den första tiden af mitt äktenskap, när jag fattat hela vidden af min gränslösa olycka, bad jag ofta, att du skulle komma till mig och frälsa mig — — men du kom aldrig John!»

Hon snyftade fram de sista orden.

»Jag kunde ej resa hem, Margit», han talar med släpande, sorgsen röst, »ty i fjärran land ville jag ju glömma — — — jag visste hur du hade det», ögonen glimmade till, »du var bunden af ditt äktenskapslöfte och kunde ej så lätt frigöras.»

»Ja, jag var och är bunden.»

De sutto tysta några ögonblick, men så rycker hon häftigt till, ty det slår och dunkar i porten.

»Jag trodde möjligen att det var han», säger hon liksom förklarande, »men», tillägger hon med låg röst, »det var nog bara stormen, ty sällan eller aldrig kommer han hem före midnatt.»

»Sällskap och klubbar?»

Hon nickade förströdt: »Ja, mycket tvetydiga t. o. m. — — — du förstår kanske»!

Så lyfter hon hufvudet, som sjunkit ned mot det infallna bröstet och ser på honom innerligt, sorgset.

»Du lofvade att lyssna till mig», sade hon, »när jag ville tälja mitt lifs förbannelse — dess lycka ha vi två delat en gång.»

»Säg mig allt, Margit, ty jag har en aflägsen, obestämd aning om det i alla fall — — — stundom när jag går och grubblar och drömmer, känner jag inom mig hvad jag önskar veta — — — huru det kommer sig vet jag ej, ty vetenskapligt kan det ej förklaras, men en gång kanske när människosläktet stigit ett trappsteg högre mot fullkomningen, kanske allt som är oförklarligt nu, skall bli uppenbart. Tror du ej det, Margit.»

Hon nickar: »jo, jag tror», och så tillägger hon hög-

re, »och då kanske det skall bli klarhet i alla dessa frågor hvarför, hvarför? — — —»

»Berätta mig nu, hvad som tynger ditt sinne», afbröt han henne, »ty kan jag göra något för dig, så gör jag det.»

Vridande händerna, blir hon helt frånvarande en stund, stirrar stelt ut i tomma luften, men när mannen vid hennes sida lägger sin hand på hennes arm, spritter hon till och vänder sig emot honom.

»Du minns», började hon med låg, entonig röst, »att jag aldrig kunde tåla kapten Palme när han ibland besökte oss på Ekeholm. Han råa talesätt och manér, höll mig alltid så långt borta från honom som möjligt. När han sökte göra sig till för mig, kände jag alltid en kväljande äckel, blandad med skrämsel och aldrig har jag varit så olycklig som den kväll då min far frågade mig om jag godvilligt ville bli majorska — han hade nämligen avancerat till major då.»

Rösten skälfde af återhållen gråt när hon fortsatte: »Jag måste till sist ge vika, John, du var borta från mig, hvar visste jag ej, ty alla dina bref uppsnappades af min far; jag fick veta det sedan. Och den lille mörkögde gossen, Willgott, det enda af mina barn, som jag älskat, han var långt borta från mig också — tänk, John, under flera år var det mig omöjligt att få reda på hans vistelseort.

Och så stod mitt och majorens bröllop», yttrade hon efter en paus med gäll, skrikande röst liksom om hon med kraft ville ropa ut sin olycka. »Då började kvalen i helvetet och stundom under marterfyllda nätter har jag tänkt på den gräsliga ironi som låg i de ord, som voro anbragta i den ståtliga äreporten vid hufvudingången till vår nya bostad: »Äktenskapet är lifvets fullhet» — Nej, där skulle ha stått de odödliga orden öfver ingången till Dantes Inferno: »I som här inträden låten hoppet fara!»

Ty det blef mitt Inferno — utan hopp, utan sol men med oändliga marter!»

Hon sjönk tillsammans igen och grät tyst i vanmäktig sorg.

»Att jag sålt mig», fortsatte hon åter, »det hade jag ju klart för mig från början, men att jag skulle bli en slafvinna, hvars vilja ej gällde det ringaste, det hade jag dock ej tänkt, ty då, då», ögonen gnistrade af en hemsk eld — »då hade jag dödat mig eller rymt långt, långt bort. — Och inte visste jag heller att min blifvande man var alkoholist, inte att han var liderlig ända till perversitet, men jag fick erfara det, John, — — — jag fick erfara det!»

»Stackars, stackars Margit», mannen smekte henne sakta öfver panna och tinningar.

»Tänk, John, att vara värnlös gent emot denne förskräcklige man, så stark och så brutal att jag skälfde af ångest när jag hörde honom komma! — — — Den första tiden grät jag och bad när han som vanligt kom drucken från klubben eller officersmässen, att jag skulle få vara i fred, att han skulle skona mig, men när jag så småningom insåg att böner och tårar ej kunde verka något, blef jag slö och resignerad och önskade endast att få dö. — Vi ha varit gifta i 10 år nu och på denna korta tid har jag födt 6 barn till världen — men hurudana barn, jag ryser när jag tänker på det — 4 dogo redan vid späd ålder och de öfriga två vårdas på en anstalt för idioter. Och jag själf sedan, som endast är 37 år, ser ut som en 60 års gumma!»

Den upprörda kvinnan satt tyst, begrundande några ögonblick, så såg hon upp och frågade med darrande läppar:

»Tror du det är sant, som läkarna sagt mig, att jag inte kunde få friska och normala barn med min man eftersom han är alkoholist.»

»Ja, det tror jag, Margit; de måste bli obotligt sjuka eller idioter, ty de voro aflade i den rusiges brutala omfamning.

Hur är din man nu då»? frågade han efter en stund.

»Nu, jo nu får jag vara i fred helt och hållet, och detta är det enda som gör det möjligt för mig att härda ut — — — detta beror nog inte så mycket på att jag förlorat min fägring utan orsaken är — — — ja, jag har sagt dig det förut.»

»Homosexualitet — — — ja, ja», mannen nickar — »driften söker sig till sist, när den tröttnat på att tillfredsställas naturligt, sådana utvägar — — — du måtte», han reser sig upp och går med raska steg fram och tillbaka på golfvet, »du måtte ha blifvit bunden vid ett odjur i människohamn — — — en, en djäfvul!»

»Men säg», han stannar midt framför soffan där kvinnan sitter hopsjunken, »har du aldrig klagat ditt elände för någon människa, har du aldrig bedt om hjälp—» »Jo, kära John, men ingen har velat hjälpa mig!»

»Uslingar!!» mannens ögon lyste som eldkol under de rynkande ögonbrynen.

»Den första jag frågade och bad om hjälp var min far», fortfor hon. »Han talade ock vid min man, men denne blef, som jag tänkt mig, brutal och genmälde att jag var i hans våld och att han nog skulle veta att ta ut sin rätt. Han hade tagit mig för att tillfredsställa sig, och så länge som något fanns kvar af mitt utseende ville han göra detta. — — — För honom är äktenskap uteslutande till för att sexuella drifter skola kunna tillfredsställas billigt och bekvämt!»

»Sorgligt nog, Margit, är han nog inte ensam om denna sin uppfattning — alla andligt undermåliga individer hysa samma tanke — — — icke minst kvinnorna, Margit.»

»Kvinnorna!!»

»Ja, just kvinnorna, de af dem nämligen, som omöjligt kunna skilja den djupa, upphöjda, försakande kärleken från den sexuella driften — — Det stora flertalet kvinnor kunna ej tänka sig ett ideelt förhållande till en man — får ej den råa, djuriska driften spela in förlorar förbindelsen enligt deras mening hvarje värde — — — ja, männen äro, som sagdt, inte bättre de», säger han efter en stund, »och du kan ej tro hvad jag hatar och föraktar dessa pomaderade sprättar eller gamla vällustingar för hvilka könsdriften är det centrala i tillvaron, som endast tänka på att tillfredsställa sina lustar och att öka antalet idioter i samhället.»

»Ja, du har nog rätt, som alltid, John, men du medger att kvinnan får lida mest.»

»Och hvilken är orsaken, Margit; jo, det konventionella hyckleriet; kvinnan får ej säga nej, hon måste underkasta sig — hon har af ålder betraktats som slavinna åt mannen och äktenskapet, denna af de rätttroende och renlärige så omhuldade inrättning, har påtvungits kvinnan från första början, ty när det var regel att styrka och makt var allt, då fick hon ge sin kropp åt den som kunde röfva bort henne och gömma henne bäst. — — Den så mycket omtalade rättvise guden har aldrig stiftat något äktenskap — det har rofriddare och banditer gjort.»

»Men prästerna försvara skändligheten!»

»Det ha de alltid gjort, Margit, studera kyrkans, det är prästeståndets utvecklingshistoria, så skall du ej finna en handling så skändlig, så upprörande att ej dessa »Jesu Kristi tjänare», nota bene de »rättroende», kunnat gilla, ja berömma den.»

»Vet du John, en gång uppsökte jag den präst, som konfirmerat mig, ty alltid hade han visat sådan kärlek och faderlig välvilja emot mig. Af honom trodde jag mig kunna få tröst och hjälp när allt var så oändligt mörkt och tomt omkring mig och min själ var så fången af sorgen. Jag minns det som om det händt i dag.» — Hon for med sin smala, magra hand trefvande öfver pannan och bröstet höjdes af en tung suck.

»Prosten satt där vördig och som jag tyckte så full af godhet att jag strax kände mig lättare om hjärtat. Här, här, hos honom, hviskade det inom mig skall du finna råd, ty han älskar dig och lider med dig.

I så vältaliga ordalag som det var mig möjligt, skildrade jag nu mitt lifs ve, talade om huru grym och brutal den man var med hvilken jag var sammanlänkad och bad till sist med af gråt kväfd stämma att jag måtte få ett råd med på min fortsatta tunga vandring.

Prosten satt länge tyst och såg tankfullt ned på golfvet men så gick han upp, dref ett par slag fram och tillbaka och jag märkte på hans inåtvända blick och talande minspel att de onda och goda makterna stredo en hård kamp om herraväldet i hans själ. Så gick han

bort till bordet, slog upp bibeln och vinkade åt mig att komma närmare.

»Här är det svar som jag i egenskap af själasörjare måste ge dig», sade han, »ty bibelns ord måste åtlydas, du vet att det står skrifvet att icke en enda bokstaf —»

Han pekade på ett ställe i ett af Pauli bref och där stod: »Mannen gifve hustrun den skyldiga ömheten, sammaledes äfven hustrun mannen», och så visade han på ett annat bibelställe och där stod: »Hustrun vare sin man underdånig.»

»Du ser själf», sade han om en stund, »du ser själf mitt barn — — — Gud har befallt och du måste lyda.»

»Ja, men herr prost, det kan aldrig vara Guds mening att jag skall tvingas mot min vilja föda varelser till världen, som få utstå gränslösa kval — — — jag minns att jag grep fast i prästmannens händer och såg honom trotsigt i ögonen.»

»Lugna dig mitt barn», genmälde han, »herrens vägar äro outrannsakliga, det är han som giver dig dina barn och fastän hvarken du eller jag kan fatta det sker det dock för att förhärliga hans rike.»

»Detta, John, var prästens tröst», utbrast hon med upphetsad röst, »och sedan dess har jag afskytt präster!»

»Men tycker du inte, Margit», mannen talade långsamt och med en skarp betoning, »att bibeln är en bra bok — — — den kan liksom dess uttolkare prästerna försvara allt, göra svart till hvitt, lögn till sannning —»

»Ja, när det kan finnas försvar för min mans handlingssätt emot mig, då tror jag den om allt — — — men», fortsatte hon med frågande röst, »hur är sådant möjligt?»

»Däröfver behöfver sannerligen icke en tänkande människa fundera länge — hur kan en bok, som är skrifven af relativt okunniga människor för årtusenden tillbaka ge oss något att lefva efter — — — den moral som ansågs fullgod, ja berömvärd för 2,000 år sedan, den anses nu af alla som sökt och funnit sanningen som upprörande och rutten — — — det är vårt eget samvete, vårt tvångsfria inre jag, som skall råda oss i lifvet,

men ej gamla förlegade dokument — — — minns det Margit.»

»Ack, den som funnit sanningen som du, John!» Den allvarliga, bleka kvinnan suckade djupt.

»Sanningen finner du först», mannen talade med hög, mäktiges stämma, »sedan du förnekat dig själf; när du brutit med allt och alla då ser du de första reflexerna af den eviga sanningens sol.»

Han fortsatte efter en stund med låg, vibrerande stämma och blicken fick ett återsken af odödlighetstankarna, som hade rotfäste i hans själ: »Ej finner du lifvets sanning i de prålande kyrkorna, med sirade bilder och förgyllda altaren, ej finner du sanningen i torra dogmatiska framställningar af höglärda prästmän, nej, gå ut under den stjärnstrålande himmelen eller i en natt sådan som denna när hafvet dånar och mörkret står tungt och tryckande som om det ville krossa dig, glöm allt, allt, som du sett och hoppats af jordisk fröjd och rikedom och ödmjuka dig endast inför naturens oändliga storhet — sök i din själ allt som finnes af godhet och dygd och märk din egen litenhet lik sandkornets på den öde stranden — då skall du känna försmaken af den upphöjda sanningens vällust — — — blif människa och du skall blifva lycklig!»

Hon satt tyst under några minuter med hårdt sammanknäppta händer och vaggande kropp. Tankarna tumlade om med svindlande fart och i själen var det djupt mörker.

»Tror du», säger hon till sist med klagande stämma, »att jag skall gå under, dö under trycket af mitt lifs förbannelse?»

Mannen teg.

Därute hade stormen saktat af, men hafvet dånade och sjöng med fördubblad styrka och mellan brustna skyar sände fullmånen ned dallrande knippen af ljus. Det stora, oändliga vattnet glänste som af silfver och öfver den öde stranden for en ljusning, jagad af mörka, irrande skuggor från molnen däruppe.

Han grep kvinnans hand och förde henne fram till

fönstret. Så säger han i det han ser upp mot hvalfvet, där den ena gnistrande stjärnan tändes efter den andra:

»Ljuset skall följa på mörkret och vår styrka ligger i vårt odödliga hopp. Dör hoppet inom dig, då dör du själf och skall aldrig skåda sanningen och ljuset.»

Han tryckte henne varmt till sitt hjärta, böjde sig ner och kysste hennes hår och panna och gick sedan mot dörren, som gällt och knarrande liksom under smärta slöt sig efter honom.

Men ensam vid fönstret stod hans ungdoms älskade och blickade efter honom likt en skeppsbruten, som ser det räddande skeppets hvita segel sjunka vid horisonten.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid
Justitia	5
En förtappad	21
Parasiter	31
Kampen för lifvet	49
Den röda vägen	59
Ett diktaröde	81
Lagens offer	91
Olämplig	105
Till döds	121
Bojor	143
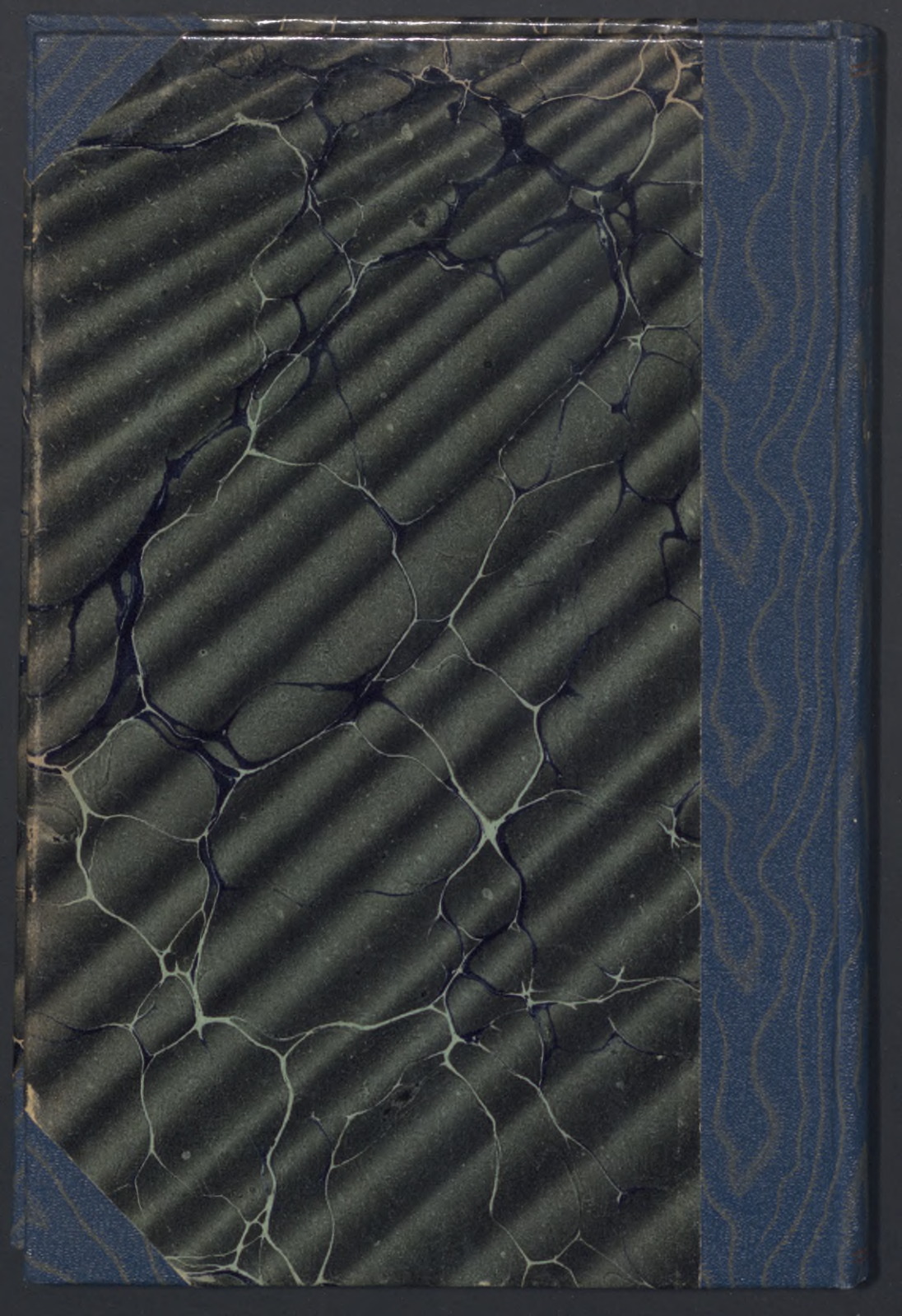
6000236787
Göteborgs universitetsbibliotek